

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

บางกระทุ่มนำอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนนำอยู่และ
สร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

Bang Krathum Na Yu : Strategies for Livable Community and
Sustainable Creation Enhancement Based on Buddhism

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

บางกระทุ่มโมเดล : ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อเสริมสร้าง
ชุมชนนำอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

Bang Krathum Model : Area Based Approach Strategies to
Create Liveable and Sustainable Communities

โดย

ณัฏยาณี บุญทองคำ

จุมพต อ่อนทรวง

กษิติศร์ ชื่นวิทยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766036

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง

บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และ
สร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

Bang Krathum Na Yu : Strategies for Livable Community and
Sustainable Creation Enhancement Based on Buddhism

โดย

ณัฏยาณี บุญทองคำ

จุมพต อ่อนทรวง

กษิติศร์ ชื่นวิทยา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766036

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Sub-Project 2

Bang Krathum Na Yu : Strategies for Livable Community and
Sustainable Creation Enhancement Based on Buddhism

BY

Nattayanee Boontongkham
Chumphot Onsuang
Kasidit Chueinwittaya
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Buddhachinaraj Buddhist College
B.E.2566

Research Project Funded
By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCURS 800766036

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: บางกระทู้มน้อย : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสรรค์
อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัย: ญัณยาณี บุญทองคำ จุมพต อ่อนทรวง และกษิดิศร์ ชื่นวิทยา

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

ปีงบประมาณ: ๒๕๖๖

ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “บางกระทู้มน้อย : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสรรค์ ๒) เพื่อพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก

จากการศึกษาพบว่า

๑) อำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก มีชุมชนตัวอย่างที่สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาได้ จำนวน ๔ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าตาล ชุมชนบ้านสามเรือน ชุมชนบางกระทู้ และชุมชนบ้านสนามคลีตะวันตก จากการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสรรค์ พบว่า ชุมชนในอำเภอบางกระทู้มีศักยภาพสามารถพัฒนาและเสริมสร้างเป็นชุมชนน้อยและสร้างสรรค์ได้

๒) การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนานั้น มีแนวทางการพัฒนาและสร้างสรรค์ด้านต่างๆ คือ สร้างสรรค์ชุมชนให้น้อยด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ โดยใช้หลักสปปายะ ๗ เป็นหลักพุทธธรรมในการบูรณาการ

๓) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้หลักพุทธธรรมสปปายะ ๗ มาบูรณาการ ทำให้ได้กลยุทธ์การจัดการเชิงยุทธศาสตร์ ๔ กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาด้านสุขภาพ กลยุทธ์การพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อม กลยุทธ์การพัฒนา ด้านสังคม และกลยุทธ์การพัฒนา ด้านเศรษฐกิจ ซึ่งจะทำให้เกิด การเสริมสร้างชุมชนในอำเภอบางกระทู้ให้เป็นชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาต่อไป

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์, ชุมชนน้อย, ยั่งยืน

Research Title: Bang Krathum Na Yu : Strategies for Livable Community and Sustainable Creation Enhancement Based on Buddhism

Researchers: Nattayanee Boontongkham, Chumphot Onsuang and Kasidit Chueinwittaya

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Buddhachinaraj Buddhist College

Fiscal Year: 2022

Research Scholarship Sponsor: Thailand Science Research and Innovation Fund
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research of “Bang Krathum Na Yu : Strategies for Livable Community and Sustainable Creation Enhancement Based on Buddhism”. This research was aimed to 1) study the general surrounding including to analyze strengths, weaknesses, opportunities, and obstacles communities in Bang Krathum District, Phitsanulok Province to create a livable and creative community. 2) develop the community in Bang Krathum District, Phitsanulok Province as livable and sustainable community followed by Buddhism principle and 3) propose strategies for building a livable and create sustainable community according to the Buddhist principles community in Bang Krathum District, Phitsanulok Province.

Results from the study provided as

1) Bang Krathum District, Phitsanulok Province there are 4 example communities to develop as livable and creative communities according to Buddhism, They are Ban Thai, Tan community, Ban Sam Ruean Community, Bang Krathum community and Ban Sanam Khli Tawan Tok community. From the strengths, weaknesses, opportunities and obstacles analysis community in Bang Krathum District, Phitsanulok Province for building livable and creative community, it was found that the community in Bang Krathum District has the potential to be developed and strengthened into a livable and creative community.

2) Community development in Bang Krathum District Phitsanulok Province To be a livable and creative sustainable community according to the Buddhism principles. There are guidelines for developing and creativity in various areas for creating communities for good in many aspects as health, Environmental, social, and economic by integrating the Sappaya 7 principles of Buddhism.

3) Strategy for building a livable and creative sustainable community according to the Buddhist principles of the community in Bang Krathum District Phitsanulok Province By using the principles of Buddhism Sappaya 7 to integrate, resulting in 4 strategic management strategies: health development strategy, Environmental development strategy, Social development strategy and economic development strategies. This will help strengthen the community in Bang Krathum District to be a livable and creative sustainable community in line with Buddhism.

Keywords : Strategy, Livable Community and Sustainability

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยฉบับร่างสมบูรณ์เรื่อง บางกระท่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา “Bang Krathum Na Yu : Strategies for Livable Community and Sustainable Creation Enhancement Based on Buddhism.” นี้ สำเร็จเสร็จสิ้นได้ด้วยความร่วมมือของบุคคลหลายฝ่ายดังนี้

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่ให้โอกาสแก่ผู้วิจัยจากวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราชได้ทำวิจัยศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมและเป็นผลงานทางวิชาการ

ขอขอบพระคุณ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณอาจารย์ พระสุธีรัตนบัณฑิต รองศาสตราจารย์ ดร., พระครูสุธีกิตติบัณฑิต รองศาสตราจารย์ ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และบุคลากรทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีเมตตาตรวจงานวิจัยคอยเสนอแนะแก้ไขเพื่อให้งานออกมาสมบูรณ์ที่สุด ตลอดจนอำนวยความสะดวกทุกอย่างแก่คณะผู้วิจัย

ขอพระคุณคณะกรรมการผู้ตรวจงานวิจัยทุกท่านที่เมตตาเสนอแนะปรับปรุงแก้ไขงานวิจัยให้แก่คณะผู้วิจัย ซึ่งจะทำให้ผลงานออกมาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และได้นำมาปรับปรุงแก้ไข

ส่วนดีที่เกิดจากงานวิจัยนี้ คณะผู้วิจัยขอถวายบูชาพระรัตนตรัย คุณครูอุปัชฌาย์อาจารย์ มารดาบิดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน ตลอดจนทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้

ณัฏยาณี บุญทองคำ และคณะ

๑๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภาพ.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๒
๑.๓ ปัญหาการวิจัย.....	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย.....	๔
๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา.....	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์.....	๑๕
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	๒๐
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน.....	๓๒
๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย.....	๔๗
๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๔๙
บทที่ ๓ ระเบียบวิธีวิจัย.....	๕๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๕๖
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๕๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๕๙
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๐
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๐
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๖๒
๔.๑ สภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรค ของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้าง ชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์.....	๖๒

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
๔.๒ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็น ชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา.....	๗๐
๔.๓ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก.....	๗๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๘๗
บทที่ ๕ สรุปผลการศึกษา อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๙๐
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๙๐
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๙๕
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๙๗
บรรณานุกรม	๙๙
ภาคผนวก	๑๐๓
ผนวก ก หนังสือแนะนำ.....	๑๐๔
ผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	๑๐๖
ผนวก ค ภาพประกอบ.....	๑๑๐
ผนวก ง รายชื่อผู้ให้ข้อมูล.....	๑๑๓
ผนวก จ ประวัติผู้วิจัย.....	๑๑๗

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๔.๑ ข้อมูลการวิเคราะห์ของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก	
ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์.....	๖๙
๔.๒ แผนงานการพัฒนาด้านสุขภาพ.....	๗๗
๔.๓ โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านสุขภาพ.....	๗๗
๔.๔ แผนงานการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม.....	๘๐
๔.๕ โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม.....	๘๐
๔.๖ แผนงานการพัฒนาด้านสังคม.....	๘๓
๔.๗ โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านสังคม.....	๘๓
๔.๘ แผนงานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ.....	๘๖
๔.๙ โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ.....	๘๖

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	๕
๔.๑ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย.....	๘๘

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
๔.๑ แผนที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก.....	๖๓
๔.๒ ตันตาลในท้องที่ตำบลท่าตาล อำเภอบางกระทุ่ม.....	๖๔
๔.๓ ชุมชนศูนย์กลางของอำเภอบางกระทุ่ม.....	๖๖
๔.๔ การทำกล้วยตากในท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม.....	๖๖
๔.๕ บ้านสนามคลีตะวันตก.....	๖๗
๔.๖ วิหารเก่าวัดสนามคลีตะวันตก.....	๖๘

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ร่ำรวยด้วยประเพณีวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติมาช้านานและด้วยกระแสแห่งโลกาภิวัตน์ที่ขับเคลื่อนให้ผู้คนสามารถเดินทางด้วยความสะดวกรวดเร็วส่งผลต่อการเป็นจุดหมายหมายในการท่องเที่ยวของประชาคมโลกมานับกว่า ๕๐ ปี โดยในปี พ.ศ. ๒๕๖๒ ก่อนการเกิดวิกฤตไวรัสโควิด-๑๙ ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยวต่างชาติรวมทั้งหมด ๓.๐๖ ล้านล้านบาท เป็นประเทศที่ได้รายได้จากนักท่องเที่ยวมากที่สุดในภูมิภาค โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในไทย ๓๙.๗๗ ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนถึงร้อยละ ๑๒ ของ GDP ปฏิเสธไม่ได้ว่าการดำรงอยู่ของกระแสโลกาภิวัตน์ส่งผลต่อความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศมาอย่างยาวนาน^๑

ในด้านการส่งเสริมศักยภาพเศรษฐกิจการท่องเที่ยวในระดับฐานรากนั้นยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี (พ.ศ.๒๕๖๑-๒๕๘๐)^๒ ได้กำหนดกรอบด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขันที่มุ่งเน้นการพัฒนาภาคการผลิตและบริการให้สามารถแข่งขันได้เกิดความยั่งยืนประชาชนมีคุณภาพชีวิตและมีรายได้ที่ดีขึ้นรวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ.๒๕๖๐-๒๕๖๔) ยุทธศาสตร์ที่ ๓ การสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนมีแนวทางเสริมสร้างขีดความสามารถการแข่งขันในเชิงธุรกิจของภาคบริการเพื่อตอบสนองต่อโจทย์การพัฒนารองรับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

องค์กรภาครัฐได้มีแนวทางในหลักการสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้ยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำและขับเคลื่อนการเจริญเติบโตจากการเพิ่มผลิตภาพการผลิตบนฐานของการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรมโดยกำหนดเป้าหมายทั้งในด้านรายได้ความเป็นธรรมการลดความเหลื่อมล้ำที่มุ่งเน้นสร้างรายได้และความเจริญความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจโดยให้ภาคเอกชนและภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการร่วมกับภาครัฐเพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์มั่นคงมั่งคั่งยั่งยืนเพื่อสนับสนุนส่งเสริมยกระดับผลิตภัณฑ์และพัฒนาช่องทางการตลาดที่หลากหลายเพื่อให้สามารถจำหน่ายได้และมุ่งปรับตัวสู่การค้าแบบสากล^๓

จากการรายงานผลการแพร่ระบาดของโรคในประเทศไทยดังกล่าวในกลางปี พ.ศ. ๒๕๖๓ ประเทศไทยอยู่ในจุดที่ได้รับการยอมรับเรื่องการป้องกันโรคระบาดจากนานาชาติและวิถีชุมชนชนบท

^๑ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๒, (ออนไลน์), แหล่งที่มา <https://www.mots.go.th/> (๑๐ ต.ค. ๖๔).

^๒ ราชกิจจานุเบกษา, ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐), เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๘๒ ก, ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๑, หน้า ๒๑.

^๓ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ สิบสอง พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔, (กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐), หน้า ๘๕.

เป็นส่วนหนึ่งที่โอบอุ้มรากฐานของการดำเนินไปของเศรษฐกิจในฐานะรากภายใต้วิกฤต^๔ ทำให้พบว่าจุดแข็งของชุมชนบนฐานของการใช้ความคิดสร้างสรรค์และภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในชนบทไทยทั้งในด้านวัฒนธรรม ประเพณี การสร้างอัตลักษณ์ ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม ที่แสดงให้เห็นถึงการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สามารถปรับตัวเรียนรู้เพื่อการอยู่รอดทั้งของบุคคลชุมชนและสังคม จึงแสดงได้ประจักษ์ชัดว่าภายใต้วิกฤติทั้งทางเศรษฐกิจหรือสาธารณสุข ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงและอยู่รอดของชุมชนไทย

“บางกระทุ่ม” เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลกอยู่ทางใต้สุดของจังหวัดเขตติดต่อกับจังหวัดพิจิตร เป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตสัมพันธ์กับธรรมชาติและการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปลูกกล้วยและการทำผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับกล้วยตาก และเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตไวรัสโควิด-๑๙ และเกิดการขยายตัวของชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ทำให้รูปแบบวิถีสังคมวัฒนธรรมของชุมชนเริ่มเปลี่ยนแปลงไป การพึ่งพาอาศัยกันลดน้อยลง ในขณะเดียวกันก็มีความพยายามของหลายชุมชนในท้องที่อำเภอบางกระทุ่มที่จะรักษารูปแบบความสัมพันธ์และวิถีสังคมวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมเอาไว้ ด้วยตระหนักถึงความเป็นสังคมที่อบอุ่น น่ายุ มีสิ่งแวดล้อมที่ดี และมีความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่ควรศึกษาเพื่อหายุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการจนอยู่รอดได้ภายใต้วิกฤตดังกล่าว อีกทั้งบริบทพื้นที่ยังมีความหลากหลายสามารถนำปัจจัยการผลิตที่มีในพื้นที่มาเป็นจุดแข็งด้านภูมิปัญญาวิถีชีวิตวัฒนธรรมที่สำคัญอำเภอหนึ่งของจังหวัดพิษณุโลก เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านวิชาการค้นหาศักยภาพและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์

๑.๒.๒ เพื่อพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

๑.๒.๓ เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

^๔ สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, สช. ย้ำ ‘พลังชุมชน’ คือปราการด่านหน้าเอาชนะโควิด ๑๙, (ออนไลน์), แหล่งที่มา <https://www.nationalhealth.or.th/en/node/1371> (๑๐ ต.ค. ๖๔).

๑.๓ ปัญหาการวิจัย

๑.๓.๑ สภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์ของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร

๑.๓.๓ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นศึกษาความเป็นมาของผู้คนในท้องถิ่น ประวัติศาสตร์ วิถีสังคมวัฒนธรรม ในท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยศึกษาจากเอกสารตำราแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้อง ทั้งที่เป็นแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การชุมชน อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชน รวมไปถึงเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัย “บางกระทุ่มน่ายุ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” จะดำเนินการวิจัยในพื้นที่ครอบคลุมท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งประกอบด้วยเขตการปกครองย่อยออกเป็น ๙ ตำบล ๘๗ หมู่บ้าน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร ดังนั้น จึงกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ที่ใช้ในการศึกษา คือ ผู้แทนเครือข่ายที่เข้าร่วมเป็นแกนนำในการพัฒนาชุมชนอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัด พัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ สถานศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มองค์กร ประชาชนชุมชนและเครือข่ายเอกชน จำนวน ๔๐ คน ในการเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

การดำเนินการวิจัยโครงการวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่ายุ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “บางกระทุ่มโมเดล : ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่าง

ยั่งยืน” ใช้ระยะเวลา ๑ ปี ในกรอบปีงบประมาณ ๒๕๖๖ (โดยเริ่มตั้งแต่ ๑ ตุลาคม ๒๕๖๕ - ๓๐ กันยายน ๒๕๖๖)

๑.๕ นิยามศัพท์ในการวิจัย

บางกระท่อม หมายถึง ท้องที่อำเภอบางกระท่อม จังหวัดปทุมธานี ตามการปกครองของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีพื้นที่จำนวน ๔๔๗ ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ ๙ ตำบล ๘๗ หมู่บ้าน

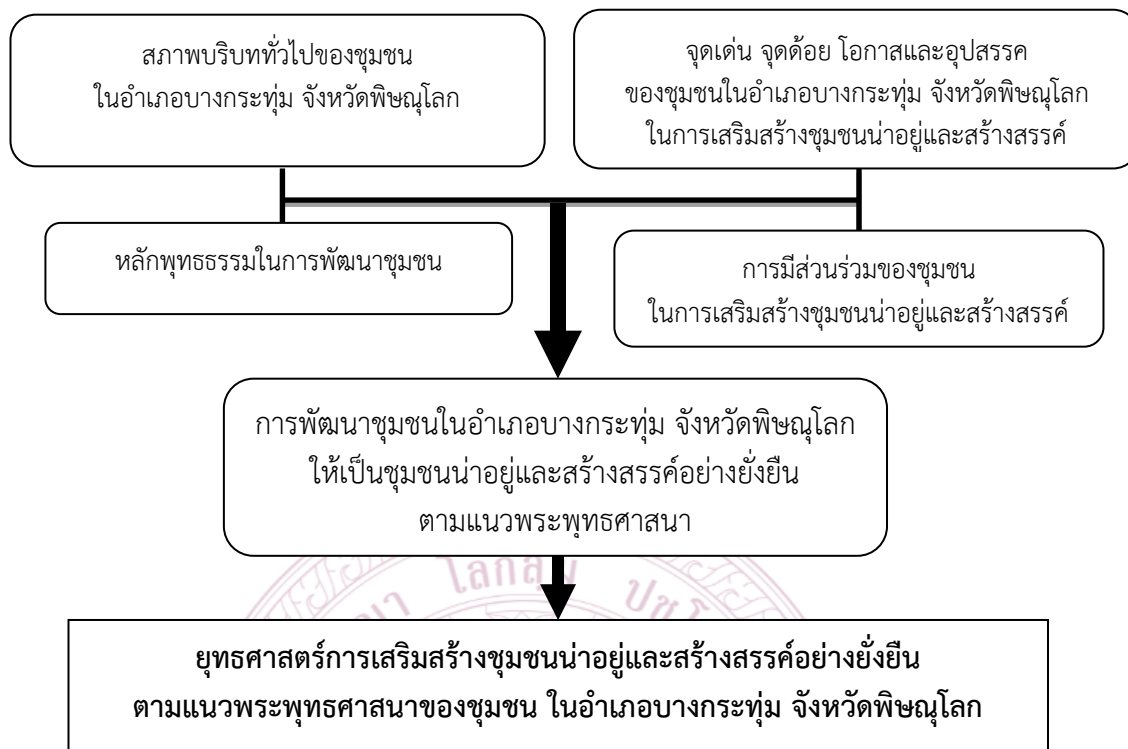
ยุทธศาสตร์ หมายถึง แนวทางหรือทิศทางในการบรรลุจุดหมายของหน่วยงาน โดยมีกระบวนการที่เชื่อมโยงระหว่างผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการซึ่งอยู่ในรูปของผลประโยชน์ ตามพันธกิจและภารกิจ ให้สัมฤทธิ์ผลตามวิสัยทัศน์ และเป้าประสงค์

ชุมชนน่าอยู่ หมายถึง ชุมชนที่ผู้อยู่อาศัยทุกวัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข โดยมีองค์ประกอบที่เหมาะสม มีคุณภาพชีวิต สิ่งแวดล้อมและสังคมที่ดี รวมทั้งจิตสำนึกของการอยู่ร่วมกัน ดูแลช่วยเหลือและแบ่งปัน

การสร้างสรรค์ หมายถึง การสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่มีคุณค่า โดยสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นอาจมีการอ้างอิงถึงบุคคลผู้สร้างสรรค์ หรือสังคมหรือขอบเขตภายในที่ได้สร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ขึ้นมา

๑.๖ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนงานวิจัยและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ก็พบว่าการศึกษาที่จะเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาได้นั้นมีแนวทางหลากหลาย ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยสามารถขับเคลื่อนและดำเนินการวิจัยได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้จึงมีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการและวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๑.๗ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๗.๑ ได้ทราบสภาพบริบททั่วไปของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
- ๑.๗.๒ มีการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์
- ๑.๗.๓ เกิดการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่ และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา
- ๑.๗.๔ ได้นำเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตาม แนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “บางกระทู้มน้อย : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยได้ ศึกษาค้นคว้า แนวคิด ทฤษฎี และเอกสารผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน
- ๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย
- ๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนา โดยเริ่มจากการพัฒนาที่มนุษย์อยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติ และวิวัฒนาการมาเป็นการพัฒนาที่มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติ จากนั้นจึงเป็นการพัฒนาที่มนุษย์เอาชนะธรรมชาติได้ และนำธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ ทั้งหมดนี้เป็นการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น (Better change) ช่วยเพิ่มอัตราเร่งในการทำกิจกรรมหรือการผลิตให้รวดเร็วขึ้น (Better speed) และทำให้สภาพความเป็นอยู่ของมนุษย์ดีขึ้น (Better life) กว่าเดิมทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ ดังนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการพัฒนา

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางที่ดีการกระทำที่เป็นเหตุให้บางสิ่งบางอย่างเจริญเติบโตขึ้น หรือขยายออกเพื่อให้ดีขึ้นกว่าเดิม อยู่เดิม และการพัฒนานั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือมนุษย์ก็ได้^๑

สมิตร สุวรรณ ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) คือ การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น^๒

สนธยา พลศรี กล่าวว่า การพัฒนาถูกกำหนดความหมายจากหลายแหล่งและหลายสาขาวิชาทำให้ลักษณะของการพัฒนามีหลายประการแต่ลักษณะที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

๑. เป็นการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆเช่นด้านสุขภาพปริมาณและสิ่งแวดล้อมของสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ดีขึ้น หรือให้มีความเหมาะสมอันเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างรอบด้าน ไม่ใช่เปลี่ยนแปลงในด้านใดด้านหนึ่งเพียงด้านเดียวเท่านั้นหรืออาจจะเรียกได้ว่าต้องเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๗๙.

^๒ สมิตร สุวรรณ, รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา, (นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐.

๒. มีลักษณะเป็นกระบวนการคือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนและอย่างต่อเนื่องกันโดยแต่ละขั้นตอนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันเป็นลำดับไม่สามารถข้ามขั้นตอนหนึ่งได้

๓. มีลักษณะเป็นพลวัตคือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะเป็นแบบรวดเร็วหรือช้าๆ ปริมาณมากหรือน้อยก็ได้

๔. เป็นแผนและโครงการ คือเกิดขึ้นจากการเตรียมการไว้ล่วงหน้าว่าจะเปลี่ยนแปลง ใด ด้านใด ด้วยวิธีการใด เมื่อไร ใช้งบประมาณเท่าใด ใครรับผิดชอบ เป็นต้นไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการเตรียมการไว้ล่วงหน้า

๕. เป็นวิธีการการพัฒนาเป็นมรรควิธี หรือกลวิธีที่นำมาใช้ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามเป้าหมายที่กำหนดไว้เช่น การพัฒนาสังคม การพัฒนาชนบท การพัฒนาการเมือง การพัฒนาเศรษฐกิจการพัฒนาชุมชนต่างก็เป็นวิธีการพัฒนาแบบหนึ่งที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตนเอง

๖. เป็นปฏิบัติการ คือเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ไม่เป็นเพียงแนวความคิด หรือเป็นเพียงแนวคิด หรือเป็นเพียงรายละเอียดของแผนและโครงการเท่านั้น เพราะการพัฒนาเป็นวิธีการที่ต้องนำมาใช้ปฏิบัติจริงจึงจะเกิดผลตามที่ต้องการ

๗. เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำของมนุษย์ เพื่อประโยชน์ของมนุษย์ เพราะมนุษย์เป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่สามารถจัดทำแผนโครงการและคิดค้นวิธีการพัฒนาตนเองและสิ่งต่างๆ ได้ การเปลี่ยนแปลงใดก็ตามถ้าไม่ได้เกิดจากการกระทำของมนุษย์แล้ว จะไม่ใช่การพัฒนาแม้ว่าจะมีลักษณะอื่นๆ เหมือนกับการพัฒนาก็ตาม

๘. ผลที่เกิดขึ้นมีความเหมาะสมหรือพึงพอใจ ทำให้มนุษย์และสังคมมีความสุขเพราะการพัฒนาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์นั่นเอง

๙. มีกฎเกณฑ์หรือเครื่องชี้วัด คือ สามารถบอกได้ว่าลักษณะที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นการพัฒนาหรือไม่ซึ่งอาจดำเนินการได้หลายวิธีเช่นเปรียบเทียบกับสภาพเดิมก่อนที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงกำหนดเกณฑ์มาตรฐานในการชี้วัดในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านคุณภาพสามารถเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากมนุษย์และสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงที่เป็นผลของการพัฒนาจึงมีความจำเป็นต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วยการพัฒนาใหม่ๆ จึงเกิดขึ้นอยู่เสมอ^๓

Constantino, Renato ให้ความหมายว่า การพัฒนา (Development) คือขบวนการที่ต่อเนื่อง ซึ่งแสดงความสามารถของมนุษย์ในการควบคุมการดำรงชีพของเขาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ซึ่งเขาได้รวบรวมแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาว่าต้องมุ่งเน้นไปยัง

๑. ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในอนาคต
๒. ความสามารถของตัวบุคคลในการช่วยเหลือตนเอง
๓. ความสามารถในการควบคุมตัวเขาเอง^๔

^๓ สนธยา พลศรี, กระบวนการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

^๔ Constantino, Renato, *The Challenge of the Churches*, (Paper presented during the First Gregorio Aplanay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984), p. 112.

Misra R.P. and Jonjo, M. ให้ความหมาย การพัฒนาว่า เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มนุษย์ต้องการทำให้ดีขึ้นตามความคิดของตน กระบวนการนั้นจะไม่ใช่สภาวะการณ์ใดสภาวะการณ์หนึ่ง กระบวนการจะอ้างอิงถึงค่านิยมต่างๆ เป็นพื้นฐาน และค่านิยมต่างๆ นั้น ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการพัฒนา^๕

Roger Everette M. and Burdgerabel J ให้ความหมาย การพัฒนา คือ รูปแบบหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งแนวการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนี้จะช่วยปรับปรุงโครงสร้าง องค์กรทางสังคมดีขึ้น^๖

Freire ให้ความหมายว่า การพัฒนา เป็นการมีเป้าหมายที่ถูกต้อง ซึ่งมีความสำคัญมาก และเป็นสิ่งจำเป็นจนอาจกล่าวได้ว่าเป็นหนทางเพิ่มขึ้นที่มีค่า^๗

สรุปได้ว่า การพัฒนา เป็นการเจริญขึ้นของระดับองค์กรทางสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเป็นการทำลายรูปแบบของโครงสร้างทางสังคมแบบเก่า และการเปลี่ยนแปลงจะเริ่มจากการจัดระบบในส่วนบนขององค์กรแล้วแผ่ขยายลงมาสู่ส่วนล่าง และดำเนินเรื่อยไปจนครอบคลุมองค์การอย่างกลมกลืน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา

แนวคิดและกระบวนทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนา (New Development Paradigm) กระบวนทัศน์ (Paradigm) หมายถึง “ทฤษฎีพื้นฐานอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง อันกำหนดแบบแผนการคิดและการปฏิบัติในประชาคมหนึ่งๆ เมื่อใดทฤษฎีพื้นฐานดังกล่าวเปลี่ยนแปลงจะทำให้แบบแผนการคิดและการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย (Paradigm shift)” เรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาและความหมายของการพัฒนา มีการเปลี่ยนแปลงของกระบวนทัศน์ที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งและเกิดวิาทะในการช่วงชิงอำนาจในการนิยามความหมายมาตั้งแต่การเริ่มก่อกำเนิดของทฤษฎีแรกแห่งการพัฒนา (The First Theory of Development) ในสมัยของประธานาธิบดี Harry Truman ของจักรวรรดินิยมอเมริกาภายหลังจากการยุติลงของสงครามโลกครั้งที่สอง ตามมาด้วยการต่อสู้ระหว่างสองลัทธิคือ เสรีนิยมและสังคมนิยม รวมทั้งนโยบายสี่เป้าหมาย (Point Four Programmed) เพื่อถ่วงดุลอำนาจ ช่วงชิงและครอบงำประเทศอ่อนแอให้เป็นฐานกำลังในการต่อสู้กับปฏิปักษ์สงครามระหว่างลัทธิได้ดำเนินติดต่อกันมาจนกระทั่งเกิดการล่มสลายของลัทธิสังคมนิยมโซเวียต รวมทั้งการเปลี่ยนท่าทีแนวทาง และนโยบายทางการเมืองของพันธมิตรหลายๆ ประเทศ การล่มสลายของลัทธิเศรษฐกิจการเมืองของประเทศที่เป็นปฏิปักษ์ทำให้เกิดการแพร่กระจายและขยายตัวของแนวคิดเศรษฐกิจกระแสหลัก (Main Stream Economy) ประเทศบริเวณและกึ่งบริวารซึ่งเปรียบเสมือนประเทศอาณานิคมยุคใหม่ (New Colony) ของ

^๕ Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.), *The Changing Perspective of Development Problems In Misra*, (Hong Kong: Maruzen Investment Hong Kong), 1981), p. 111.

^๖ Roger, Everette M. and Burdgerabel J, *Social Change In Rural Societies*, (New Jersey: Prentice – Hall, 1972), p. 23.

^๗ Freire, P., *Education : The Practice of Freedom*, (London: Writers and Readers Publishing Cooperative, 1972), p. 110.

จักรวรรดินิยมอเมริกา ได้นำเอาแนวคิดแบบเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก รวมทั้งแนวคิดแบบ ปฏิฐานนิยมไปกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศจนประจักษ์ต่อมาว่า แนวคิดดังกล่าวหาได้สอดคล้องกับวัฒนธรรม รวมทั้งวิถีการดำรงชีวิต (Mode of Living) ของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคมของตนแม้แต่น้อย โดยแนวคิดดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนบุคคลอย่างไร้ขอบเขต รวมทั้งเป็นสาเหตุให้เกิดการทำลายล้างระบบนิเวศ ระบบศีลธรรม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างไม่ยั้งคิด จนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ รวมทั้งการก่อกำเนิดของกระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาขึ้น

ซีรตัน เจริญสินโอฬาร กล่าวว่า การพัฒนาเป็นวาทกรรมอย่างหนึ่ง (a discourse) ซึ่งได้รับความสนใจจากนักวิชาการอย่างกว้างขวาง โดยมีการศึกษา วิจัย วิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์ในหลาย ขณะเดียวกันการพัฒนาเป็นกระบวนการ (process) ที่ได้รับ การตีค่าในระดับสูงส่งผลให้สิ่งที่ตรงกันข้ามกับกระบวนการ การนี้ไม่ได้รับการตีค่ากลายเป็น “ความด้อยพัฒนา” สิ่งที่ตรงกันข้ามกับแนวคิด “การพัฒนา” ที่อาจมีคุณค่าสูงยิ่งยากที่จะประเมินคุณค่า หลายอย่าง เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น แต่เพราะการพัฒนาเป็นกระบวนการที่สัมพันธ์กับค่านิยมสมัยใหม่ สิ่งที่ตรงกันข้ามกับความสมัยใหม่จึงได้รับการประเมินค่าในระดับต่ำหรืออาจจะไม่มีค่าควรแก่การศึกษาและใช้ประโยชน์เลยก็ได้ ซึ่งการพัฒนาไม่ว่าจะในระดับใดก็ตาม มีแนวคิดที่สำคัญ ๕ ประการ คือ

๑. การพัฒนาเป็นกระบวนการ (Process) การพัฒนาเป็นกระบวนการศึกษาวิเคราะห์ ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ รวมทั้งศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา และความต้องการของมนุษย์ทุกด้านอย่างเป็นบูรณาการและอย่างมีประสิทธิภาพ โดยจะเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และระดับประเทศชาติในที่สุด

๒. การพัฒนาเป็นวิธีการ (Method) การพัฒนาประกอบด้วยวิธีการในการจัดการระบบ ทรัพยากรต่างๆ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินการ เพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่องวิธีการพัฒนานี้รวมเอาการสร้างองค์การพัฒนา และเสริมสร้างทักษะและความรู้ของประชาชนในสังคมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในแต่ละท้องถิ่น

๓. การพัฒนาคือการเคลื่อนไหว (Movement) การพัฒนามีลักษณะเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่ง อยู่กับที่การพัฒนาจึงมีความเกี่ยวข้องกับการระดมความร่วมมือทางสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการระดมความร่วมมือจากกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลด้อยโอกาสในการแสดงความคิดเห็น สะท้อนปัญหาความต้องการรวมตัวและตระหนักรู้ถึงปัญหาความต้องการพื้นฐานร่วมกัน รวมทั้งร่วมกันคิดและแก้ปัญหาต่างๆ เหล่านั้น ขณะเดียวกันการพัฒนามีความจำเป็นที่จะให้กลุ่มบุคคลภายใต้โครงการพัฒนาต่างๆ เข้าใจบริบททางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมของตน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน กลุ่มบุคคลจะต้องมีการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้เปลี่ยนแปลงความคิดเห็นและทัศนคติไปในทางก้าวหน้าและสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะความรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาด้วย

๔. การพัฒนาคือการจัดทำโครงการหรือโปรแกรม (Project or Program) โครงการหรือโปรแกรม เป็นการปฏิบัติการอย่างหนึ่งของการพัฒนาสังคมโครงการพัฒนาต่างๆ ทำให้วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเป็นจริงได้ โครงการพัฒนาที่ได้รับผลสำเร็จจะต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนา ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา

ประกอบด้วย บุคคลทุกระดับชั้น นับตั้งแต่กลุ่มผู้นำ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านต่างๆ จนถึงกลุ่มรักษาความสะอาดและรักษาความสงบเรียบร้อยในองค์กร

๕. การพัฒนาคือการใช้โอกาส (Opportunity) การใช้โอกาสแก่บุคคลในการพัฒนาชีวิต สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อมเป็นสิ่งที่จำเป็น คนที่จะได้รับโอกาสมากยิ่งขึ้น คือคนยากจน หรือคนด้อยโอกาส ยิ่งด้อยโอกาสมากที่สุดยิ่งควรได้รับโอกาสมากขึ้นเท่านั้น ซึ่งจะช่วยให้ได้รับสิทธิมากขึ้นในเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice) และการพัฒนาคุณภาพของคน^๔

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) หมายถึง “กระบวนความคิดและการปฏิบัติที่ทุกฝ่ายเข้ามาเรียนรู้ร่วมกันโดยการทำงานด้วยกัน ใช้ความพยายามร่วมกัน และไม่มาเป็นปกป้องกัน” วิธีการส่งเสริมให้คนมีความรักกันและมีความรู้ร่วมกัน มีการค้นคว้าวิจัยจนได้เครื่องมือที่เรียกว่า (AIC) ซึ่งเป็นวิธีการและเทคนิคในการเอาคนที่ทำงานร่วมกันทั้งหมดในระบบเข้ามาประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ซึ่งจะดำเนินการใน ๓ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence ขั้นที่ ๓ คือ C : Control ขั้นที่ ๑ คือ A : Appreciation คือ “การทำให้ทุกคนเกิดการยอมรับและชื่นชมคนอื่นโดยไม่รู้สึกหรือแสดงการต่อต้านหรือวิพากษ์วิจารณ์” ในกระบวนการขั้นนี้ ทุกคนจะมีโอกาสแสดงออกอย่างทัดเทียมกัน ด้วยภาพ ข้อเขียนและคำพูด ว่าเขาเห็นสถานการณ์ในปัจจุบันเป็นอย่างไร และเขาอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไร ซึ่งจะทำให้ทุกคนมีโอกาสใช้ข้อเท็จจริง เหตุผล และความรู้สึกตลอดจนการแสดงออกในลักษณะต่างๆ ตามข้อเท็จจริง เมื่อทุกคนได้แสดงออกโดยได้รับการยอมรับจากคนอื่น ๆ จะทำให้คนมีความรู้สึกที่ดีมีความสุข มีความอบอุ่น และเกิด “พลังร่วม” ขึ้นในระหว่างคนที่มาประชุมด้วยกันในช่วงของการแสดงออกว่าแต่ละคนอยากเห็นความสำเร็จในอนาคตเป็นอย่างไรเป็นการใช้จินตนาการที่ไม่ถูกจำกัดด้วยปัจจัยและสถานการณ์ต่างๆ ในปัจจุบัน จึงทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ การมองการณ์ไกล การมองภาพกว้างและการคิดสิ่งแปลกใหม่ได้ดีกว่าการคิดจากสภาพปัญหาหรือข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้ “จินตนาการ” (Imagination) ซึ่งจะมีพลังมากขึ้นกลายเป็น “วิสัยทัศน์ร่วม” (Shared Vision) หรือ “อุดมการณ์ร่วม” (Shared Ideal) ซึ่งได้แก่ “สิ่งที่มุ่งมาดปรารถนาร่วมกันหรือเป้าหมาย” นั่นเอง

ขั้นที่ ๒ คือ I : Influence คือ การใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่แต่ละคนมีอยู่มาช่วยกันกำหนดวิธีการสำคัญหรือยุทธศาสตร์ (Strategy) ที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมของกลุ่มได้อย่างดีที่สุดในขั้นนี้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันที่จะให้ข้อคิดเห็นว่า วิธีการสำคัญที่จะทำให้บรรลุวิสัยทัศน์ร่วมหรืออุดมการณ์ร่วมนั้นประกอบด้วยอะไรบ้างเมื่อทุกคนแสดงความคิดเห็นแล้วจะนำ “วิธีการ” ที่เสนอแนะทั้งหมดมาจัดหมวดหมู่แยกแยะและพิจารณาร่วมกัน จนกระทั่งได้ “วิธีการสำคัญ” ที่กลุ่มเห็นพ้องต้องกันว่าจะนำไปสู่ความสำเร็จตามที่กลุ่มต้องการ ซึ่งในการพิจารณาเลือกวิธีการสำคัญนั้น สมาชิกกลุ่มจะมี “ปฏิสัมพันธ์” (Influence หรือ Interaction) ซึ่งกันและกันสูงรวมถึงการถกเถียงโต้แย้งกันด้วยทั้งนี้เพื่อให้ได้วิธีการที่กลุ่มเห็นร่วมกันว่าดีที่สุด เนื่องจากการ

^๔ ชัยรัตน์ เจริญสินโอสถ, วาทกรรมการพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: วิชา, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

ถกเถียงโต้แย้งในระดับวิธีการดังกล่าว มี “เป้าหมาย” หรือ “อุดมการณ์” ร่วมกัน ฉะนั้น กลุ่มยังมีแนวโน้มที่จะรักษาความสามัคคีไว้ได้โดยไม่ยากนัก

ขั้นที่ ๓ คือ C : Control คือ การนำ “วิธีการสำคัญ” มากำหนดเป็น “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) อย่างละเอียดว่า ทำอะไร มีหลักการและเหตุผลอย่างไร มีกำหนดเวลาอย่างไรใครรับผิดชอบเป็นหลัก ใครต้องให้ความร่วมมือ จะต้องใช้งบประมาณค่าใช้จ่ายเท่าไร จากแหล่งใดจะมีรายได้จากการดำเนินงานดังกล่าวหรือไม่ถ้ามีประมาณเท่าไร และรายละเอียดอื่นๆ ตามที่เห็นว่าควรระบุไว้ในขั้นนี้สมาชิกกลุ่มแต่ละคนจะเลือกเองว่า สมควรใจจะเป็นผู้รับผิดชอบหลักในเรื่องใดจะเป็นผู้ให้ความร่วมมือในเรื่องใด จะเป็นผู้ร่วมคิดแผนปฏิบัติการข้อใด เป็นการกำหนด “ข้อผูกพัน” (Commitment) ให้ตนเองเพื่อ “ควบคุม” (Control) ให้เกิดการกระทำอันจะนำไปสู่การบรรลุผลที่เป็นเป้าหมายหรืออุดมการณ์ร่วมกันของกลุ่มในที่สุดนอกจากการเข้ารับผิดชอบหรือไม่ความร่วมมือตาม “แผนปฏิบัติการ” ที่กลุ่มร่วมกันกำหนดขึ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มในแต่ละคนยังอาจกำหนด “ข้อผูกพันเฉพาะตัว” (Personal Commitment) ได้อีกด้วย เพื่อเป็นการใช้พลังในส่วนของตัวเองแต่ละคนให้เกิดผลในทางสร้างสรรค์มากที่สุด

กระบวนการ AIC จะสร้างพลังสร้างสรรค์ขึ้น เมื่อฝ่ายต่างๆ เข้ามาทำ กิจกรรมร่วมกันด้วยความรักความเมตตา ตัว A (Appreciation) คือ ธรรมะอย่างสูง ได้แก่ ความรักและความเมตตาคนอื่น ต้องรับฟัง อดทน และยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ซึ่งตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา ฉะนั้น “A” ทำให้เกิดพลังความดีเข้ามา อาจเรียกว่าเป็น “การพัฒนาทางจิตวิญญาณ” (Spiritual Development) พอคนที่เข้ามาร่วมกิจกรรมมีความรักความเมตตาต่อกัน ก็เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการท างานด้วยกัน ที่เรียกว่า “Interactive learning through action” จึงให้การพัฒนาประสบความสำเร็จ เพราะทำให้เกิด “การเรียนรู้” ที่แท้จริง ซึ่งมีพลังมาก ปกติแล้วคนมักจะเรียนรู้กันยากเพราะฉะนั้น “การพัฒนา” ต้องการ “การเรียนรู้” อย่างมากของทุกฝ่าย นั่นคือ ต้องมี “I” (Influence) ได้แก่ การเรียนรู้ร่วมกันให้เกิดพลัง และต้องมี “C” (Control) ซึ่งได้แก่ “การจัดการ” (Management) และ “แผนปฏิบัติการ” (Action Plan) ที่กำหนดว่าใคร จะทำอะไรอย่างไร เมื่อใดมีค่าใช้จ่ายเท่าไร จะได้เงินจากไหน ถ้าไม่พอจะทำอย่างไร เป็นต้น

การที่จะผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ในด้านการพัฒนาให้มีบทบาทในทางปฏิบัตินั้นจะต้องใช้กระบวนการให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันทำงานและเรียนรู้ร่วมกันด้วยความรัก ทุกฝ่ายในที่นี้หมายถึง เบญจภาคี คือ

๑. ชุมชน ได้แก่ องค์กรประชาชน สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป

๒. รัฐ ได้แก่ รัฐบาล และหน่วยงานของทางราชการ

๓. นักวิชาการ ได้แก่ สถาบันการศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญ และผู้ชำนาญการต่างๆ

๔. องค์กรเอกชน ได้แก่ มูลนิธิ สมาคม องค์กรสาธารณประโยชน์ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรการกุศล สื่อมวลชน ตลอดจนชมรม และกลุ่มต่างๆ

๕. องค์กรธุรกิจ ได้แก่ บริษัท ห้างร้าน และนักธุรกิจ

ปัจจุบันสังคมไทยเกิดปัญหาสังคมขึ้นมากมาย เช่น อาชญากรรม โสเภณี ความยากจน ซึ่งเชื่อมโยงไปกับเรื่องความเสื่อมเสียทางศีลธรรม สรุปลแล้วเรียกว่า เป็นวิกฤตการณ์ทางสังคม

(Social Crisis) มีสาเหตุทั้งที่เกิดขึ้นในสังคมไทยเอง และสาเหตุจากกระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงไปกรณีดังกล่าวเป็นปัญหาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การที่จะแก้ไขได้ต้องเปลี่ยนกระบวนความคิดหรือวิธีคิดใหม่ โดยให้ผมนึกกำลังกันทุกส่วนเข้ามาเชื่อมโยงกันทำงาน เพราะเราจะแก้ปัญหาละเรื่องไม่ได้ต้องทำพร้อมกันทุกเรื่อง โดยมีครอบครัวและชุมชนเป็นหลักและอาศัยเครื่องมือ วิธีการทำงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm) เพื่อก่อให้เกิดแนวทางใหม่แห่งความร่วมมือในการพัฒนาของทุกฝ่าย ทั้งทางราชการ ชุมชน องค์กรเอกชน สาธารณะประโยชน์หรือองค์กรพัฒนาเอกชน สถาบันวิชาการ สถาบันทางศาสนา และภาคธุรกิจ ในอันที่จะพัฒนาทางเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรมไปพร้อมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยระดมทรัพยากรกำลังและทรัพยากรทั้งหมดมาเชื่อมโยงกันในการดำเนินงานสร้างสรรค์สังคม

Coralie Bryant and Louise G. White ได้ศึกษาการพัฒนามาตั้งแต่สมัยศตวรรษที่ ๑๘ แต่ว่ายุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศต่างๆ ได้รับเอกราชและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจมาก สังคมจึงถกเถียงกันถึงเรื่องการพัฒนาเป็นอย่างมาก ประเด็นที่ถกเถียงคือจุดกำเนิดลักษณะและการนำการพัฒนาไปปฏิบัติ ส่วนใหญ่หาทางเพิ่มและกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นรากฐานของการกำหนดจุดมุ่งหมายของการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีการประเมินขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงตามทิศทางที่เกิดขึ้นจริงหรือควรเกิดขึ้น ในบรรดาปัญหาเหล่านี้ มีประเด็นหลักอันหนึ่ง คือ ใครควรเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดทิศทางและกำหนดลักษณะของการเปลี่ยนแปลง ประวัติของแนวคิดในการพัฒนาอาจจำแนกได้เป็น ๒ ยุค คือ ยุคแรกที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจและยุคหลังจากนั้น

๑. ยุคแรกที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ หลังสงครามโลกครั้งที่สองประเทศในเอเชียและแอฟริกาเริ่มได้เอกราช เริ่มจากอินเดียซึ่งต่อสู้ เพื่อเอกราชจนสำเร็จทำให้ประเทศที่เกิดใหม่เริ่มมองหาแนวทางพัฒนาใหม่ๆ แต่ช่วงทศวรรษ ๑๙๕๐-๑๙๖๐ นั้น นักเศรษฐศาสตร์ครอบงำกรรมการพัฒนาการพัฒนาช่วงนี้ถือว่าการพัฒนาเป็นสิ่งเดียวกันกับความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและประสิทธิภาพการผลิตการวางแผนพัฒนา จึงเน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมซึ่งมีอยู่ ๒ แนวแนวแรกซึ่งเป็นแนวทางที่นิยมทำมากที่สุดคือกระตุ้นให้เกิดภาคอุตสาหกรรมใหม่ โดยนำเข้าสินค้าอุตสาหกรรมก่อน ขณะที่การผลิตแบบดั้งเดิมก็ยังยินยอมให้คงอยู่เป็นคู่แข่ง ส่วนแนวที่สองนิยมน้อยกว่าคือ การเปลี่ยนจากการผลิตแบบดั้งเดิมมาเป็นอุตสาหกรรม ทั้งนี้เพราะต้องการใช้แรงงานจากภาคการผลิตดั้งเดิมมากกว่าการนำเข้าเทคโนโลยี เศรษฐศาสตร์มีอิทธิพลแผ่ไปยังสาขาอื่นที่เกี่ยวข้องด้วยเพราะในบรรดาสังคมศาสตร์ด้วยกันนั้น เศรษฐศาสตร์มีการศึกษาดารงและตัวเลขที่ชัดเจนที่สุดดังนั้นจึงมีวิธีการวัดและการศึกษาเชิงปริมาณที่แน่นอนซึ่งสาขาอื่นไม่มีนักวิชาการในสาขาอื่น เช่น มานุษยวิทยา รัฐศาสตร์ สังคมวิทยาและ รัฐประศาสนศาสตร์ ก็พยายามแทรกปัจจัยอื่นๆ เพิ่มเข้าไปกับการพัฒนาด้วยเช่น เห็นว่ารูปแบบของการพัฒนาบางอย่างจะทำให้เกิดการพัฒนาดีกว่ารูปแบบอื่น แต่ก็ไม่มีหลักฐานยืนยันได้ชัดเจนเท่ากับเศรษฐศาสตร์ แนวคิดของเศรษฐศาสตร์จึงเป็นที่ยอมรับมากกว่า ซึ่งขณะนั้นเศรษฐศาสตร์เน้นที่การพัฒนาอุตสาหกรรม

๒. ยุคหลังจากการเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ หลังจากที่เกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำจากการพัฒนาตามแนวทางของนักเศรษฐศาสตร์แล้ว นักเศรษฐศาสตร์ก็ออกมาแก้ต่างว่าความร่ำรวยใหม่ที่

เป็นผลมาจากการพัฒนานั้นจะแผ่กระจายผล (Trickle down) ไปยังคนจนเอง พร้อมกันนั้นยังตั้งสมมติฐานขึ้นมาใหม่ว่าความเหลื่อมล้ำเป็นรูปตัวยูคว่ำ (Inverted U) นั่นคือเมื่อมีความเจริญเติบโตเกิดขึ้น ความเหลื่อมล้ำจะเพิ่มในตอนต้น แต่เมื่อถึงระยะหนึ่งแล้วจะลดลง สาเหตุที่เพิ่มตอนต้นก็เพราะคนบางกลุ่มมีโอกาสจากการพัฒนาดีกว่าคนกลุ่มอื่น แต่พอนานไปคนกลุ่มอื่นจะเข้ามามีรายได้ จากนั้นความเหลื่อมล้ำจะค่อยๆ ลดลง แต่ว่าอย่างไรก็ตาม ประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างความเจริญเติบโตกับความไม่เท่าเทียมยังเป็นไปอย่างสับสน การศึกษาในทศวรรษ ๑๙๖๐ และ ๑๙๗๐ เน้นใจว่าความเจริญเติบโตกระจายผลไปยังคนจนจริงหรือไม่ ในทศวรรษ ๑๙๘๐ นักเศรษฐศาสตร์หลายคน เช่น วิลเลียมโลเออร์ (William Loehr) และจอห์น พาวเวลสัน (John Powelson) ก็ถือว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของบางประเทศก่อให้เกิดประโยชน์ในวงกว้างขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาที่นำมาในทศวรรษ ๑๙๕๐ นักเศรษฐศาสตร์สองคนนี้ ยังตั้งข้อสงสัยต่อสมมติฐานรูปตัวยูคว่ำ เพราะไม่พบว่าความเจริญเติบโตกับความไม่เท่าเทียม มีความสัมพันธ์กัน เหตุผลที่พบผลกลับกันนั้นอาจเป็นเพราะไม่ได้ศึกษาอย่างต่อเนื่องหรือความไม่เท่าเทียมอาจมีมาก่อนแล้ว ทั้งยังยกการศึกษาอีกหลายชิ้นมา ยืนยันว่าความเหลื่อมล้ำเกิดจากปัญหาทางการเมืองและประเด็นทางโครงสร้าง รวมทั้งโอกาสที่คนจนจะได้รับประโยชน์จากการพัฒนาขนาดของการใช้จ่ายของนโยบายการคลังและผลของนโยบายเฉพาะด้านต่างๆ^๙

ไมเคิล โทดาร์ (Michael Todaro) สรุปเอาไว้ว่าหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา ทฤษฎีการพัฒนาที่สำคัญมีอยู่ ๔ ทฤษฎี แต่ขณะเดียวกันเมื่อไม่นานมานี้ก็มีความพยายามเสนอทฤษฎีที่เข้ามารวมทั้งหมดแล้วจึงเป็น ๕ ทฤษฎี^{๑๐} ดังนี้

๑. ทฤษฎีการพัฒนาตามขั้นตอน (Linear-stages theory) ทฤษฎีนี้ยึดประเทศอุตสาหกรรมเป็นแม่แบบ วิเคราะห์ว่าประเทศเกษตรกรรมส่วนใหญ่ยังไม่พัฒนาเศรษฐกิจจึงพยายามวางแผนให้พัฒนาไปสู่อุตสาหกรรม โดยกำหนดเป็นขั้นตอน เช่น ทฤษฎีความเจริญเติบโตของรอสทาว (Rostow's Stages of Growth) หรือตัวแบบการออมและการลงทุนเพื่อสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของฮาร์รอดและโดมาร์ (Harrod-Domar Growth Model) เป็นต้น

๒. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้าง (Structural-change models) ทฤษฎีนี้ต้องการให้เปลี่ยนโครงสร้างจากภาคเกษตรไปเป็นภาคอุตสาหกรรมซึ่งสามารถผลิตได้มูลค่ามากกว่า อาจต้องมีการเคลื่อนย้ายแรงงานจากภาคเกษตรไปยังภาคอุตสาหกรรมเพื่อดูดซับแรงงานส่วนเกินและพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิต เช่น ทฤษฎีการพัฒนาของลูอิส (Lewis Theory of Development) เป็นต้น

๓. ทฤษฎีพึ่งพาระหว่างประเทศ (International-Dependence Revolution) นักทฤษฎีในประเทศกำลังพัฒนาหรือมองจากจุดยืนของประเทศกำลังพัฒนาโดยเฉพาะละตินอเมริกานั้นไม่เห็นด้วยกับทฤษฎีการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของตะวันตกเพราะ มองว่าเป็นการครอบงำซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาที่พึ่งพา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพึ่งพาทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีจนมีสภาพเหมือน

^๙ Coralie Bryant and Louise G. White, *Managing development in the third world*, (Colorado: Westview Press, 1982), pp. 4-14.

^{๑๐} Michael P. Todaro, *Economic development*, 5th ed, (New York: Longman, 1994), pp. 66-89.

เป็นอาณานิคมสมัยใหม่ และยิ่งพัฒนาไปจะมีคนรวยเพียงกลุ่มน้อยที่ได้รับผลประโยชน์ ปัญหาความเป็นธรรมและการกระจายรายได้จะยิ่งรุนแรงยิ่งขึ้น รวมไปถึงการสร้างค่านิยมในการพัฒนาในทางที่ผิดที่ต้องพึ่งภายนอกอยู่ตลอด

๔. ทฤษฎีเสรีนิยมใหม่ (Neoclassical Counterrevolution) ทฤษฎีนี้เกิดในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ เมื่อรัฐบาลอนุรักษนิยมของตะวันตก ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ แคนาดาและเยอรมนีตะวันตกพร้อมใจกันรับเอาแนวคิดเสรีนิยมใหม่มาเป็นหลักการกำหนดนโยบายแนวคิดนี้ จะเน้นเศรษฐศาสตร์มหภาคทางด้านอุปทาน (Supply-side macroeconomics) หมายความว่า สนใจการปรับปรุงทางการผลิตมากกว่าการบริโภค ขณะเดียวกันก็เน้นการแปรรูปลดขนาดของรัฐบาลการวางแผนจากส่วนกลางลดการควบคุมและลดกฎระเบียบแนวคิดนี้มีอิทธิพลต่อองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญ คือ ธนาคารโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ หรือ IMF ตลอดจนองค์การระหว่างประเทศอื่นๆ จึงทำให้สามารถเผยแพร่แนวคิดของการเปิดเสรีไปอย่างรวดเร็ว

๕. ทฤษฎีความเจริญเติบโตใหม่ (New Growth Theory) ทฤษฎีนี้เห็นว่าการเปิดเสรีมีปัญหาเพราะความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจพึ่งพิงภายนอกขณะที่สถานการณ์ภายนอกผันผวนยากจะคาดการณ์ได้ นอกจากนี้การเติบโตที่เกิดขึ้นยังมีภาวะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของภายนอก เช่น การเคลื่อนย้ายทุนและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี ดังนั้นการเพิ่มของผลผลิตมวลรวมจึงเป็นการปรับตัวระยะสั้นและอาจไม่ยั่งยืน ด้วยเหตุนี้ทฤษฎีนี้จึงหันมาสนใจความเจริญเติบโตใหม่ ที่เน้นการเติบโตจากภายใน (Endogenous growth theory) และเน้นการเติบโตที่ยั่งยืน (Sustainable growth) ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างทุนกับแรงงานไม่ใช่เป็นเพียงการเคลื่อนย้ายทุน

ทฤษฎีความเจริญเติบโตใหม่จึงเน้นการใช้ทรัพยากรภายในและเน้นการพัฒนาทุนมนุษย์ (Human capital) โดยเฉพาะลงทุนทางด้านการศึกษการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) และการวิจัยและการพัฒนา (R&D) ซึ่งเป็นทางเลือกอีกทางเลือกหนึ่งของการลงทุน ในปัจจุบันทฤษฎีความเจริญเติบโตจากภายในนี้เริ่มเข้ามาทดแทนทฤษฎีรุ่นเก่าที่เน้นความเจริญเติบโตจากภายนอก (Exogenous growth theory) นอกจากนี้ ทฤษฎีความเจริญเติบโตจากภายในยังมองว่าความเจริญเติบโตขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมเริ่มต้น (Initial conditions) เช่น ระดับการศึกษา ระดับการพัฒนาของตลาดทุน และที่สำคัญคือแบบแผนการกระจายรายได้ก็มีผลต่อความเจริญเติบโตเช่นกัน เนื่องจากการกระจายรายได้มีผลทำให้คนมีทุนต่างกัน และมีการลงทุนต่างกัน ระบบเศรษฐกิจที่มีการกระจายรายได้ดีนั้นคนลงทุนก็มากและสามารถลงทุนพร้อมๆ กันได้จึงชักนำให้เศรษฐกิจเติบโตเข้าสู่จุดดุลยภาพที่สูงกว่าได้

สรุปได้ว่า การพัฒนาเป็นแนวคิดที่น่าสนใจเป็นการกระตุ้นให้คิดถึงลักษณะของสังคมที่ดี แต่ก็ยังเป็นแนวคิดที่กว้างที่ยากจะหาข้อสรุป อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่าคำว่า “การพัฒนา” เป็นคำที่มีความหมายในทางดี เป็นคำที่เกี่ยวข้องกับเรื่องของ การเปลี่ยนแปลงความทันสมัย หรือความเจริญเติบโต การพัฒนาเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนความทันสมัยก็เป็นกรณีเฉพาะอันหนึ่งของการพัฒนา สำหรับทางด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมเป็นมิติหนึ่งของการพัฒนา โดยหลักทั่วไปแล้วการพัฒนาเป็นลักษณะทางสังคมที่กำลังเปลี่ยนจากสิ่งที่เคยเป็นในอดีตไปสู่สิ่งที่ต้องการจะเป็นซึ่งขึ้นอยู่กับเป้าหมายของการพัฒนาของแต่ละสังคม

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

๒.๒.๑ ความหมายของยุทธศาสตร์

คำว่า “ยุทธศาสตร์” (Strategy) มีผู้ให้ความหมายของไว้อย่างหลากหลายและน่าสนใจดังต่อไปนี้

Hill & Jonesand กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ (Strategy) คือชุดของการปฏิบัติการซึ่งผู้บริหารเลือกนำมาใช้เพื่อเพิ่มสมรรถนะขององค์การของตนเมื่อเทียบกับคู่แข่ง หากผลของการใช้ยุทธศาสตร์ทำให้องค์การมีสมรรถนะที่เหนือกว่า สิ่งนี้หมายถึงการมีความสามารถในการแข่งขัน^{๑๑}

เสรี พงศ์พิศ ระบุว่า ยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่วิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ เป็นการร่วมจิต มีเป้าประสงค์อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุกฝ่าย ผนึกพลังใจของทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจอันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ แผนยุทธศาสตร์ที่ดีมาจากการวิเคราะห์ห่อดีด รู้ปัจจุบัน เพื่อไล่ให้ทันอนาคต วิเคราะห์สถานการณ์ที่ผ่านมา วิเคราะห์ทรัพยากร ทูตต่างๆ อันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่ยังไม่ได้พัฒนาหรือยังไม่ได้พัฒนาเต็มที่ หรือที่ยังซ่อนเร้นอยู่ แผนยุทธศาสตร์ที่ดีเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการวางแผนที่ดี บริหารจัดการแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดเป็นประสิทธิผลที่ปรากฏจริง เป็นแผนที่มุ่งเป้าประสงค์ ก่อให้เกิดการร่วมมือ มีหลักการดีก่อให้เกิดการร่วมคิด มีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ก่อให้เกิดการร่วมทำ และมีการแบ่งบทบาทหน้าที่จัดการดี ก่อให้เกิดการร่วมแรง ในภาษาไทยก็พูดกันเป็นวลีว่า ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมคิดร่วมทำ^{๑๒}

จากความหมายของยุทธศาสตร์ที่กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปได้ว่า “ยุทธศาสตร์ คือทิศทางนโยบาย และกระบวนการที่องค์การตัดสินใจเลือก เกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีอนาคตเป็นตัวกำหนด”

๒.๒.๒ องค์ประกอบของยุทธศาสตร์

องค์ประกอบของยุทธศาสตร์ประกอบด้วยพื้นฐาน ๕ ประการ คือ ๑) การกำหนดทิศทาง (Direction Setting) ๒) การประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment Scanning) ๓) การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation) ๔) การดำเนินยุทธศาสตร์ (Strategy Implementation) ๕) การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and Control)

๒.๒.๒.๑ การกำหนดทิศทาง

ในการกำหนดทิศทางขององค์การจะประกอบด้วย การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) และการกำหนดภารกิจ (Mission) หรือ กรอบในการดำเนินงานที่ชัดเจนจะช่วยให้องค์การสามารถกำหนดทิศทางในระยะยาว ภารกิจ (Mission) ในกระบวนการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์นั้น ชั้นแรกองค์การจะต้องระบุภารกิจและเป้าหมายหลักที่สำคัญของบริษัท ซึ่งภารกิจ

^{๑๑} Hill, Charles W. L. and Jonesand, Gareth R, **Strategic Management Theory : An Integrated Approach**, (South-Western: Cengage Learning, 2009), p. 2.

^{๑๒} เสรี พงศ์พิศ, ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: พลังปัญญา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๒๐.

หมายถึง ประกาศหรือข้อความของบริษัทที่พยายามกำหนดว่าจะทำอะไรในปัจจุบัน และกำลังจะทำอะไรในอนาคตและองค์การเป็นองค์การแบบใด และจะก้าวไปสู่การเป็นองค์การแบบใดทั้งนี้เพื่อบรรลุสู่ความเป็นเลิศเหนือคู่แข่ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วข้อความเรื่องภารกิจขององค์การจะประกอบไปด้วย ข้อความที่บ่งบอกถึงคุณค่าทางปรัชญาสำคัญที่ผู้บริหารตัดสินใจกระทำ ซึ่งแสดงถึงพันธะของบริษัทที่มีต่อเป้าหมายและสอดคล้องกับคุณค่าของผู้บริหาร นอกจากนี้แล้วภารกิจยังจะสร้างสภาพแวดล้อมในการกำหนดกลยุทธ์และเป้าหมาย คือการบอกถึงสิ่งที่องค์การปรารถนาให้เกิดขึ้นในอนาคต และพยายามบรรลุ โดยมีการกำหนดให้ชัดเจน กระชับ ตรงจุด และสามารถวัดได้ ทั้งนี้การกำหนดเป้าหมายจะมีการกำหนดให้ชัดเจนขึ้นกว่าการกำหนดภารกิจว่าจะต้องทำสิ่งใด

๒.๒.๒.๒ การประเมินองค์การและสภาพแวดล้อม (Environment Scanning)

ในการประเมินสภาพแวดล้อมขององค์กรนั้นจะประกอบไปด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก และการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึง จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค หรือโดยทั่วไปจะเรียกว่าการวิเคราะห์ตามตัวแบบสวอท (SWOT Analysis) เป็นเครื่องมือในการประเมินสถานการณ์ ซึ่งช่วยผู้บริหารกำหนดจุดแข็งและจุดอ่อนจากสภาพแวดล้อมภายใน โอกาสและอุปสรรคจากสภาพแวดล้อมภายนอก ตลอดจนผลกระทบที่มีศักยภาพจากปัจจัยเหล่านี้ต่อการทำงานขององค์กร SWOT มาจากตัวย่อภาษาอังกฤษ ๔ ตัว ได้แก่

S มาจาก Strengths หมายถึง จุดเด่นหรือจุดแข็ง ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นข้อดีที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในบริษัท เช่น จุดแข็งด้านส่วนประสม จุดแข็งด้านการเงิน จุดแข็งด้านการผลิต จุดแข็งด้านทรัพยากรบุคคล บริษัทจะต้องใช้ประโยชน์จากจุดแข็งในการกำหนดกลยุทธ์การตลาด

W มาจาก Weaknesses หมายถึง จุดด้อยหรือจุดอ่อน ซึ่งเป็นผลมาจากปัจจัยภายใน เป็นปัญหาหรือข้อบกพร่องที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายในต่างๆ ของบริษัท ซึ่งบริษัทจะต้องหาวิธีในการแก้ปัญหานั้น

O มาจาก Opportunities หมายถึง โอกาส ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นผลจากการที่สภาพแวดล้อมภายนอกของบริษัทเอื้อประโยชน์หรือส่งเสริมการดำเนินงานขององค์กร โอกาสแตกต่างจากจุดแข็งตรงที่โอกาสนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายนอก แต่จุดแข็งนั้นเป็นผลมาจากสภาพแวดล้อมภายใน นักการตลาดที่ดีจะต้องเสาะแสวงหาโอกาสอยู่เสมอ และใช้ประโยชน์จากโอกาสนั้น

T มาจาก Threats หมายถึง อุปสรรค ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายนอก เป็นข้อจำกัดที่เกิดจากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งธุรกิจจำเป็นต้องปรับกลยุทธ์การตลาดให้สอดคล้องและพยายามขจัดอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้น

๒.๒.๒.๓ การกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation)

การกำหนดยุทธศาสตร์เป็นการพัฒนาแผนระยะยาวบนรากฐานของโอกาสและอุปสรรคที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกและการวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนที่ได้จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน โดยองค์กรจะต้องกำหนดและเลือกยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดที่

เหมาะสมกับองค์การที่สุดผู้บริหารต้องพยายามตอบคำถามว่า ทำอย่างไรองค์การจึงจะไปถึงเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ได้โดยใช้ความได้เปรียบในการแข่งขันขององค์การกำหนดเป็นยุทธศาสตร์

๒.๒.๒.๔ การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategy Implementation)

การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ คือกระบวนการที่ผู้บริหารแปลงยุทธศาสตร์และนโยบายไปสู่แผนการดำเนินงาน กำหนดรายละเอียดด้านต่าง ๆ เช่น ด้านงบประมาณ หรือวิธีการดำเนินงาน ซึ่งกระบวนการนี้อาจจะเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงภายในด้านวัฒนธรรม โครงสร้างหรือระบบการบริหาร เพื่อให้สามารถดำเนินการตามยุทธศาสตร์ได้อย่างเป็นรูปธรรม

๒.๒.๒.๕ การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and Control)

การควบคุมกลยุทธ์ เป็นหน้าที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผลยุทธศาสตร์ที่นำไปปฏิบัติ ทั้งนี้ในการนำกลยุทธ์ไปปฏิบัตินั้นมักจะเกิดข้อผิดพลาดที่ต้องการการปรับปรุง เพื่อให้แน่ใจว่ายุทธศาสตร์นั้นจะก่อให้เกิดผลการปฏิบัติงานที่ตรงตามแผนที่ได้ตั้งไว้

๒.๒.๓ ลักษณะยุทธศาสตร์ที่ดี

๒.๒.๓.๑ การกำหนดยุทธศาสตร์ ต้องเป็นกระบวนการที่มีส่วนร่วมจากทั้งผู้บริหาร พนักงาน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากองค์การ โดยมุ่งหวังให้เกิดการยอมรับในทุกฝ่ายในองค์การ เพื่อให้ทราบถึงความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการจัดทำยุทธศาสตร์

๒.๒.๓.๑ ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมา ประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจขององค์การ ค่านิยมร่วม ประเด็นยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ตามประเด็นยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัด ค่าเป้าหมาย แผนงาน/โครงการ งบประมาณ และผู้รับผิดชอบแผนงาน/โครงการ ต้องครอบคลุมทุกพันธกิจขององค์การและมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

๒.๒.๓.๑ ยุทธศาสตร์ที่กำหนดขึ้นมาต้องมีความชัดเจน โดยในแผนยุทธศาสตร์อาจจำเป็นต้องมีคำอธิบายประกอบเพื่อให้หน่วยงานสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอธิบายวิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์ ตัวชี้วัด

๒.๒.๓.๑ ทุกหัวข้อหรือประเด็นในยุทธศาสตร์ต้องสอดคล้องเชื่อมโยงกันเพื่อให้ท้ายที่สุดขององค์การสามารถบรรลุเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ขององค์การ กล่าวคือ หากจะมองจากล่างบนพื้นฐานทุกโครงการจะต้องเป็นโครงการเชิงกลยุทธ์และสามารถสนับสนุนให้กลยุทธ์ประสบความสำเร็จ ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จของยุทธศาสตร์

๒.๒.๔ ประโยชน์ของยุทธศาสตร์

ยุทธศาสตร์ที่ดีมีประโยชน์ดังนี้

๒.๒.๔.๑ ช่วยทำให้ผู้บริหารของแต่ละหน่วยงานหันมาให้ความสนใจอย่างแท้จริงในเรื่องขององค์การมากขึ้น

๒.๒.๔.๒ กระตุ้นให้ผู้บริหารทราบถึงปัญหา อุปสรรคตลอดจนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นและเตรียมหามาตรการรองรับไว้ล่วงหน้าเป็นการลดความเสี่ยงและความเสียหาย

๒.๒.๔.๓ ช่วยทำให้ผู้บริหารเข้าใจในธรรมชาติของการดำเนินงานอย่างชัดเจนขึ้น และมองเห็นภาพของการพัฒนา

๒.๒.๔.๔ ช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ แผนงาน โครงการและการใช้ทรัพยากรขององค์กรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๒.๒.๔.๕ ช่วยสร้างความเข้าใจถูกต้องระหว่างสมาชิกขององค์กรและทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับทิศทางการดำเนินงาน ตลอดจนความคาดหวังต่าง ๆ

๒.๒.๔.๖ ช่วยก่อให้เกิดการประสานงานและบูรณาการทางความคิดการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นการผนึกกำลังภายในองค์กร

กล่าวโดยสรุป การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการแบ่งสรรทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล เป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนองค์กรให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

๒.๒.๕ ขั้นตอนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์

วัฒนา พัฒนพงษ์ กล่าวว่า ขั้นตอนการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ มีขั้นตอนวิธีการดำเนินงานพอสรุปได้ ดังนี้^{๑๓}

ขั้นตอนที่ ๑ การกำหนดวิสัยทัศน์ เป็นขั้นตอนของการกำหนดจุดมุ่งหมายที่ยาวไกลที่สุดขององค์กร โดยทั่วไปนิยมใช้เป็นจุดมุ่งหมายหลักขององค์กรไม่ควรเปลี่ยนบ่อยนัก ความจริงวิสัยทัศน์เป็นจุดมุ่งหมายที่มีอยู่แล้วในแผนแม่บทขององค์กรมาใช้หรือนำมาปรับปรุงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ทันต่อสถานการณ์ กล่าวอีกนัยหนึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์ คือ การหาคำตอบให้กับคำถามที่ว่า “ความต้องการจะเป็นอะไร” (What do we want to be)

ขั้นตอนที่ ๒ การกำหนดพันธกิจ เป็นขั้นตอนของการกำหนดวิธีการดำเนินงานเบื้องต้นเพื่อเป็นหลักประกันว่า สิ่งที่ต้องการจะเป็นนั้นมีโอกาสที่จะบรรลุถึงได้ กล่าวอีกนัยหนึ่ง พันธกิจ คือ การหาคำตอบให้กับคำถามที่ว่า “ทำไมเราจึงต้องจัดตั้งองค์กรของเราขึ้นมา” (Why do we exist) คำตอบคือเราตั้งองค์กรขึ้นมาเพื่อต้องการจะเป็นอย่างที่เราคาดหวังไว้

ขั้นตอนที่ ๓ การกำหนดค่านิยมร่วม เป็นขั้นตอนของการกำหนดค่านิยมหลักขององค์กรที่จะสามารถทำหน้าที่เป็นเบ้าหลอมพฤติกรรมและความเชื่อของบุคคลขององค์กรให้เป็นในทิศทางเดียวกัน กล่าวอีกนัยหนึ่ง การกำหนดค่านิยมร่วม ก็คือ การหาคำตอบให้กับคำถามที่ว่า “อะไรคือสิ่งที่เราเชื่อ” (What do we believe in)

ขั้นตอนที่ ๔ การกำหนดความสามารถหลัก เป็นขั้นตอนของการกำหนดความสามารถหลักขององค์กรที่จะสามารถทำหน้าที่เป็นเบ้าหลอมพฤติกรรมการทำงานของบุคลากรขององค์กรให้มีทักษะและความสามารถพิเศษในทิศทางที่องค์กรต้องการ กล่าวอีกนัยหนึ่งการกำหนดความสามารถหลักก็คือการหาคำตอบให้กับคำถามที่ว่า “อะไรคือความสามารถหลักที่บุคลากรของเราควรมี” (What kind of core competency should we have)

ขั้นตอนที่ ๕ การกำหนดวัตถุประสงค์หลัก เป็นขั้นตอนการกำหนดวัตถุประสงค์ระยะยาวขององค์กร หรือวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติจัดตั้งหน่วยงานราชการหรือรัฐวิสาหกิจ หรือวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิในการจัดตั้งบริษัทสำหรับภาคเอกชน

^{๑๓} วัฒนา พัฒนพงษ์, การบริหารเพื่อมุ่งอนาคต, (กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๖), หน้า ๓๐-๓๒.

ขั้นตอนที่ ๖ การกำหนดจุดมุ่งหมายเชิงกลยุทธ์ หรือยุทธศาสตร์ ขั้นตอนการกำหนดจุดมุ่งหมายระดับกลยุทธ์ในรอบ ๓ ปี หรือ ๕ ปี ขององค์กรตามปกติองค์กรต้องกำหนดจุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ ในรอบ ๓ ปี หรือ ๕ ปี ขององค์กรแต่ละด้านมีอะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ ๗ การกำหนดดัชนีวัดความสำเร็จแบบสมดุล ขั้นตอนนี้ คือขั้นตอนการพิจารณาว่า จากจุดมุ่งหมายเชิงกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้นั้น สามารถนำมากำหนดเป็นดัชนีวัดความสำเร็จแบบสมดุลได้กี่ด้าน หรือกี่มิติ นักวิชาการได้กำหนดมิติของ BSC ไว้ ๔ ด้าน คือ (๑) มิติด้านการเงิน (๒) มิติด้านกระบวนการภายใน (๓) มิติด้านการเรียนรู้และการเติบโต (๔) มิติด้านลูกค้า

ขั้นตอนที่ ๘ การกำหนดกลุ่มผลสัมฤทธิ์หลัก เป็นขั้นตอนของการกำหนดกลุ่มผลสัมฤทธิ์หลักขององค์กร ซึ่งจะต้องกำหนดให้ได้ว่าอะไรคือผลสัมฤทธิ์หลักที่ต้องการ

ขั้นตอนที่ ๙ การแปลงกลยุทธ์สู่การปฏิบัติด้วยการกำหนดรายชื่อแผนงานและโครงการ ขั้นตอนนี้ คือ ขั้นตอนที่เห็นหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างแผนกลยุทธ์และการนำแผน กลยุทธ์ไปปฏิบัติ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นการกำหนดคำตอบให้กับคำถามที่ว่า “เราต้องการจะทำอะไรบ้าง” ในทางปฏิบัติกิจกรรมในขั้นตอนนี้จะมีอยู่ ๒ ขั้นตอนหลักคือ

๑. ขั้นกำหนดรายชื่อแผนงาน วิธีการกำหนดรายชื่อแผนงานนิยม กำหนดโดยการระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหาหลักขององค์กรว่าในรอบ ๓ ปี หรือในรอบ ๕ ปี องค์กรนี้น่าจะมีปัญหาหลักอะไรบ้าง คำตอบที่ได้คือรายชื่อแผนงาน นั่นเอง

๒. ขั้นตอนที่กำหนดรายชื่อโครงการ โดยวิธีการกำหนดรายชื่อโครงการนิยมกำหนดโดยการค้นหาสาเหตุของปัญหาหลักภายใต้แต่ละแผนงานว่ามีสาเหตุมาจากอะไรบ้าง สาเหตุแต่ละสาเหตุก็คือรายชื่อโครงการแต่ละโครงการนั่นเอง

๒.๒.๖ การกำหนดยุทธศาสตร์

เมื่อวิสัยทัศน์และพันธกิจชัดเจนเป็นที่ยอมรับแล้ว ขั้นตอนต่อมา คือ การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การกำหนดยุทธศาสตร์ควรมีความสอดคล้องกับแนวโน้มที่สำคัญที่ระบุไว้ในการวิเคราะห์ศักยภาพปัจจัยภายในและภายนอกองค์กรด้วย โดยพิจารณาโอกาสสำคัญที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมแล้วหาวิธีการที่จะใช้จุดแข็งขององค์กรให้ได้ประโยชน์และพิจารณาจุดอ่อนขององค์กร รวมทั้งการพิจารณาถึงภาวะคุกคามที่สำคัญ ใช้จุดแข็งในการป้องกันตัวหรือนำไปใช้ในโอกาสอื่นที่เกิดขึ้น การกำหนดยุทธศาสตร์ มีขั้นตอน ดังนี้

๑. การพัฒนาวิสัยทัศน์และพันธกิจ องค์กรจะต้องจัดให้มี วิสัยทัศน์และระบุพันธกิจไว้อย่างชัดเจน ในระบบงบประมาณแบบใหม่ที่เรียกว่า การงบประมาณที่มุ่งเน้นผลงาน หรือ PBB (Performance Base Budgeting) องค์กรจะต้องเขียนวิสัยทัศน์พันธกิจ ในแบบฟอร์มของงบประมาณ ของสำนักงานงบประมาณ

๒. การวิเคราะห์สถานการณ์ เป็นการวิเคราะห์สภาพขององค์กรความต้องการของประชาชน และการวิเคราะห์สภาพทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เป็นต้น

๓. การพัฒนายุทธศาสตร์ เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายซึ่งมาจากที่ตั้งไว้ โดยเป้าหมายมาจากผลผลิต (Output) วัตถุประสงค์มาจากผลลัพธ์ (Outcome) ส่วนเป้าประสงค์ (Goal) นั้นจะมาจากผลลัพธ์ขั้นปลาย (Ultimate outcome) ที่ได้วางเอาไว้

๔. การนำไปสู่การปฏิบัติ โดยการนำเอาดัชนีชี้วัดมาตรวจสอบว่า ได้มีการดำเนินการไปตามแผนหรือไม่ อย่างต่อเนื่องเป็นไปตามห้วงระยะเวลา ความถี่ที่กำหนด

๕. สอบทาน ตรวจสอบ เป็นการประเมินผล โดยการนำเอาผลการ ตรวจสอบและประเมิน ตามห้วงระยะเวลาต่างๆ มาสรุป

๒.๒.๗ การประเมินยุทธศาสตร์

สุวิมล ติรกานันท์ กล่าวว่า มาตรฐานการประเมินเป็นเครื่องมือใช้ในการประเมินแผนงานและโครงการองค์การ ประกอบด้วย ๔ มาตรฐานย่อย คือ^{๑๔}

๑. มาตรฐานการนำไปใช้ประโยชน์ ประกอบด้วยมาตรฐานที่กล่าวถึงเงื่อนไขการประเมินการนำไปใช้ประโยชน์ เป็นแนวทางที่บอกถึงประเด็นที่เกี่ยวกับความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมินความน่าเชื่อถือของผู้ประเมินขอบเขต และการเลือกใช้ข้อมูลความชัดเจนของการแปลผล ความชัดเจนของการเขียนรายงาน การเผยแพร่รายงาน การรายงานผล การประเมินผลตามระยะเวลาที่กำหนด และผลกระทบจากการประเมิน

๒. มาตรฐานความเป็นไปได้ ประกอบด้วย มาตรฐานเกี่ยวกับ ความเป็นไปได้ ในการที่จะดำเนินโครงการประเมินเป็นการพิจารณานับตั้งแต่เทคนิค วิธีการที่ใช้ไปจนถึงค่าใช้จ่ายในการประเมินประกอบด้วย ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการเทคนิค ที่ใช้ในการปฏิบัติบรรยากาศการเมืองในองค์กรประสิทธิภาพด้านค่าใช้จ่าย

๓. มาตรฐานความเหมาะสม ประกอบด้วย มาตรฐานเกี่ยวกับด้านความเหมาะสม เนื่องจากผลการประเมินมีผลต่อโครงการและแผนงานที่จะนำไปสู่ภาคปฏิบัติให้มีความเหมาะสมกับสภาพความต้องการของบุคคลในองค์กร

๔. มาตรฐานความถูกต้อง ประกอบด้วย มาตรฐานเกี่ยวกับความถูกต้อง เป็นการกล่าวถึงวิธีการประเมินในแต่ละขั้นตอนที่จะทำให้มั่นใจว่า การประเมินมีความแม่นยำถูกต้อง ประกอบด้วย ประเด็นเกี่ยวกับการอธิบายถึงสิ่งที่ถูกประเมินการวิเคราะห์บริบท การอธิบายวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินการอธิบายแหล่งข้อมูลคือความตรงของการวัดความเที่ยงของการจัดการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การสรุปผลอย่างมีหลักการความชัดเจนในการรายงานผล

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

๒.๓.๑ ความหมายชุมชนเข้มแข็ง

อเนก เหล่าธรรมทัศน์ ให้ความเห็นว่า แนวคิดประชาสังคมเป็นแนวคิดที่เน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืนมากกว่าจะมาดูความแตกต่างหรือความแตกแยกภายใน เพราะฉะนั้นจึงเป็นแนวคิดที่รวมเอาชนชั้นกลาง ชนชั้นสูงเข้ามาด้วย มีทั้งกลุ่มคนที่สนใจในปัญหาเดียวกันร่วมกับกลุ่มคนที่ทำงานด้านนี้เพื่อให้เข้าร่วมทำ งานแบบมีส่วนร่วมไม่ใช่อยู่เฉยในฐานะเป็น

^{๑๔} สุวิมล ติรกานันท์, การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๘๐-๘๓.

ราษฎรที่เป็นเพียงผู้รับผลประโยชน์หรือบริการจากรัฐอย่างเดียว แต่เป็นพลเมืองที่ดีที่พร้อมจะเข้าไปทำหน้าที่แทนรัฐนอกจากนี้ยังให้ความเห็นว่ายังมีคำว่า “ความเป็นชุมชน” ซึ่งมีความหมายใกล้เคียงกับประชาสังคม แต่จุดเน้นไปในเรื่องชนบทที่เข้มแข็ง ไม่อยากเห็นชนบทล่มสลาย ชุมชนจะมีลักษณะเป็นการเห็นหน้าค่าตาซึ่งกันและกัน มีความเป็นพวกพ้องและมีความใส่ใจต่อกันในการทำงานเพื่อชุมชน ขณะที่ประชาสังคมเป็นแนวคิดเมืองใช้สื่อความหมายของสังคมขนาดใหญ่กว่าชุมชนเป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์กันแบบหลวม ๆ จึงมีการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์พัฒนาและสร้าง กิจกรรมหรือสัญลักษณ์หรือสถาบันขึ้นมา ความผูกพันนี้เป็นเรื่องของความเชื่อในคนแปลกหน้าและทำงานร่วมกัน โดยอาศัยทั้งการแสดงออกและร่วมปฏิบัติแม้จะอยู่คนละถิ่นหรือไม่พบหน้ากันเลย^{๑๕}

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม ให้ความหมายคำว่า ชุมชน องค์กรชุมชน และประชาสังคมเพื่อแยกแยะให้เห็นประเด็นดังนี้^{๑๖}

ชุมชน (Community) หมายถึงกลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกันมีการติดต่อสื่อสารเกี่ยวข้องกันอย่างเป็นปกติต่อเนื่องอันเนื่องมาจากการอยู่ในพื้นที่ร่วมกัน หรือการมีอาชีพร่วมกันหรือการประกอบกิจกรรมซึ่งมีวัตถุประสงค์ร่วมกันหรือการมีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความสนใจร่วมกัน

องค์กรชุมชน (Community organization) หมายถึงองค์กรหรือกลไกการจัดการที่ชุมชนจัดตั้งขึ้นในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคลเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกันมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

ประชาคม (Community) ในความหมายกว้าง หมายถึง กลุ่มประชาชนอันหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หรืออาณาเขตหนึ่ง ๆ เช่น จังหวัด อำเภอ ลุ่มน้ำ และมีความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของในพื้นที่หรืออาณาเขตนั้นๆ

ประชาสังคม (Civil society) หมายถึง สังคมที่ประชาชนทั่วไปมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของประชาชนโดยอาศัยองค์กร กลไก กระบวนการและกิจกรรมอันหลากหลายที่ประชาชนจัดขึ้น หรือหมายถึงส่วนของสังคมที่ไม่ใช่ภาครัฐที่ดำเนินงานโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและไม่ใช่อำนาจธุรกิจที่ดำเนินงานโดยมุ่งหวังกำไร

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้ความหมายว่า ชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนต่าง ๆ ของเมืองหรือชนบทรวมตัวกันเป็น “องค์กรชุมชน” โดยมีการเรียนรู้ การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน ตลอดจนมีผลกระทบสู่ภายนอกชุมชนที่ดีขึ้นตามลำดับ มีการช่วยเหลือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันด้วยความเอื้ออาทรต่อชุมชนอื่น ๆ ในสังคม

จากความหมายของชุมชนและชุมชนเข้มแข็งตามทัศนะของนักวิชาการต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสรุปดังนี้ ชุมชน หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มาอยู่รวมกันในพื้นที่ใดที่หนึ่งหรือสถานที่ใดที่หนึ่ง โดยมีกิจกรรม มีวัฒนธรรม ความเชื่อ ความรู้สึกนึกคิดลักษณะการใช้ชีวิตและความสนใจร่วมกัน

^{๑๕} อเนก เหล่าธรรมทัศน์, **วิพากษ์สังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย), ๒๕๓๘.

^{๑๖} ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, **ประชาคมตำบล : หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์), ๒๕๕๑.

ตลอดถึงมีความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนที่ตนเองอยู่มีความร่วมมือกันในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน ชุมชนเข้มแข็งหมายถึงชุมชนที่สามารถคิด กำหนดทิศทาง วิธีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปตามความต้องการของตนเองไม่รอการพัฒนาจากภายนอก โดยที่สมาชิกในชุมชนมีการติดต่อสื่อสาร มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดถึงมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตนเองและสามารถพึ่งตนเองได้ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ภายใต้ภูมิปัญญาของตน ขณะเดียวกันก็สามารถปรับตัวได้เท่าทันกับสถานการณ์ภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปประชาสังคม หมายถึงส่วนรวมทั้งภาคประชาชนภาครัฐ ภาคธุรกิจ ภาคเอกชน ผู้คนในสังคมแสดงออกซึ่งสำนึกและความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมส่วนรวมโดยเข้าไปมีส่วนร่วมและรับผิดชอบต่อเพื่อก่อให้เกิดสังคมที่ดีงาม

๒.๓.๒ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ธีระพงษ์ แก้วหาญ ก้าวถึงการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนประชาคมและประชาสังคมว่าแยกได้ ๒ แนวคิดใหม่ ๆ คือ^{๑๗}

๑. แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน เน้นว่าชุมชนต่างมีการสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกิดจากชาวบ้านเองและสามารถดำรงความเป็นชุมชนที่ปรับตัวเข้าสู่ยุคสมัยได้เป็นอย่างดีปัญหาอยู่ที่นโยบายภาครัฐที่นำ ชาติสู่ระบบทุนนิยมเอาเศรษฐกิจและนายทุนเป็นตัวตั้งจนบั่นทอนความเป็นชุมชนให้มีศักยภาพลดลง ดังนั้นรัฐควรหันมาให้ความสำคัญในการเอาชาวบ้านหรือชุมชนเป็นตัวตั้งในการกำหนดนโยบายหรือการพัฒนา และหันมาให้ความสำคัญต่อการเข้าร่วมมือกับชุมชนอย่างจริงจัง

๒. แนวคิดวัฒนธรรมพลเมือง แนวคิดนี้กลุ่มหนึ่งเห็นด้วยกับแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนที่ว่ารัฐเข้ามาก้าวก่ายการพัฒนาสังคมท้องถิ่นมากจนเกินไป จนทำให้ชุมชนท้องถิ่นและประชาชนขาดการตื่นตัวในการปกครองตนเอง และการเมืองในปัจจุบันทำให้พื้นที่เมืองกลายเป็นพื้นที่ของระบบทุนนิยมและต่อไปชุมชน ประชาสังคมควรมีบทบาทในการดำเนินกิจกรรมสาธารณะ มีการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยของประชาชนโดยประชาชนไม่ใช่ประชาธิปไตยผ่านตัวแทน แต่เป็นประชาธิปไตยที่ชุมชนมีอำนาจสาธารณะเพื่อสร้างชุมชนและประชาสังคมรวมถึงพัฒนาประชาธิปไตยได้

๒.๓.๓ ลักษณะของชุมชนที่มีความเข้มแข็ง

ชุมชนที่มีความเข้มแข็งอาจมีลักษณะดังที่ ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์ กล่าวไว้คือ^{๑๘}

๑. สมาชิกของชุมชนมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง

๒. สมาชิกของชุมชนพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชน

๓. มีกระบวนการของชุมชนที่มีการเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่องจนวิถีชีวิตของชุมชนซึ่งขับเคลื่อนโดยผู้นำองค์กรชุมชน ในลักษณะเปิดโอกาสให้กับสมาชิกทั้งหมดเข้ามามีส่วนร่วม โปร่งใสและพร้อมรับการตรวจสอบ

^{๑๗} ธีระพงษ์ แก้วหาญ, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง, (ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๑.

^{๑๘} ขนิษฐา กาญจนรังษินนท์, การสร้างเครือข่ายเพื่อ การพัฒนาเรียบเรียง Networking for Development ของ Paul Starkey (1997), (กรุงเทพมหานคร: เอกสารกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน), ๒๕๔๒.

๔. สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมประเมินสถานการณ์ของชุมชน กำหนดวิสัยทัศน์ร่วมคิด ตัดสินใจดำเนินงาน ติดตามประเมินผลการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนผ่านกระบวนการชุมชน

๕. สมาชิกของชุมชนเกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการชุมชน

๖. มีแผนของชุมชนที่ประกอบด้วยการพัฒนาทุก ๆ ด้านของชุมชนที่มุ่งการพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

๗. การพึ่งความช่วยเหลือจากภายนอกเป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

๘. มีเครือข่ายการร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้าน ชุมชนอื่น ท้องถิ่นภาคีราชการ เอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการและอื่น ๆ ในลักษณะการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมความอ่อนแอและความเข้มแข็งของชุมชน

ความอ่อนแอหรือเข้มแข็งของชุมชนนั้น อุทัย ดุลยเกษม และเอนก นาคะบุตร กล่าวไว้ว่า แม้จะไม่มีตัวชี้วัดที่ชัดเจนแต่มีตัวบ่งชี้สำคัญบางประการซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป ดังนี้^{๑๙}

๑. การขาดแคลนทรัพยากรชุมชน การพัฒนาประเทศในรอบสามสิบห้าปีที่ผ่านมา ทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการผลิตเพื่อการส่งออก ทั้งป่าไม้ หินแร่ ผืนดิน ตลอดจนแม่น้ำลำธาร และความหลากหลายในธรรมชาติ เมื่อทรัพยากรเหล่านี้ถูกดึงออกจากชนบท ทำให้ชาวชนบทต้องประสบกับความขาดแคลนแหล่งอาหารที่สำคัญไปอย่างชนิดที่ไม่มีวันได้กลับคืน ยิ่งทรัพยากรมนุษย์ของชุมชนชนบทด้วยแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่าเด็กหนุ่มสาวที่มีความสามารถในด้านการศึกษา จะถูกดึงออกจากชุมชนเป็นกลุ่มแรก เพื่อเข้าสู่ระบบการศึกษาในเมืองส่วนใหญ่ไม่ได้กลับไปทำงานในชุมชนเดิมของตน ด้วยเหตุนี้ชุมชนชนบทจึงเหลืออยู่เฉพาะบุคคลที่ไม่สามารถจะศึกษาในระดับสูงทำให้ชุมชนอ่อนแอลงในที่สุด นอกจากนี้ทรัพยากรสินทรัพย์ในรูปแบบของเงินก็ถูกดึงออกจากชุมชนชนบทผ่านทางกลไกการตลาด ระบบธนาคารพาณิชย์ และผ่านระบบการตลาดและการบริการ ทำให้ชุมชนชนบทขาดแคลนทุนที่จะใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างพอเพียงและต่อเนื่อง

๒. การขาดแคลนกลไกการส่งเสริมการเรียนรู้ แม้จะมีโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งโครงการศึกษานอกระบบโรงเรียนอีกไม่น้อย แต่กิจกรรมการศึกษาเหล่านี้มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ และความคาดหวังที่จะเข้าสู่โลกแห่งการงานในชุมชนเมืองเป็นหลัก ดังนั้นเด็กหนุ่มสาวที่ก้าวเข้าสู่ระบบการศึกษาเหล่านี้จึงอพยพโยกย้ายเข้าสู่เมืองเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้กลไกหรือโครงสร้างของชุมชนที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้จากของจริงและการเรียนรู้แบบปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในชุมชนก็ขาดหายไปด้วย มีข่าวสารข้อมูลจำนวนมากได้ถูกส่งผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ มาสู่ชาวชนบท แต่ชาวชนบทเองขาดความรู้ ทักษะในการวิเคราะห์ และเลือกสรร ทำให้ชาวชนบทตกอยู่ในอำนาจการครอบงำ ขององค์กรภายนอกชุมชน และนี่ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ชุมชนชนบทอ่อนแอ

^{๑๙} อุทัย ดุลยเกษม และเอนก นาคะบุตร, เสริมความแข็งแกร่งให้ตำบลจากวิถีคิดสู่วิถีปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา), ๒๕๔๑.

๓. การแทรกซึมของกลไกการตลาด การโฆษณาชวนเชื่อผ่านสื่อชนิดต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้ทำให้คนที่รับข้อมูลข่าวสารอ่านสื่อเหล่านี้แทบไม่มีเวลาคิดไตร่ตรอง หรือมีเวลาแต่ขาดความสามารถในการคิดวิเคราะห์คนจำนวนมากตกอยู่ในอำนาจการครอบงำของระบบการตลาด ดังนั้นจึงทำให้ทรัพย์สินที่สร้างขึ้นได้ถูกนำไปใช้จ่ายในเรื่องที่ไม่มีความจำเป็นและหลาย ๆ กรณี การใช้จ่ายเงินผ่านการโฆษณาชวนเชื่อ ทำให้ต้องเป็นหนี้สินเป็นจำนวนมาก

๔. การแทรกซึมและการครอบงำของกลไกรัฐ ก่อนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๔) การควบคุมของรัฐในด้านต่าง ๆ ในชุมชนชนบทนั้นมีอยู่แล้ว แต่ยังไม่มากนัก ชุมชนยังพอมีอิสระในการดำเนินกิจการต่าง ๆ ด้วยตนเองได้ต่อเมื่อมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ชุมชนได้สูญเสียอิสรภาพของตนเองไปมาก เพราะกลไกของรัฐได้เข้ามายึดกุมการดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนไว้เกือบหมดสิ้น ตั้งแต่เรื่องการศึกษา การสาธารณสุข การเกษตร การประมง การศาสนา การพัฒนาชุมชน การเข้ามาจัดการในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชนโดยรัฐนั้นโดยทั่ว ๆ ไปน่าจะเป็นสิ่งที่ดี แต่ถ้าพิจารณาในแง่ของการเสริมสร้างศักยภาพและการเรียนรู้ให้แก่ชุมชนอย่างแท้จริงแล้วกลับเป็นการทำลายการพัฒนาศักยภาพของชุมชนโดยไม่ตั้งใจ

กระทรวงมหาดไทย มีนโยบายส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีขีดความสามารถในการบริหารจัดการ มีศักยภาพในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน และให้บริการสาธารณะอย่างมีคุณภาพได้มาตรฐาน ตรงตามเจตนารมณ์ของประชาชน และเป็นไปตามครรลองของระบอบประชาธิปไตย ทั้งนี้กระทรวงมหาดไทยมีเครือข่ายการทำงานร่วมกันกับองค์กรต่าง ๆ บนหลักของธรรมาภิบาล การมีส่วนร่วม ความเสมอภาคสิทธิมนุษยชนและความรับผิดชอบต่อสาธารณะโดยมีประเทศชาติและประชาชนเป็นเป้าหมายดำเนินการเพื่อให้เกิดผลใน ๕ ด้าน ปากท้องพร้อมปลอดภัย ก้าวไกลทางการเมือง ปฏิรูปการปกครองอย่างต่อเนื่อง และส่งเสริมเรื่องประชาคม โดยมีรายละเอียดในเรื่องการส่งเสริมประชาคม ดังนี้

วิสัยทัศน์การพัฒนาชนบท กำหนดให้กระบวนการประชาคม หรือการทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของชุมชนทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันซึ่งเป็นกระบวนการที่สนับสนุนส่งเสริมให้กลุ่มองค์กรทั้งภาคประชาชน ภาคธุรกิจและภาครัฐในระดับพื้นที่ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น เรียนรู้ประสบการณ์การพัฒนา และร่วมกันทำกิจกรรมสาธารณะในชุมชนของตน โดยใช้เวทีประชาคมเป็นเวทีที่สนับสนุนทั้งข้าราชการและประชาชนในสาขาอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งผู้นำ องค์กรศาสนาได้ร่วมกันทบทวนฟื้นฟู หล่อหลอมคุณค่าหรือค่านิยม ความเชื่อ จุดมุ่งหมายและวิสัยทัศน์ในการพัฒนาที่มีคนเป็นเป้าหมายผ่านการทำ กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันที่สำคัญ เช่น การจัดเวทีประชาคม หรือเวทีชาวบ้าน สร้างวิสัยทัศน์การพัฒนา การเสนอปัญหาสำคัญ การมีส่วนร่วมกับหน่วยราชการหรือจัดทำแผนพัฒนา เป็นต้น

ดังนั้น กระบวนการประชาคมควรมีลักษณะเด่นเฉพาะตัว ๓ ประการ คือ เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนผู้มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมบทบาทในการจัดการแก้ไขปัญหาของสังคม ส่งเสริมการบริหารปกครองที่ดี และมีอิสระปราศจากการควบคุมบังคับจากภาครัฐ แต่อาจได้รับการสนับสนุนจาก

๒.๓.๔ องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

บัญญัติ แก้วสอง และคณะ ทำการศึกษาศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญในการพิจารณาศักยภาพขององค์กรชาวบ้าน ดังนี้^{๒๐}

๑. อุดมการณ์ร่วม ในการสร้างอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจและการเมืองแก่ชุมชนโดยมีพื้นฐานร่วมกันจากวัฒนธรรมชุมชนและร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยอุดมการณ์ดังกล่าวนี้จะเป็นแรงจูงใจและยึดเหนี่ยวให้ชุมชนสามารถจัดการกับปัญหาได้อย่างเข้มแข็ง และเป็นจุดแข็งของชุมชน

๒. ศักยภาพในการริเริ่มโครงการ เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาอีกทั้งความสามารถในการประสานประสบการณ์เพื่อใช้ในกิจกรรมโครงการ

๓. ศักยภาพการบริหารจัดการ สามารถที่จะแบ่งบทบาทหน้าที่ การจัดการทั้งเรื่องคน เรื่องเงินและกิจกรรม รวมทั้งกระจายผลประโยชน์สู่สมาชิกได้อย่างทั่วถึง

๔. ศักยภาพในการระดมทุน ทั้งการการระดมทุนในชุมชน และนอกชุมชน ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การลงทุน การเก็บเงินจากสมาชิก การทอดผ้าป่า หรือรูปแบบการกู้ยืมการประสานโครงการพัฒนาแบบให้เปล่าจากภาครัฐ การประสานงบประมาณจากองค์กรพัฒนาเอกชนและแหล่งทุนภาคธุรกิจ รวมถึงความเสมอภาคในการเข้าถึงแหล่งทุน และมีความสามารถในการนำ เงินทุนมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๕. ศักยภาพในการต่อรองทางการเมือง การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของชาวบ้านสามารถที่จะมีอำนาจต่อรองทางการเมือง ซึ่งมีให้เห็นในหลายกรณีปัญหา เช่น ปัญหาป่าไม้ ที่ดินสิ่งแวดล้อม หรือปัญหาการประกอบอาชีพ ซึ่งการต่อรองทางการเมืองจะทำให้ชาวบ้านลดความกลัวและกล้าแสดงออกต่อผู้มีอำนาจหรือกลุ่มทุนมากขึ้น

๖. ศักยภาพของผู้นำชาวบ้าน ผู้นำ ถือว่ามีความสำคัญอย่างสูง อาจประกอบไปด้วยผู้นำทางความคิด ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพหรือเทคนิคการปฏิบัติผู้นำที่สามารถประยุกต์งานและประสานงานกับทางราชการและเอกชน รวมทั้งประสานงานภายในหมู่บ้านบนศักยภาพของผู้นำต่าง ๆ เหล่านี้มีอยู่จริงและได้รับการพัฒนาอย่างสม่ำเสมอ

กาญจนา แก้วเทพ เสนอเรื่องความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนอาจพิจารณาจาก^{๒๑}

๑. ตัวบุคคลหรือทุนมนุษย์ สิ่งที่บ่งบอกความเข้มแข็งของชุมชนคือ การเจริญเติบโตในเชิงปริมาณและคุณภาพขององค์กร นั่นคือมีสมาชิกเพิ่มขึ้น และมีการสืบทอดคนรุ่นใหม่ ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในชุมชนและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ ผู้นำอาจดูได้จากความสามารถและการประสานผลประโยชน์ สิ่งสำคัญที่ต้องดูอีกอย่างคือ พลังสร้างสรรค์ของสมาชิกในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและความต่อเนื่อง

^{๒๐} บัญญัติ แก้วสอง และคณะ, “รายงานผลการประเมินผลโครงการพัฒนาขนาดเล็กภาคอีสาน”, ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗ (อัดสำเนา).

^{๒๑} กาญจนา แก้วเทพ, องค์กรชุมชน : กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม, (กรุงเทพมหานคร: แพลน พรินต์, ๒๕๔๐), หน้า ๔๓.

๒. ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ ๆ นอกจากนี้พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต

๓. ปริมาณและคุณภาพของทุนที่เป็นวัสดุอุปกรณ์หรือสภาพแวดล้อม พิจารณาจากปริมาณของวัตถุที่เพิ่มมากขึ้นหรือได้มา เช่น กลุ่มวัวควายมีวัวควายเพิ่มขึ้น กลุ่มสมุนไพรมีการรักษาพันธุ์พืชและป่าตามธรรมชาติ เป็นต้น ส่วนมิติเชิงคุณภาพ พิจารณาจากความยั่งยืนของทุน เช่น ระบบการบริหารจัดการที่ทำให้สามารถเพิ่มวัตถุและสภาพแวดล้อมที่เป็นทุน เป็นต้น

๔. ทุนเพื่อนหรือเครือข่าย การมีเครือข่ายสมาชิกหรือกิจกรรมสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถในการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และเห็นถึงศักยภาพในการระดมทุน ในแง่ปริมาณอาจดูได้จากเครือข่ายสมาชิกที่มีกว้างขวางมากขึ้น ในแง่คุณภาพดูได้จากความสามารถในการจัดการกับเครือข่ายในลักษณะของความร่วมมือในการปฏิบัติ และลักษณะของอำนาจในการเจรจาต่อรองหรือประสานงาน

๕. สถานภาพขององค์กรชุมชน ซึ่งองค์ประกอบหนึ่งถึงสี่เป็นเพียงการพิจารณาจากองค์กรชุมชนเท่านั้น การพิจารณาศักยภาพควรอ้างอิงจากภายนอกด้วย นั่นคือการประเมินการยอมรับต่อองค์กรชุมชน บุคคลภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องให้การยอมรับในเรื่องต่าง ๆ มากน้อยแค่ไหน นอกจากนี้ยังเสนอว่าการพิจารณาความเข้มแข็งของชุมชนหากมองในมุมกว้างแล้วน่าจะพิจารณาถึงขีดความสามารถของชุมชนในการควบคุมตัวแปรที่ควบคุมไม่ได้ เช่น การกำหนดราคาขาย การอยากให้ลูกหลานอยู่ในหมู่บ้านกรรมสิทธิ์ในที่ดินและป่าชุมชน โดยมีความสามารถในการควบคุมได้มากยิ่งขึ้น

บุญนาค ตีวกุล ได้วิเคราะห์ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้^{๒๒}

๑. โครงสร้างทางสังคมแนวนอน หมายถึง สมรรถภาพทางอำนาจในชุมชนเท่าเทียมกัน ในอำนาจในการเข้าถึงทรัพยากรหรือโอกาสในชุมชนไม่แตกต่างกัน เงื่อนไขนี้เป็นปัจจัยทำให้เกิดความรักความสามัคคี ก่อให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างกว้างขวาง

๒. ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง แบ่งออกเป็น ๓ ด้านคือ การผลิต การบริโภคการสะสม และการกระจายส่วนเกิน ประชาชนมีสิทธิและอำนาจในการเข้าถึงและการจัดการทรัพยากร มีรูปแบบการผลิตที่สนองความต้องการของตนเป็นหลัก และเชื่อมโยงกับระบบนิเวศน์ การบริโภคเน้นการพออยู่พอกินไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ไม่สะสมมากแต่มีการกระจายส่วนเกินสู่ญาติมิตรและสังคมในรูปการแบ่งปัน การทำบุญ การชำระภาษี

๓. ค่านิยมทางศาสนาหรืออุดมการณ์ในการใช้ชีวิต ความเชื่อในเรื่องกรรม การเคารพนบนอบต่อธรรมชาติเอื้อให้เกิดการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่มีประสิทธิภาพ

^{๒๒} บุญนาค ตีวกุล, ขนบไทย : การพัฒนาสู่ประชาสังคม, (นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔๕.

๔. การเรียนรู้เพื่อชีวิต กระบวนการเรียนรู้ท้องถิ่น การสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมจากครอบครัว วัด สถานประกอบการ โดยการสังเกต ฟัง ถาม ทดลองทำ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเป็นการเรียนรู้ที่นำมาสู่การปฏิบัติจริง

๕. กลุ่มผู้นำตามธรรมชาติ ผู้นำตามธรรมชาติในชุมชนเกิดขึ้นได้หลายเงื่อนไขเช่น การประพัตดินในกรอบของศีลธรรม การเป็นผู้ต่อสู้เพื่อชุมชนหรือเป็นผู้ทรงคุณวุฒิด้านความรู้ชุมชนที่มีโครงสร้างทางสังคมแนวนอน จะเกิดผู้นำตามธรรมชาติอย่างหลากหลายตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นและมีการทำงานในรูปการปรึกษาหารือ แสวงหาความร่วมมือในการแก้ไขปัญหา

๖. ระบบความสัมพันธ์เชิงสังคมที่แน่นแฟ้น สิ่งที่เห็นเป็นรูปธรรมคือ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน เปรียบเหมือนระบบความมั่นคงและสวัสดิการชุมชนสมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดผ่านระบบครอบครัว เครือญาติ เพื่อนฝูง มีกฎเกณฑ์ แบบแผนดำเนินชีวิตร่วมกันชุมชนที่มีความแน่นแฟ้น จะมีพลังสามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี

๗. กลไกที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ การติดต่อสื่อสารที่ต่อเนื่องตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นสถานที่พบปะของชุมชนในวิถีชีวิตและกิจกรรมต่าง ๆ หรือกระบวนการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ ล้วนเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ปรึกษาหารือกัน อันจะนำไปสู่การปรับตัวของชุมชนได้อย่างรวดเร็วทันเหตุการณ์

ชนิษฐา กาญจนรังษินนท์ ได้กล่าวถึงลักษณะชุมชนที่มีความเข้มแข็งไว้ดังนี้^{๒๓}

๑. สมาชิกชุมชนมีความเชื่อมั่นว่าตนเองและคนในชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองได้

๒. สมาชิกของชุมชนรักที่จะพึ่งตนเอง มีความเอื้ออาทร รักห่วงใยกัน และพร้อมที่จะจัดการกับปัญหาของตนเองและชุมชนร่วมกัน

๓. สมาชิกเลือกผู้นำ ชุมชน ผู้นำ การเปลี่ยนแปลง และผู้แทนชุมชนด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

๔. สมาชิกทุกคนมีการตัดสินใจและทำ งานร่วมกันในชุมชนอย่างต่อเนื่อง จนเป็นวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีผู้นำชุมชนร่วมผลักดันอย่างแข็งขัน

๕. สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมประเมินสภาพปัญหาของชุมชน ร่วมกำหนดอนาคตของชุมชนร่วมคิด ตัดสินใจดำเนินงาน ติดตามและประเมินผลการแก้ปัญหาและการพัฒนาของชุมชน

๖. สมาชิกชุมชนเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองและชุมชน จากการเข้าร่วมเวทีชาวบ้านและการทำงานร่วมกัน

๗. มีแผนของชุมชนในการพัฒนาทุกด้าน โดยมุ่งพึ่งตนเองเอื้อประโยชน์ต่อสมาชิกชุมชนทุก ๆ คน และหวังผลการพัฒนาที่ยั่งยืน

๘. การพึ่งภายนอก เป็นการพึ่งเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด ไม่ใช่การพึ่งพาตลอดไป

^{๒๓} อ้างแล้ว, ชนิษฐา กาญจนรังษินนท์, การสร้างเครือข่ายเพื่อ การพัฒนาเรียบเรียง Networking for Development ของ Paul Starkey (1997), หน้า ๕.

๙. มีเครือข่ายความร่วมมือกับหมู่บ้าน ชุมชน ท้องถิ่น หน่วยงาน และบุคคลต่าง ๆ ในลักษณะความสัมพันธ์แบบเพื่อนแท้

ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์ ยังวิเคราะห์ว่าองค์ประกอบของประชาสังคมน่าจะประกอบด้วย^{๒๔}

๑. จิตสำนึกประชาคม (civil consciousness) หมายถึง ความคิดและความยอมรับในเรื่องการรวมตัวกันอย่างอิสระด้วยความรัก ความเอื้ออาทร การยอมรับในความคิดเห็นของกันและกัน ในอันที่จะเรียนรู้ร่วมกัน หรือแก้ไขปัญหาที่เผชิญอยู่เพื่อสังคมร่วมกัน การรวมตัวกันจึงเป็นลักษณะร่วมคิด ร่วมระดมทรัพยากรร่วมปฏิบัติ รวมทั้งร่วมรับผิดชอบผลของการปฏิบัติเป็นความสัมพันธ์ในแนวนราบ (Horizontal) มีอิสระและมีการเรียนรู้ร่วมกัน

๒. โครงสร้างองค์กรประชาสังคม (civil organization) หมายถึง การรวมตัวกันซึ่งอาจเป็นองค์กรที่เป็นทางการ (นิติบุคคล) หรือไม่เป็นทางการก็ได้ เป็นกลุ่มที่รวมตัวกันเฉพาะคราวหรือบางครั้งเฉพาะเรื่องหรือต่อเนื่อง สมาชิกของกลุ่มสมัครใจและอาสาที่จะทำงานร่วมกันในฐานะพลเมืองซึ่งอาจจะเป็นบุคคลในภาครัฐ ภาคธุรกิจ ประชาชนหรืออื่น ๆ เข้ามาทำงานเพื่อสังคมไม่จำกัดรูปแบบ เช่น องค์กรสาธารณะในลักษณะต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นมูลนิธิ สหกรณ์ กลุ่มออมทรัพย์ ฯลฯ ประเด็นที่สำคัญอยู่ที่จิตสำนึกประชาสังคมครบถ้วน และการมีองค์กรหรือสถาบันหมายถึงมีการจัดระบบการจัดการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของสังคมที่สร้างสรรค์ประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม คือระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสัมพันธ์กันด้วยความสมานฉันท์ปราศจากการครอบงำจากอำนาจรัฐและอำนาจทุน

๓. เครือข่ายประชาสังคม (civil network) หมายถึง โครงสร้างและกระบวนการซึ่งเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มองค์กรประชาสังคมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ปัจจัยสำคัญของเครือข่ายประชาสังคมคือระบบการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสัมพันธ์กันด้วยความสมานฉันท์ เครือข่ายจะช่วยรวมพลังแห่งจิตสำนึกของสมาชิกและ องค์กรประชาสังคมต่าง ๆ ให้เกิดเป็น “อำนาจที่สาม” คือ พลังของสังคมที่มีความเข้มแข็งในสังคมขึ้นมา

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กล่าวถึงองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย

๑. มีบุคคลหลากหลายรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชนเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

๒. มีเป้าหมายร่วมกันและยึดโยง เกาะเกี่ยวกันด้วยประโยชน์สาธารณะของสมาชิก

๓. มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง รักและเอื้ออาทรต่อกัน มีความรักท้องถิ่น ชุมชนของตนเอง

๔. มีอิสระในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ

๕. มีการระดมใช้ทรัพยากรในชุมชนอย่างเต็มที่และมีประสิทธิภาพ

๖. มีการเรียนรู้เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายในแนวนราบ และติดต่อสื่อสารกันหลายรูปแบบ

๗. มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

๘. มีการจัดการ บริหารงานกลุ่มที่หลากหลาย และมีเครือข่ายที่ดี

^{๒๔} อ้างแล้ว, ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์, กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง, หน้า ๑๙.

๙. มีการเสริมสร้างผู้นำ การเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายในชุมชนสืบทอดกันตลอดไป
ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม กล่าวถึงแนวทางในการสร้างประชาคม/ประชาสังคมเพื่อความ
เข้มแข็งของชุมชนว่า ขึ้นกับเงื่อนไขดังนี้^{๒๕}

๑. ความเป็นชุมชนที่แท้จริง ซึ่งอาจเป็นชุมชนที่เกิดขึ้นจากวิกฤตการณ์ (community by crisis) หรือชุมชนที่เป็นผลจากความปรารถนาาร่วมกันของสังคม (community by design)

๒. มีจิตวิญญาณและความรับผิดชอบ

๓. มีองค์ความรู้ มีภูมิปัญญา โดยเฉพาะบนรากฐานของภูมิปัญญาตะวันออกหรือภูมิ
ปัญญาแบบไทย ๆ ที่มีพุทธปรัชญาเป็นแก่นซึ่งเชื่อมโยงกับรากฐานทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตความ
เป็นอยู่ของชุมชน

๔. มีพื้นที่สาธารณะ (public space) เพื่อการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรม

๕. มีสื่อท้องถิ่นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร ขยายความคิด ความรับรู้และยกระดับ
จิตสำนึกสาธารณะ (public consciousness) ให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงภาระหน้าที่

๖. ต้องสร้างความรู้คู่การปฏิบัติโดยนำ องค์ความรู้มาปรับใช้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมคิด
และตัดสินใจแก้ปัญหาในทางปฏิบัติ

จากที่นักวิชาการหลายท่านได้อธิบายถึงองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งเอาไว้ข้างต้น
ผู้วิจัยสรุปว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งประกอบด้วย ๒ ส่วนคือองค์ประกอบภายในชุมชน
ประกอบด้วย

๑. อุดมการณ์ร่วมภายในชุมชนที่เป็นแรงจูงใจและยึดเหนี่ยวให้ชุมชนสามารถบริหาร
จัดการกับปัญหาของตน เช่น การมีวิสัยทัศน์ ความรู้ คุณธรรม ภาวะผู้นำ ความรักความเอื้ออาทรของ
สมาชิก มีความรักท้องถิ่นรักชุมชนของตน มีพัฒนาการและความปรารถนาของสมาชิกแต่ละคนของ
ชุมชน สมาชิกของชุมชนมีความรู้ มีทรัพยากรในการผลิตในระดับครัวเรือน มีเศรษฐกิจพอมีพอกิน
สมาชิกมีคุณธรรมตามแนวทางของศาสนา มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนบ้านหรือสมาชิกของชุมชน
การมีภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น

๒. ศักยภาพในการระดมทุนภายในชุมชน เช่น การรวมกลุ่มกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน
ของคนในชุมชน การประสานโครงการพัฒนาแบบให้เปล่าจากภาครัฐองค์กรพัฒนาเอกชน
ความสามารถในการบริหารจัดการเงินทุนรวมถึงการกระจายผลประโยชน์สู่สมาชิกอย่างยุติธรรม

๓. ศักยภาพในการต่อรอง การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายทำให้เกิดอำนาจในการต่อรอง
และกล้าแสดงออกมากขึ้น มีจิตสำนึกของการพึ่งตนเอง มีอิสระในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจร่วมทำ
ร่วมรับผิดชอบ

๔. ศักยภาพของผู้นำและสมาชิกในชุมชน ผู้นำถือว่ามีความสำคัญอย่างสูง อาจประกอบ
ไปด้วย ผู้นำทางความคิด ผู้นำทางด้านศีลธรรม ผู้นำทางด้านอาชีพหรือเทคนิคการปฏิบัติ ผู้นำที่
สามารถประยุกต์ ประสานงานกับทางราชการและเอกชน รวมทั้งประสานงานภายในหมู่บ้าน ความรู้
ความสามารถและทักษะรวมทั้งความคิดและพลังแห่งศีลธรรมทั้งของสมาชิกและผู้นำ อาจดูได้จาก

^{๒๕} อ้างแล้ว, ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม, ประชาคมตำบล : หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, หน้า ๑๖.

ความสามารถและการประสานผลประโยชน์ สมาชิกอาจดูได้จากพลังสร้างสรรค์ในการคิดค้นและทำกิจกรรมอย่างมีชีวิตชีวาและมีความต่อเนื่อง

๕. ปริมาณและคุณภาพของกิจกรรม ผลงานหรือกิจกรรมของกลุ่มมีความต่อเนื่อง ดำเนินการอย่างเป็นเครือข่าย และขยายกิจกรรมใหม่ ๆ นอกจากนี้พิจารณาได้จากความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่องค์กรเผชิญในภาวะวิกฤต จิตสำนึกที่ตื่นตัวของชุมชน การจัดการกับความขัดแย้งภายในและภายนอกชุมชน มีการจัดกิจกรรมที่เป็นสาธารณะของชุมชนอย่างต่อเนื่อง องค์กรประกอบภายนอกชุมชน

๒.๓.๕ การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งบนมิติวัฒนธรรม

อุทัย ดุลยเกษม และเอนก นาคะบุตร กล่าวถึงการพัฒนาในมิติทางวัฒนธรรมว่าเป็นการมองปัญหาแบบองค์รวม สรรพสิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันโดยที่ไม่แยกเป็นส่วน ๆ รวมทั้งการมองวิธีคิดของคนในชุมชนที่อธิบายสิ่งที่เป็นปรากฏการณ์ เชื่อมโยงระบบนิเวศกับความสัมพันธ์ของคนในสังคม รวมทั้งคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ คือ ความเป็นตัวของตัวเองไม่ถูกรอบงำ ความคิดจากใครปัญหาวัฒนธรรมทุกวันนี้คือการครอบงำทางความคิด ที่วางอยู่บนผลประโยชน์ของตัวเองเป็นที่ตั้ง โดยขาดความรับผิดชอบต่อชุมชน สังคม โดยอาศัยต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สะสมอยู่ก่อนแล้วทั้งสิ้น ในรูปแบบที่หลากหลาย ตั้งแต่ศีลธรรม ศิลปะ และภูมิปัญญาโดยอาศัยกระบวนการเสริมสร้างพลังสังคม ดังนี้^{๒๖}

๑. การเสริมสร้างต้นทุนทางวัฒนธรรม ทั้งภูมิปัญญา ความรู้ อุดมการณ์คุณค่าทางศีลธรรมและทรัพยากรส่วนรวมอันจะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันและเกิดความพร้อมที่จะร่วมกันในการทำ กิจกรรมเพื่อท้องถิ่นของตนเอง

๒. การเสริมสร้างประชาสังคม เป็นการดึงการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชุมชน ด้วยการเข้ามามีส่วนในการวางกฎเกณฑ์และกติกาสังคมเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมกันรับผิดชอบ ตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคมอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม

๓. การเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการสร้างพลังในการดูแลท้องถิ่นเพื่อให้สามารถมีอาชีพพอเพียงและดูแลปกป้องสิทธิท้องถิ่นและทรัพยากรของตนได้อย่างยั่งยืน

๔. การเคารพสิทธิของความแตกต่างหลากหลายของพหุสังคม ที่ผู้คนมีความแตกต่างกัน ทั้งฐานะทางเศรษฐกิจ ระบบการผลิต วิถีชีวิตและชาติพันธุ์ การเคารพสิทธิความเป็นคนอย่างเท่าเทียมกันมิติทางวัฒนธรรมที่มีผลกระทบต่อชุมชน

เนลิยว บุรีภักดี กล่าวถึงการพัฒนาในมิติวัฒนธรรมว่า การที่ชุมชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมนั้น ต้องมาจากการเคลื่อนไหวมิติทางวัฒนธรรมอย่างมีพลวัต อันจะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์การร่วมคิด ร่วมทำ กิจกรรมของชุมชนด้วยจิตวิญญาณก็จะส่งผลต่อความยั่งยืนของผลงานที่จะเกิดขึ้น มิติทางวัฒนธรรมที่ควรคำนึงถึง ได้แก่^{๒๗}

^{๒๖} อ้างแล้ว, อุทัย ดุลยเกษม และเอนก นาคะบุตร, เสริมความแข็งแกร่งให้ตำบลจากวิถีคิดสู่วิถีปฏิบัติ, ๒๕๔๑, หน้า ๒๐๐.

^{๒๗} เนลิยว บุรีภักดี, การวิจัยชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๙.

๑. การพัฒนาแบบองค์รวม คือการมองความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งต่าง ๆ ว่าเป็นความสัมพันธ์กันโดยไม่แยกแยะเป็นส่วน ๆ มองอย่างเป็นระบบและมองเห็นภาพรวมในวงกว้างของชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ สิ่งเหนือธรรมชาติ และระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง โดยคำนึงถึง

๑.๑ ระบบคุณค่า ที่แต่ละคนแต่ละภูมิภาคจะมีระบบคิดที่แตกต่างกันซึ่งนำมาสู่การสร้างระบบคุณค่าของชุมชนที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นจะทำให้เข้าใจความเชื่อมโยงเป็นชุมชนที่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลของแต่ละชุมชน โดยคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพเป็นการมองอย่างเป็นองค์รวม (holistic)

๑.๒ ระบบอุดมการณ์อำนาจในชุมชน มีอุดมการณ์เชิงอำนาจซึ่งอาจจะเป็นอำนาจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ แต่ในขณะเดียวกันอำนาจจากพลังอื่น ๆ เช่น อำนาจอันศักดิ์สิทธิ์อำนาจของผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์ ผีป่า ผีบ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ผีสงฆ์เทวดา โดยจะเห็นถึงการผสมผสานที่แทรกอยู่ในประเพณี พิธีกรรม จนแยกไม่ออกเพราะชาวไร่ชาวนามีชีวิตโดยมีธรรมชาติเป็นเครื่องบังคับให้มีวิถีชีวิตเช่นนั้น คือต้องอาศัยต่อสู้กับธรรมชาติตลอดเวลาในเมื่อไม่สามารถช่วยตัวเองได้ตามลำพัง จึงมีความพยายามที่จะจัดระบบความสัมพันธ์ที่จะทำให้ทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสันติจนเกิดเป็นจารีตประเพณี พิธีกรรมให้คนรุ่นต่อมาได้ยึดถือปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้เป็นอุดมการณ์อำนาจเพราะแสดงถึงศรัทธาของชุมชนที่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้คนในชุมชนที่มีอำนาจที่จะควบคุมชีวิตที่มีอยู่ เป็นอำนาจอันศักดิ์สิทธิ์และหล่อหลอมในวิถีชีวิตด้วยจารีตของชุมชน และคำนึงถึงความหลากหลายทางชีวภาพที่เชื่อมต่อถึงกัน และมีอำนาจต่อการร่วมพลังที่สร้างสรรค์และแสดงถึงศักยภาพในการร่วมมือเพื่อความเป็นอยู่เพื่อท้องถิ่นของตนเองที่มองกว้างกว่าความเป็นเพียงชุมชน ที่กำหนดกรอบอำนาจตามตำแหน่งหน้าที่เหมือนที่รัฐ ตั้งขอบเขตพื้นที่ให้เป็นหมู่บ้านตำบล อำเภอ จังหวัด และมีการแต่งตั้งผู้ใช้อำนาจในท้องถิ่นเป็นผู้ปกครองอย่างปัจจุบัน

๑.๓ ระบบภูมิปัญญา เป็นการสั่งสมเป็นระบบคิด ระบบความรู้ ระบบคุณค่ามีการกลั่นกรองและสืบทอดต่อเนื่องกันมาทั้งทางตรงคือการประสบเหตุการณ์ด้วยตนเองและทางอ้อมคือการได้ยินได้ฟังมาจากคำสอน คำบอกเล่า แต่เป็นสิ่งที่มิได้อยู่ทุกแห่งหนเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองแล้วนำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้านทั้งกว้างและลึกที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเองโดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่มาแก้ปัญหาการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นได้อย่างทันสมัย เรียนรู้ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในชุมชนจากธรรมชาติ จากคน สัตว์ พืช วัฒนธรรมสภาพแวดล้อม โดยไม่เป็นลายลักษณ์อักษร ได้จากการบอกเล่าแบบปากต่อปากแบบเป็นลายลักษณ์อักษรจากแผ่นใบลานในวัด แผ่นหิน การเขียนลงกระดาษเพื่อเป็นการสืบทอดทั้งยังเป็นการกระจายภูมิปัญญาออกไป

๑.๔ การจัดการความสัมพันธ์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมด้วยการเรียนรู้ การสร้างสรรค์การผลิตและการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคม มีการถ่ายทอดที่ทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาที่ชาวบ้านได้นำมาจากถิ่นเดิมมาสร้างใหม่ พร้อมกับการปรับปรุงสร้างสรรค์ให้เหมาะสมตามสภาพภูมิปัญญามีลักษณะเป็นองค์รวม ที่สืบสานสัมพันธ์กันไปทั้งหมดกับธรรมชาติ ไม่แยกส่วนจากศาสตร์แบบทันสมัยที่มีการจำแนกแจกแจงออกไปเป็นส่วนย่อยๆ เช่น คนนี้จะรู้เรื่องการผลิต คนนี้จะรู้เรื่องการตลาด ทั้งหมดนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นการสั่งสมระบบคุณค่าและศีลธรรม การเกื้อกูลระหว่างคนกับคนคนกับธรรมชาติ มากกว่าการถูกครอบงำจากปัจจัยแวดล้อมภายนอก

๒. คุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การไม่ถูกรอบำทางความคิดจากใครจะทำให้เกิดพลังสร้างสรรค์ต่อการมีส่วนร่วม ดังนั้นจึงทำอย่างไรที่ชุมชนจะไม่ถูกรอบำทางความคิด โดยมีระบบคุณค่า ภูมิปัญญาที่สามารถเข้าใจภาพของวิถีชีวิตแบบองค์รวม

๓. กระบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมเพื่อการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์กระบวนการนี้สามารถผลิตสิ่งใหม่ ๆ และการรู้จักปรับตัวของชุมชน ภายใต้บริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมที่มีความหลากหลายในแต่ละชุมชน ทำให้เกิดพลังในการคิดค้นและแสวงหาทิศทางการพัฒนาที่หลากหลายตามศักยภาพที่ตนมีอยู่ โดยไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดจากวัฒนธรรมที่หยุดนิ่ง และตายตัวอันเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้นจำเป็นที่นักพัฒนาจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบมิติทางวัฒนธรรมเพื่อที่จะได้เข้าใจและเลือกพัฒนาให้มีทิศทางที่หลากหลาย และสามารถกำหนดทางเลือกในการพัฒนาให้สอดคล้องกับความเป็นจริงทางสังคม และวัฒนธรรม ด้วยกระบวนการเสริมสร้างทุนทางวัฒนธรรมตั้งแต่ศีลธรรม ภูมิปัญญา ศิลปะและทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นเสมือนพลังของชุมชนในการพัฒนาชุมชนดังนี้

๓.๑ การเสริมสร้างประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กฎเกณฑ์และกติกาของสังคมเพื่อให้ทุกคนมีความรับผิดชอบ ตรวจสอบและได้ประโยชน์จากสังคมอย่างเสมอภาค และเป็นธรรม ซึ่งจะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมให้ก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กันด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม

๓.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน จะทำหน้าที่ตรวจสอบปกป้องรักษาสิทธิของชุมชนและการพึ่งตนเองจะพัฒนาศักยภาพของชุมชนไปสู่ความยั่งยืน

๓.๓ การเคารพสิทธิความหลากหลายของพหุสังคม ในการเลือกที่จะพัฒนาไปตามวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันผู้วิจัยสรุปได้ว่า การพัฒนาบนมิติวัฒนธรรมคือ การพัฒนาที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม มีการเคลื่อนไหวในมิติทางวัฒนธรรมอย่างต่อเนื่องทั้งระบบ คุณธรรมและอุดมการณ์ อำนาจในชุมชน ระบบภูมิปัญญา การจัดการความสัมพันธ์กับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมด้วยการเรียนรู้การสร้างสรรคการผลิตและการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กรทางสังคม การไม่ถูกรอบำทางความคิด

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน

แนวคิดหลักพุทธธรรมในการพัฒนาชุมชน เป็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม คือ หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระบรมศาสดาแห่งพระพุทธศาสนา ศาสนาที่สำคัญของประเทศไทยมาแต่โบราณกาล เพราะเหตุที่พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาที่มีพระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดา มีพระธรรมที่พระพุทธองค์ตรัสสอนไว้เป็นหลักคำสอนสำคัญ มีพุทธบริษัทเป็นชุมชนของผู้นับถือศาสนาและศึกษาปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนของพระศาสดา และเพื่อสืบทอดพระธรรมแห่งพุทธศาสนา ภายใต้หลักธรรมที่เป็นมัชฌิมนธรรมหรือทางสายกลาง ที่ปฏิเสธผู้สร้างและบันดาล (Atheism) หากแต่เชื่อมั่นในศักยภาพเชิงปัจเจกของมนุษย์ (Humanistic) ที่สามารถพิสูจน์และปฏิบัติทดสอบให้เห็นจริงได้ (Pragmatic) อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดรัฐประศาสนศาสตร์สมัยใหม่ ที่เน้นองค์การที่อาศัยหลักมนุษยนิยม (Organizational Humanism) ที่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนกับองค์กร โดยการมุ่งสร้างเสริมให้มี

องค์การมีบรรยากาศที่สนับสนุนให้ทุกคนมีโอกาสบรรลุความพึงพอใจที่ได้ปฏิบัติตามศักยภาพของตนเอง (Self Actualization) ตามหลักมนุษยนิยมเชื่อว่ามนุษย์ควรมีโอกาสได้เป็นในสิ่งที่ควรจะเป็น ภายใต้หลักการของพุทธธรรมหลายประการดังกล่าวมาแล้ว

หลักพุทธธรรมนี้จึงเป็นหลักแบบแผนแห่งวิถีชีวิต วิถีไทย-วิถีพุทธ และนับได้ว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดของพระพุทธศาสนา การดำรงอยู่ของการประพจน์ตามหลักพุทธธรรมของคนในสังคม จึงนับได้ว่าเป็นการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา และความสันติสุขของสังคม (Pacifism) ทว่าในปัจจุบัน สังคมไทยได้หันไปนิยมหลักคิดและทฤษฎีจากต่างประเทศ โดยพยายามไม่อิงกับหลักการทางศาสนาใดๆ ซึ่งอาจเป็นด้วยทัศนคติที่เข้าใจภาพลักษณ์ของพระพุทธศาสนาที่ไม่ตรงต่อหลักพุทธธรรมที่ไม่ถูกต้อง ว่าเป็นวิถีที่ล้าสมัยและไม่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาในสังคมทุนนิยมหรือสังคมโลกาภิวัตน์ ที่มีการแข่งขันเพื่อพัฒนาองค์กรให้บรรลุจุดมุ่งหมาย ไม่ว่าจะเป็นในด้านผลกำไรขององค์การภาคธุรกิจเอกชนในด้านปัจเจก หรือในองค์การภาครัฐที่มีวัตถุประสงค์คือการพัฒนาเพื่อสร้างที่อยู่ดีกินดีและมีสุขของประชาชนโดยรวม โดยมีปัจจัยด้านตัวเลขเป็นดัชนีชี้วัด เหล่านี้จึงอาจเป็นสาเหตุที่องค์กรต่างๆ พยายามหาหลักคิดและวิถีพัฒนาที่เป็นสากลในโลกทุนนิยมตะวันตก ในขณะที่ละเลยหลักพื้นฐานแห่งวิถีไทยอันได้แก่หลักพุทธธรรมไป และภายใต้การพัฒนาหลักรัฐประศาสนศาสตร์ของโลกในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา หลักคิดและทฤษฎีต่างๆ ตามแนวทางตะวันตก ได้ถูกสร้าง และถูกทำลาย รวมไปถึงถูกทำลายด้วยทฤษฎีใหม่ๆ ซึ่งแปรเปลี่ยนไปตามพลวัตแห่งการพัฒนา

ดังนั้นการหันกลับมาหาหลักปรัชญาแห่งพระพุทธศาสนา อันได้แก่หลักพุทธธรรม ซึ่งถูกแสดงและยังคงอยู่คู่กับสังคมโลกมากกว่า ๒,๖๐๐ ปี มาพัฒนาและต่อยอดกับแนวทางการวิจัยในแบบของตะวันตก เพื่อปรับใช้สร้างเป็นหลักฐานคิดในการพัฒนาเพื่อสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในองค์กรภาครัฐ อาจเป็นวิถีที่สามารถสร้างความยั่งยืนให้แก่คนในสังคมได้

ด้วยเหตุนี้ จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้เน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในหลากหลายวิธีและหลายภาคีเครือข่าย ทว่าสิ่งสำคัญในแผนพัฒนาฯ ที่เน้นย้ำด้านองค์ประกอบภายในของภาคส่วนภาคีในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นคือ การปรับวิถีคิดของคณะผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ภาครัฐให้มีมุมมองในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม^{๒๔}

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งเน้นที่จะนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหรือที่เรียกว่า “หลักพุทธธรรม” อันเป็นปรัชญาแห่งการพัฒนาคน มาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาสังคม โดยอาศัยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นฐานในการ “ปรับวิถีคิด” แห่งพลังปัญญาและพลังวิถีปฏิบัติเริ่มต้นในการเสริมสร้างการพัฒนาการท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน หากงานวิจัยนี้ได้มุ่งมองที่ภาคองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลยซึ่งเป็นองค์กรที่สามารถพัฒนาการบริหารจัดการและชีวิตได้ เพื่อ

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หมวดพุทธศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒), หน้า ๖๗-๖๙.

พัฒนาการใช้หลักพุทธธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างวิถีแห่งการพัฒนาที่ยั่งยืนลงสู่ภาคประชาชนได้ต่อไป

ในพระสูตรที่ชื่อว่า “กุกกัณฐสูตร” หรือสูตรว่าด้วยเศรษฐศาสตร์การเมือง^{๒๙} เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเสด็จจาริกไปแคว้นมคธ พร้อมภิกษุ ๕๐๐ รูป พระองค์เสด็จถึงหมู่บ้านชาลัมมัตทรงประทับในสวนอัมพลัฏฐิกา ใกล้หมู่บ้านชาลัมมัต ซึ่งมีพราหมณ์กุกกัณฐะปกครองหมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านแห่งนี้เป็นที่อุดมสมบูรณ์พร้อมไปด้วยประชากร, สัตว์เลี้ยง, พืชพันธุ์ธัญญาหาร, น้ำ, หญ้าซึ่งเป็นพรหมไทย ที่พระเจ้าพิมพิสารทรงพระราชทานปูนบำเหน็จให้ เมื่อชาวบ้านได้ทราบข่าวการเสด็จมาครั้งนี้จึงได้พากันเข้าเฝ้าเวลานั้นพราหมณ์กุกกัณฐะกำลังเตรียมการบูชามหาโยนิ ก็ได้เข้าเฝ้าพร้อมกับชาวบ้านด้วยจุดประสงค์เพื่อต้องการทูลถามถึงยัญสมบัติ ๓ ประการ องค์ประกอบ ๑๖ ซึ่งตนยังไม่รู้ชัดพระพุทธเจ้าตรัสว่า พราหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้ว พระเจ้ามหาวิจิตรราชทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง วันหนึ่งทรงดำริที่จะทำการบูชามหาโยนิ พราหมณ์บุโรหิต(โพธิสัตว์) จึงกราบทูลว่า บ้านเมืองของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม มีการเบียดเบียน โจรยังปล้นบ้าน ปล้นนิคม ปล้นเมืองหลวง ดักจี้ในทางเปลี่ยว ถ้าพระองค์จะทรงปราบปรามด้วยการประหารจองจำ ปรับไหม ตาหนิโทษ หรือเนรเทศ จะมีโจรกลับเข้ามาเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ในภายหลังได้ ดังนั้นพระองค์ควรปรับวิธีการใหม่ (กลยุทธ์ใหม่) คือ

๑. ควรพระราชทานพืชพันธุ์และอาหารให้แก่เกษตรกร
๒. ควรพระราชทานต้นทุนให้แก่ผู้ทำพาณิชย์กรรม
๓. ควรพระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการ

เมื่อทรงทำอย่างนี้แล้วพลเมืองจักชวนชวายเป็นหน้าที่การงานของตน ไม่พากันเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ และจักมีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่ บ้านเมืองก็จะอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยนหนาม ไม่มีการเบียดเบียน ประชาชนจะชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัว อยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูบ้าน

ต่อมา พระเจ้ามหาวิจิตรราช ครั้นพระองค์ทำตามคำแนะนำแล้ว บ้านเมืองก็สงบร่มเย็น พระองค์ก็ยังคงปรารถนาที่จะทำการบูชามหาโยนิอีก พราหมณ์บุโรหิตจึงกราบทูลให้เชิญเจ้าผู้ครองเมือง, ราชอำมาตย์, พราหมณ์ และคหบดี ที่อยู่ในนิคมและชนบททั่วราชอาณาจักรเข้ามาปรึกษา เมื่อบุคคลทั้ง ๔ กลุ่มเห็นชอบแล้ว ลำดับต่อมาพระพุทธเจ้าจึงตรัสถึงองค์ประกอบของยัญตามลำดับ ดังนี้คือ ความเห็นชอบของบุคคลทั้ง ๔ กลุ่ม, คุณลักษณะของพระเจ้ามหาวิจิตรราช ๘ อย่าง, คุณลักษณะของพราหมณ์บุโรหิต ๔ อย่าง, ยัญพิธี ๓ ประการ, ขจัดความเดือดร้อนพระทัย ๑๐ อย่าง และทรงมีพระทัยสดชื่นร่าเริงด้วยอาการ ๑๖ อย่าง

นอกจากนั้นแล้วพระพุทธเจ้ายังตรัสถึงยัญที่ทำโดยใช้ทุนทรัพย์และการตระเตรียมน้อยกว่า แต่มีอานิสงส์มากกว่า ตามลำดับโดยเรียงจากน้อยไปหามาก ดังนี้

๑. ยัญมีสมบัติ ๓ ประการ มีองค์ประกอบ ๑๖ ประการ มีอานิสงส์น้อยกว่า

^{๒๙} ที. สี. ๙ / ๓๒๓-๓๕๘ / ๑๒๕-๑๕๐.

๒. นิตยทานที่ทำสืบกันมาถวายเจาะจงบรรพชิตผู้มีศีล มีอาณิสสน้อยกว่า
 ๓. การสร้างวิหารอุทิศพระสงฆ์ ผู้มาจากทิศทั้ง ๔ มีอาณิสสน้อยกว่า
 ๔. ยัญของบุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสถึงพระรัตนตรัย เป็นสรวง มีอาณิสสน้อยกว่า
 ๕. ยัญของบุคคลผู้มีจิตเลื่อมใสสมาทานสิกขาบททั้งหลาย มีอาณิสสน้อยกว่า
 ๖. ยัญของภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยศีล และบรรลุลหรรณ
- แนวคิดทางการเมืองการปกครองในกฎหมายทนต์สูตร

๑. การกระจายอำนาจกฎหมายทนต์สูตร เป็นพระสูตรที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์การเมืองอีกพระสูตรหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความคิด วิธีการจัดการกับปัญหา และที่สำคัญคือ รูปแบบการปกครองรูปแบบพิเศษในสมัยพุทธกาล แม้จะไม่ได้เจาะลึกเป็นกฎหมายให้เป็นอย่างกรุงเทพฯ, เมืองพัทยา, เทศบาล หรือแม้แต่ องค์การบริหารส่วนตำบล แต่ก็พอจะมองเห็นถึงลักษณะพิเศษบางประการที่ผู้ปกครองมอบให้ ในสมัยนั้นรูปแบบการปกครองท้องถิ่นหรือแบบพิเศษ เรียกว่า พรหมไทย คือหมายความว่าพระราชาทรงมอบรางวัลพิเศษให้ หรือของอันพรหมประทานของให้ที่ประเสริฐสุด หมายถึงที่ดินหรือบ้านที่พระราชทานบำเหน็จให้^{๓๐} ซึ่งในที่นี้ก็คือทรงมอบ หมู่บ้านชื่อว่าชาณุมัต เป็นการแยกปกครองอิสระต่างหากจากแคว้นมคธ โดยพระเจ้าพิมพิสารพระราชทานปูนบำเหน็จให้ ถ้าหากมองในแง่ของการกระจายอำนาจ (Decentralize) ซึ่งรัฐบาลกลางได้มอบอำนาจให้ไปจัดการท้องถิ่นไปดำเนินการปกครองและจัดทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตัวเอง^{๓๑} ซึ่งเงื่อนไขความอุดมสมบูรณ์ของชุมชนเป็นส่วนหนึ่งที่สามารถปกครองตนเองได้ด้วย ดังพระดำรัสว่า “สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในแคว้นมคธพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ประมาณ ๕๐๐ รูปเสด็จถึงหมู่บ้านพรหมณฺฑชาวมคธ ชื่อชาณุมัต ประทับอยู่ในสวนอัมพลัญฐิกาใกล้หมู่บ้านชาณุมัต สมัยนั้นพรหมณฺฑกฏทนต์ปกครองหมู่บ้านชาณุมัตซึ่งมีประชากรและสัตว์เลี้ยงมากมายมีพืชพันธุ์ธัญญาหารและน้ำหญ้าอุดมสมบูรณ์เป็นพระราชทรัพย์ที่พระเจ้าพิมพิสารจอมทัมมคธพระราชทานปูนบำเหน็จให้เป็นพรหมไทย”^{๓๒}

ตำแหน่งทางการเมืองการปกครองท้องถิ่นเราจะเห็นว่าชุมชนชาณุมัต เป็นชุมชนที่เจริญและได้รับการพัฒนาพอสมควรโดยมีพรหมณฺฑกฏทนต์ เป็นผู้ดูแลและปกครอง แต่ที่สำคัญมีอำมาตย์ที่ปรึกษา ซึ่งอาจจะจำลองมาจากการปกครองส่วนกลาง แต่อำมาตย์ในที่นี้มีหน้าที่ปรึกษาดำเนินการงาน ไม่ได้เป็นตำแหน่งบริหาร เหมือนตำแหน่งปลัด อบต ในปัจจุบันแต่เป็นตำแหน่งคล้ายเป็นเลขาพรหมณฺฑกฏทนต์ ซึ่งในพระสูตรมีตอนที่สื่อให้เห็นถึงเนื้อความนี้ว่า “พรหมณฺฑกฏทนต์ จึงเรียกอำมาตย์ที่ปรึกษามาสั่งว่า พ่ออำมาตย์ถ้าอย่างนั้นท่านจงไปหาพรหมณฺฑและคบหาดีชาวบ้านชาณุมัต ครั้นแล้วจงบอกอย่างนี้ว่าท่านขอรับพรหมณฺฑกฏทนต์พูดว่า ขอท่านผู้เจริญทั้งหลายจงรอก่อนพรหมณฺฑกฏทนต์จะไปเข้าเฝ้าพระสมณโคตมด้วย”^{๓๓} เป้าหมายของชาณุมัต

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓). หน้า ๑๘๒. อธิบายเพิ่มเติมว่า-บ้านที่พระราชทานเป็นบำเหน็จ เช่นเมืองอุทกกุฎฐะ ที่พระเจ้าปเสนทิโกศลพระราชทานให้แก่โกศลราชบุตรพรหมณฺฑ และนครจัมปาที่พระเจ้าพิมพิสารพระราชทานให้โสณทัตพรหมณฺฑปกครอง เป็นต้น

^{๓๑} อัสสุภังค์ ปาณิกบุตร. แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมือง. (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุโขและบุตร จำกัด, ๒๕๔๐). หน้า ๗๙.

^{๓๒} ที.ล. ๙ / ๓๒๓-๓๕๘ / ๑๒๕.

^{๓๓} ที.ล. ๙ / ๓๒๙ / ๑๒๖.

เป้าหมายขององค์กรท้องถิ่นเมื่อถูกแทนที่พรหมณ์ เมื่อได้รับพระราชทานบ้านชาลุมัต มาปกครองแล้วบ้านเมืองก็เจริญก้าวหน้า ชาวปละก็อุดมสมบูรณ์ พรหมณ์จึงคิดที่จะยึดนโยบายสร้างความอุดมสมบูรณ์และสันติสุขอย่างถาวรและยั่งยืนอย่างนี้ตลอดไป โดยคิดว่าการบูชาญคือทางออกที่ดีที่สุด รูปแบบการปกครองเช่นนี้เป็นแนวความคิดคล้ายกับ Geertz ในเรื่อง “รัฐพิธีกรรม” ชัยอนันต์ สมุทรวณิช ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า รัฐ (นคร) กับสังคม (หมู่บ้าน) จึงมีความเกี่ยวข้องกันเฉพาะกิจกรรมหลัก ๒ อย่าง คือ ในการประกอบพิธีกรรม กับการทำสงคราม กิจกรรมสองอย่างนี้เป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างชนชั้นสูงกับสามัญชน โดยที่สถานภาพทางสังคม-เศรษฐกิจ-การเมือง วัดกันจากความสามารถในการควบคุมกำลังคนและทรัพยากรเพื่อที่จะนำมาใช้ในการประกอบพิธีกรรมเพื่อแสดงสถานภาพในทางสังคม ชนชั้นสูงตระกูลใดสามารถประกอบพิธีกรรมได้อย่างมโหฬาร ก็แสดงว่าตระกูลนั้นอยู่ในระดับชั้นของสังคมที่สูง และเป็นการแสดงว่ามีความใกล้เคียงกับเทพมาก^{๓๔} แม้รูปแบบการบริหารจัดการในรูปแบบดังกล่าวนี้จะใช้กรณีของนครบาหลิ ในศตวรรษที่ ๑๖ มานำเสนอแต่ก็คงจะปฏิเสธไม่ได้ว่า บาหลิ ในอินโดนีเซียก็ได้รับอิทธิพลมาจากอินเดียโบราณเช่นกัน

นโยบายการบูชาญจุดมุ่งหมายของการบูชาญก็เพื่อต้องการให้สถานภาพของตนเองอยู่ได้ต่อไปและเพื่อประโยชน์แก่ตัวเองในที่นี้ถูกแทนที่พรหมณ์เมื่อจะทำจึงมาทูลถาม พระพุทธเจ้าทรงยกพระราชประวัติของพระเจ้ามหาวิศิษฐาชามาเปรียบเทียบ “พรหมณ์ เรื่องเคยมีมาแล้วพระเจ้ามหาวิศิษฐาชาทรงเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีพืชพันธุ์ธัญญาหารเต็มท้องพระคลัง ต่อมาท้าวเธอประทับอยู่ตามลำพังทรงคิดคำนึงว่า เราได้ถือครองโภคะสมบัติที่เป็นของมนุษย์อย่างมากมาย ได้เอาชนะแล้วครอบครองดินแดนที่กว้างใหญ่ ทางที่ดีเราพึงบูชามหาญที่จะเอื้ออำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน”^{๓๕}

การมีส่วนร่วมของชุมชน (Political Participation) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการแสดงความคิดเห็นต่างๆ ที่ผู้ปกครองได้กำหนดออกมาและมีผลกระทบทั้งโดยตรงและโดยอ้อมประกอบไปด้วยการคัดค้านนโยบายการเสนอแนวทางพัฒนา และการทำประชาวิจารณ์ ดังนี้

การคัดค้านนโยบาย (Appeal) แม้พระเจ้ามหาวิศิษฐาชา จะทรงเป็นมหาจักรีแบบสมบูรณาญาสิทธิราชทรงมีพระราชอำนาจเต็มที่ ก็ต้องได้รับการรับรองจากเสนาอำมาตย์ก่อน จะเห็นว่าพรหมณ์บุโรหิต เป็นเสมือนองคมนตรี, เจ้าพิธีกรรม, เสนาธิการในคนๆ เดียวแต่มีสิทธิในการเสนอความคิดเห็นโดยมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองทุกมิติอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน (Basic Rights or Fundamental Rights) และสิทธิของพลเมือง (Citizens Rights)^{๓๖} ทั้งนี้พระองค์ทรงให้มีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) และกิจกรรมของประชาชนที่มีวัตถุประสงค์เพื่อกดดัน หรือโน้มน้าวให้รัฐบาลผู้นำ ผู้กำหนดนโยบาย ผู้มีอำนาจ หรืออิทธิพลต่อทุกกระบวนการทางการเมือง การปกครอง มีความเห็นหรือตัดสินใจ^{๓๗} ซึ่งในที่นี้พรหมณ์บุโรหิตได้เป็นตัวแทนแสดง

^{๓๔} ชัยอนันต์ สมุทรวณิช, รัฐ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕). หน้า ๔๓.

^{๓๕} ที.ลี. ๙ / ๓๓๖ / ๑๓๑.

^{๓๖} วชิรา ไชยสาร, การเมืองภาคประชาชน, (กรุงเทพมหานคร: หจก. วี.เจ.พรินต์ติ้ง, ๒๕๔๕). หน้า ๘.

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน หน้า ๑๓.

ทัศนคติไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่งในเรื่องดังกล่าวนี้ได้คัดค้านการบูชาัญญแบบเดิมๆ ที่เคยปฏิบัติมา “บ้านเมืองของพระองค์ยังมีเสี้ยนหนาม มีการเบียดเบียน โจรยังปล้นบ้านปล้นนิคม ปล้นเมืองหลวง ดักจู่ในทางเปลี่ยวเมื่อบ้านเมืองยังมีเสี้ยนหนาม พระองค์จะโปรดให้ฟื้นฟูพิธีกรรมขึ้นจะชื่อว่าทรงกระทำสิ่งไม่สมควร”^{๓๘} เหตุที่คัดค้านเพราะการทำการบูชาัญญต้องใช้เครื่องประกอบมากมาย อีกทั้งค่าใช้จ่ายก็มหาศาลในการเตรียมการนอกจากนั้นแล้วยังไม่ประกอบด้วยบุญ คือยังมีการนำชีวิตของสัตว์หลากหลายชนิดเข้ามาทำพิธีกรรมอีกเป็นจำนวนมาก

การเสนอแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน (R and D) พราหมณ์ปุโรหิต ได้แสดงวิสัยทัศน์ในการเสนอแนวทางในการพัฒนาบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้า และเกิดสันติสุขอย่างยั่งยืน โดยปฎิวัติความคิดที่จะทำลายล้างอาชญากร มาเป็นการส่งเสริมอาชีพหรือที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์การเมือง (Political Economics) ให้กับผู้คนในภายใต้การปกครองซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้มีการสำรวจข้อมูลในเชิงของการวิจัย (Research) และนำมาพัฒนา (Development) บ้านเมืองให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ในพระสูตรระบุว่า “พระองค์มีพระราชดำริอย่างนี้ว่า เราจักปราบปรามเสี้ยนหนามคือโจรด้วยการประหาร จองจำ ปรับไหม ตำหนิโทษ หรือเนรเทศ อย่างนี้ไม่ใช่การกำจัดเสี้ยนหนามคือโจรที่ถูกต้องเพราะโจรที่เหลือจากที่กำจัดไปแล้วจักมาเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ในภายหลังได้”^{๓๙} พราหมณ์ปุโรหิต จึงเสนอแนวทางในการแก้ปัญหาแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดอีก ๓ ประการ คือให้แจกพันธุ์พืชอาหารให้กับพลเมือง, ให้แจกทุนในการค้าขาย, และให้เงินเดือนแก่ข้าราชการซึ่งจะเห็นได้ว่าการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ย่อมผูกพันกันอย่างชัดเจน กล่าวคือด้านการเมือง เมื่อผู้นำต้องการให้เกิดความผาสุก หรือการกินดีอยู่ดีของปวงชน ต้องวางนโยบายคือกำหนดทิศทางโดยเน้นเศรษฐกิจเป็นตัวนำด้านเศรษฐกิจ แม้จะไม่ใช่ว่าเป้าหมายอันสูงสุดแต่ก็เป็นปัจจัยเกื้อหนุนมิใช่น้อยที่จะผลักดันคนให้ก้าวเดินได้ในที่นี้ปุโรหิตได้วางเรื่องเศรษฐศาสตร์การเมืองไว้ ๓ ประการคือ

๑. ทุนด้านการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนและคนส่วนใหญ่
๒. ทุนด้านพาณิชย์ ซึ่งเป็นกลไกรับและส่งระบบสินค้าสู่เมืองน้อยใหญ่เพื่อให้ระบบคล่องตัวมากยิ่งขึ้น และ
๓. ทุนด้านกำลังใจ ให้ข้าราชการรับเงินเดือน ซึ่งเป็นการบำรุงขวัญให้กับผู้ใต้ บังคับบัญชาจะได้ทุ่มเทในการทำงานต่อไป

พราหมณ์ปุโรหิต จึงได้แนะนำกลยุทธ์และวิธีการในการกำจัดเสี้ยนหนามแบบถอนรากถอนโคนเอาไว้เป็นหลักการอีก ดังนี้

๑. ขอให้พระองค์พระราชทานพันธุ์พืชและอาหารให้แก่พลเมืองผู้ขะมักเขม้นในเกษตรกรรมและการเลี้ยงปศุสัตว์ในบ้านเมืองของพระองค์
๒. ขอให้พระองค์พระราชทานด้านทุนให้แก่พลเมืองผู้ขะมักเขม้นในพาณิชย์กรรมในบ้านเมืองของพระองค์

^{๓๘} ที.สี. ๙ / ๓๓๘ / ๑๓๑.

^{๓๙} อ้างแล้ว, การเมืองภาคประชาชน, หน้า ๒๓.

๓. ขอให้พระองค์พระราชทานอาหารและเงินเดือนแก่ข้าราชการที่ยืนยันขันแข็งในบ้านเมืองของพระองค์

ผลของการพัฒนา ถ้าทำได้ดังนี้แล้วย่อมจะก่อให้เกิดประโยชน์นานับการต่อประชาชนผู้อยู่ใต้การปกครอง และรัฐบาลที่จะได้รับผลกลับย้อนคืนมาในรูปแบบอื่น ๆ อีก ๗ ประการ คือ ๑) ประชาชนจะขยัน (อุตสาหกรรม) ๒) ไม่เป็นโจร ปล้นชิงทรัพย์, ลักขโมย ๓) เก็บภาษีอากรได้มากขึ้น ๔) สังคมจะสงบสุข ๕) ประชาชนจะมีความสามัคคี ๖) ครอบครัวจะไม่แตกแยก ๗) อยู่อย่างปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

จะเห็นได้ว่าการแก้ปัญหา หรือวิธีการพัฒนาอย่างยั่งยืนนั้นมีส่วนประกอบของการศึกษาวิจัยมาอย่างดีและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนทำให้บ้านเมืองมีความปกติสุขยิ่งกว่าเดิมอีกหลายเท่าจนทำให้นึกถึงการปกครองในยุคของพระศรีอารีย์ ดังพระสูตรระบุว่า“พลเมืองเหล่านั้นจักชวนชวายนในหน้าที่การงานของตนไม่พากันเบียดเบียนบ้านเมืองของพระองค์ และจักมีกองพระราชทรัพย์อย่างยิ่งใหญ่บ้านเมืองก็จะอยู่ร่มเย็น ไม่มีเสี้ยนหนามไม่มีการเบียดเบียนประชาชนจะชื่นชมยินดีต่อกัน มีความสุขกับครอบครัวอยู่อย่างไม่ต้องปิดประตูบ้าน”^{๔๐}

การทำประชานิยม (Vote) เมื่อท้าวเธอได้จัดการบ้านเมืองให้สงบสุขสมบูรณ์ตามคำแนะนำของพราหมณ์บุโรหิตแล้ว จึงคิดจะบูชามหาโยนให้ได้ ดังนั้นพราหมณ์บุโรหิตจึงแนะนำให้แสวงหาความร่วมมือกับบุคคลสำคัญต่างๆ เหมือนกับการทำประชานิยมก่อนกับเหล่าข้าราชการบริพาร ดังนี้ “ถ้าเช่นนั้น ขอพระองค์โปรดรับสั่งให้เชิญเจ้าผู้ครองเมืองในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์, โปรดรับสั่งให้เชิญพราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์, โปรดรับสั่งให้เชิญอำมาตย์ราชบริพารที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์, โปรดรับสั่งให้เชิญพราหมณ์มหาศาลที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์และโปรดรับสั่งให้เชิญคหบดีผู้มั่งคั่งที่อยู่ในนิคมและอยู่ในชนบททั่วพระราชอาณาเขตของพระองค์ มาปรึกษาว่า ท่านผู้เจริญทั้งหลายเราปรารถนาจะบูชามหาโยน ขอพวกท่านผู้เจริญจงร่วมมือกับเราเพื่ออำนวยประโยชน์สุขแก่เราตลอดกาลนาน”^{๔๑}

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสเบื้องต้นของการเจริญสติแก่ภิกษุปรากฏในคัมภีร์พระไตรปิฎกหลายแห่งดังนี้ “ภิกษุในธรรมวินัยนี้เราควรหลีกออกจากหมู่ไปอยู่ผู้เดียวเธอใช้สอยเสนาสนะอันสงัดคือป่าโคนไม้ภูเขาชอกเขาถ้ำป่าช้าป่าทึบที่กลางแจ้งลอมฟางที่สงัดมีเสียงน้อยมีเสียงอีกที่ทึบน้อยไม่มีคนสัญจรไปมาไม่มีคนพลุกพล่านเหมาะเป็นที่หลีกเร้นเธอไปสู่ป่าที่ดีไปสู่โคนไม้ที่ดีหรือไปสู่เรือนว่าง”^{๔๒}ก็ตั้งขันธสมาธิ^{๔๓}ตั้งกายตรงดำรงสติไว้เฉพาะหน้า^{๔๔} “ภิกษุนั้นอาศัยเสนาสนะที่สงัดเช่นป่าโคนไม้ภูเขาชอกเขาถ้ำป่าช้าดงที่แจ้งกองฟางที่สงัดมีเสียงน้อยมีเสียงอีกที่ทึบน้อยไม่มีคน

^{๔๐} ที.สี. ๙ / ๓๓๘ / ๑๓๒.

^{๔๑} ที.สี. ๙ / ๓๓๙ / ๑๓๒.

^{๔๒} เรือนว่างหมายถึงเสนาสนะอย่างเว้นป่าและโคนไม้ได้แก่ (๑) ภูเขา (๒) ชอกเขา (๓) ถ้ำในภูเขา (๔) ป่าช้า (๕) ป่าละเมาะ (๖) ที่โล่งแจ้ง (๗) ลอมฟาง.

^{๔๓} นิ่งขัดสมาธิหมายถึงนั่งพับขาเข้าหากันทั้ง๒ข้างเรียกว่านั่งขัดสมาธิ (วิ.อ. ๑/๑๖๕/๔๔๕)

^{๔๔} ดำรงสติไว้เฉพาะหน้าหมายถึงตั้งสติกำหนดอารมณ์กัมมัฏฐาน (วิ.อ. ๑/๑๖๕/๔๔๕)

^{๔๕} อง.นวก. (ไทย) ๒๓/๔๐/๕๒๑.

สัญญาไปมาไม่มีคนพลุกพล่านเหมาะเป็นที่หลีกเร้นภิกษุผู้นั้นอยู่ป่าอยู่โคนไม้หรืออยู่เรือนว่างนั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายตรงดำรงสติมั่นมุ่งเฉพาะกัมมัฏฐาน”^{๔๖} “ภิกษุผู้นั้นยอมเข้าสู่เสนาสนะอันสงัดเช่นป่าโคนไม้ภูเขาชอกเขาถ้ำป่าช้าป่าที่กลางแจ้งลอมฟางเธออยู่ป่าอยู่โคนไม้หรืออยู่เรือนว่างนั่งคู้บัลลังก์ตั้งกายให้ตรงดำรงสติให้มั่น”^{๔๗} ตรัสถึงมหาโควินทพราหมณ์สนทนากล่าวสอบถามความเข้าใจถึง “เป็นผู้อยู่ผู้เดียว” กับสุนันท์กุมารพรหมว่าคือ “บุคคลบางคนในโลกนี้อาศัยเสนาสนะอันสงัดคือป่าโคนไม้ภูเขาชอกเขาถ้ำป่าช้าป่าที่แจ้งและลอมฟาง”^{๔๘} จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกการใช้สอยเสนาสนะอันสงัดอันได้แก่ ป่าโคนไม้หรือเรือนว่าง มีชอกเขาถ้ำในภูเขา ป่าช้าป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้งลอมฟาง ที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียงอีกทีก็น้อยไม่มีคนสัญญาไปมาไม่มีคนพลุกพล่านว่า เหมาะเป็นที่หลีกเร้นเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมและมีปรากฏว่า “ในพรรษาที่ ๓ ขณะประทับจำพรรษาณเวฬุวันวิหารกรุงราชคฤห์เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอิริยาบถจึงได้ทูลขออนุญาตสร้างเสนาสนะถวายจึงทรงอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิด ได้แก่ วิหารเรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้นและถ้ำที่สร้างขึ้น ทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า “วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อนและสัตว์ร้ายนอกจากนั้นยังป้องกันงูและฝนในคราวหนาวเย็น นอกจากนั้นยังป้องกันลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหารแก่สงฆ์เพื่อหลีกเร้นอยู่เพื่อความสุขเพื่อเพ่งพินิจและเพื่อเห็นแจ้งพระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญว่าเป็นทานอันเลิศ....” ^{๔๙}

ดังนั้นเสนาสนะอันสงัดและเสนาสนะ ๕ ที่มีผู้สร้างถวายจึงนับได้ว่าเป็นสถานที่เพื่อหลีกเร้นอยู่เพื่อความสุขเพื่อเพ่งพินิจและเพื่อเห็นแจ้งกล่าวคือ เพื่อปฏิบัติธรรมนั่นเองขณะเจริญสติควรอยู่ในสภาพเช่นไรจึงจะทำให้การปฏิบัติธรรมมีความเจริญก้าวหน้า มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎก “ภิกษุทั้งหลายมีสมัยที่จิตตั้งมั่นอยู่ภายในสงบนิ่งอยู่มีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นตั้งมั่นอยู่สมาธินั้น เป็นธรรมสงบประณีตได้ความสงบระงับถึงภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้นไม่มีการข่มห้ามกิเลสด้วยธรรมเครื่องปรุงแต่งและภิกษุผู้นั้นจะโน้มจิตไปเพื่อทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งซึ่งธรรมที่ควรทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งใดๆ เมื่อมีเหตุแห่งสติเธอย่อมบรรลุความเป็นผู้เหมาะสมที่จะประจักษ์ชัดในธรรมนั้นๆ”^{๕๐}

จากพระพุทธพจน์ดังกล่าวพระอรรถกถาจารย์ได้กล่าวอธิบาย “สมัย” ไว้หมายถึงกาลที่ได้รับสัปปายะความเหมาะสม ๕ ประการคือ ๑) อุตสัปปายะ ๒) อาหารสัปปายะ ๓) เสนาสนะสัปปายะ ๔) บุคคลสัปปายะ ๕) ธัมมัสสวนะสัปปายะ^{๕๑} สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังตรัสแก่พระอานนถึงลักษณะของภิกษุผู้ใส่ใจไฟในการปฏิบัติธรรมว่า “เราจักพูดเรื่องเห็นปานนี้คือเรื่องความมักน้อยเรื่องความสันโดษเรื่องความสงัดเรื่องความไม่คลุกคลีกันเรื่องการปรารภความเพียร เรื่องศีล เรื่องสมาธิ เรื่องปัญญา เรื่องวิมุตติ เรื่องวิมุตติญาณทัสสนะซึ่งเป็นเรื่องขัดเกลากิเลสอย่างยิ่งเป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิตเป็นไปเพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนดเพื่อดับเพื่อสงบ

^{๔๖} อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๕๐๘/๓๘๕.

^{๔๗} อภ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๙๘/๒๒๓.

^{๔๘} ท.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๐/๒๔๘.

^{๔๙} วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๙๔/๘๙-๙๒. สุริย มีผลกิจ และวิเชียร มีผลกิจ, **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมฟอร์มจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๔๑-๔๒.

^{๕๐} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๐๒/๓๔๓.

^{๕๑} อง.ติก.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔.

ระงับเพื่อยั้งเพื่อตรัสรู้และเพื่อนิพพาน”^{๕๒} ในอรรถกถากล่าวอธิบาย “เป็นสัปปายะแก่ความเป็นไปแห่งจิต” หมายถึงเป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมถะและวิปัสสนา^{๕๓} มี ๗ ประการคือ ๑) อาวาส ๒) โคจรคาม ๓) การพูดคุย ๔) บุคคล ๕) โภชนะ ๖) ฤดู ๗) อิริยาบถ^{๕๔} พระดำรัสข้างต้นนั้นตรัสการปฏิบัติตนขณะปฏิบัติธรรมถึงลักษณะเรื่องที่จักพูดคุยก็น่าเป็นตัวอย่างเพราะการปฏิบัติจะเจริญก้าวหน้าควรต้องอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเว้นสถานที่ที่เป็นโทษและอยู่ในสถานที่ที่สะดวกดังมีปรากฏเป็นคาถาว่า

อาวาโสโคจรอสสุคฺคโลโภชนนฺตุ
อิริยาบถิตตเตตสปปาเยวิวัชชโย
สปปาเยสตตเสเวถเวยหิปฏิปชฺชโต
นจิเรเนวกาเลนโหติกสสจฺจิปฺปนาฯ^{๕๕}

โยคาวจรผู้ประสงค์จะรักษาปฏิภาณนิมิตไว้ให้ดีนั้นพึงเว้นจากอสัปปายะอันไม่ควรแก่ภาวนาสมาธิ๗อย่างคืออาวาส (ที่อยู่อาศัย) โคจรคาม (หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่จะไปบิณฑบาตภัสสะ (ถ้อยคำพูด) บุคคละ (บุคคล) โภชนะ (อาหาร) ฤดู (อากาศ) อิริยาบถ (นั่งนอนยืนเดิน) แล้วพึงเสพแต่สัปปายะอันควรแก่ภาวนาสมาธิ ๗ อย่างนั้นเช่นกัน

การบูรณาการหลักสัปปายะ ๗ เพื่อใช้ในการบริหารจัดการน้ำซึ่งคำว่า “สัปปายะ” หมายถึง สิ่งที่เหมาะสม สิ่งที่เกิดกุศล ช่วยสนับสนุนในการบำเพ็ญภาวนาให้ได้ผลดีช่วยให้สมาธิตั้งมั่นไม่เสื่อมถอย (suitable things; things favorable to mental development)^{๕๖} เพื่อให้พุทธศาสนิกชนได้รู้จักประยุกต์ใช้ธรรมะในทางการบริหารจัดการน้ำเพื่อให้เกิดคุณประโยชน์ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ จะต้องมียุคธรรม ๗ ข้อดังนี้

๑. อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่ซึ่งเหมาะสม เช่น ไม่พลุกพล่านจอแจ, suitable abode)
๒. โคจรสัปปายะ (ที่หาอาหาร ที่เที่ยวบิณฑบาตที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป, suitable resort)
๓. ภัสสสัปปายะ (การพูดคุยก็น่าเป็นกันแต่ในกถาวัตถุ ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ, suitable speech)
๔. บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถุกกันเหมาะสม เช่น มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะใจ, suitable person)
๕. โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม เช่น ถุกกับร่างกายเกิดกุศลต่อสุขภาพ ฉ้นไม่ยาก, suitable food)

^{๕๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๑๘๙/๒๒๗.

^{๕๓} อง.นวก.อ. ๓/๑/๒๘๕ ในที่นี้บาลีเป็น “เจโตวิจยารณสปปายา” แต่ในฉบับภาษาอังกฤษเป็น “เจโตวิจยารณสปปายา” และฉบับฉันทนุสสรังคิเป็น “เจโตวินิรณสปปายา.”

^{๕๔} ม.อ.อ. ๓/๑๘๙/๑๑๗.

^{๕๕} วิสุทธิ. ๑/๑๖๑.

^{๕๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลธรรม Dictionary of Buddhist. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอสอาร์พริ้นติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒๘๖.

๖. อุตุสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น, suitable climate)

๗. อิริยาปสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสม เช่นบางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี, suitable posture)^{๕๗}

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเสนอถึงหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับวัฒนธรรมโดยแยกออกแต่ละประเด็นเพื่อทำความเข้าใจให้ดียิ่งขึ้นดังนี้

๑. อาวาส (ที่อยู่) หมายถึง ที่อยู่ที่พักอาศัยและสถานที่ปฏิบัติมีได้อย่างได้แก่อาวาสสัปปายะ คือที่อยู่ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่ไม่เหมาะสมและอาวาสสัปปายะคือ ที่อยู่ที่พักที่อาศัยและสถานที่ที่เหมาะสมผู้ปฏิบัติควรเลือกอยู่ในอาวาสสัปปายะ ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคกล่าวอธิบายไว้ว่าเมื่อโยคาวจรนั้นอยู่ในอาวาสใดนิมิตที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้นที่เกิดแล้วก็เสื่อมหายไป สติที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่นและจิตที่ยังไม่เป็นสมาธิก็ไม่เป็นสมาธิ อาวาสนี้ นับเป็นอสัปปายะส่วนเมื่อเธออยู่ในอาวาสใดนิมิตเกิดและถาวรด้วยสติที่ตั้งมั่นจิตก็เป็นสมาธิจุฬพระปธานียติสสเถระผู้อยู่ณนาคบรรพตอาวาสนี้ นับเป็น สัปปายะเพราะเหตุนี้ในวิหารใดอาวาสที่อยู่มีหลายแห่งโยคาวจรพึงลองอยู่ในอาวาสเหล่านั้นแห่งละ ๓ วัน จิตของเธอเป็นเอกัคคตตั้งมั่นในอารมณ์เดียวในอาวาสแห่งใดก็อยู่ในอาวาสแห่งนั้นเพราะความที่มีอาวาสเป็นสัปปายะแท้ทุกิกษุ ๕๐๐ รูปผู้อยู่ในถ้ำจุฬนาคนในตัมพปณิทวีปถือเอากรรมฐานบำเพ็ญอยู่ในถ้ำจุฬนาคนั้นได้บรรลุพระอรหัตต์ทั้งหมด ส่วนพระอริยบุคคลเบื้องต่ำมีพระโสดาบัน เป็นต้นและท่านผู้ได้อริยภูมิในที่อื่นแล้วมาบรรลุพระอรหัตต์ในถ้ำจุฬนาคนั้นมีประมาณมิได้ แม้ในอาวาสสัปปายะแห่งอื่นๆ เช่น จิตตบรรพตวิหารก็เช่นกัน^{๕๘}ในกัมมัฏฐานคณนิเทศตอนแก้สมาธิภาวนาแสดงไว้ว่า “อันโยคาวจรผู้ละวิหารอันไม่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมาธิเสียแล้วพำนักอยู่ในวิหารที่เหมาะสม”^{๕๙}เป็นการกล่าวให้โยคาวจรรู้จักหลีกเลี่ยงอาวาสสัปปายะ แล้วเลือกอาวาสสัปปายะเพื่อประโยชน์แก่การบำเพ็ญสมาธิของตน ได้กล่าวแนวทางการปฏิบัติไว้ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคไว้ว่า “เมื่อโยคาวจรผู้ใดอยู่ในวิหารเดียวกันกับพระอาจารย์มีความผาสุกโยคาวจรนั้นเมื่อจะชำระกัมมัฏฐานก็พึงอยู่ในวิหารนั้นนั่นแหละ ถ้าเมื่ออยู่ในวิหารนั้นไม่มีความผาสุกไซ้วิหารอื่นใดเป็นสัปปายะมีอยู่ในที่ไกลแต่วิหารของพระอาจารย์ประมาณความดูหนึ่งหรือกึ่งโยชน์หรือแม้ประมาณถึงโยชน์หนึ่งก็ตีกังไปอยู่ในวิหารนั้นเกิด เพราะเมื่อได้อยู่อย่างนั้นครั้งมีความสนทน่หรือเกิดความหลงลืมในข้อกัมมัฏฐานที่ตรงไหนก็ดี จะได้ลุกขึ้นทำวัตรในวิหารที่ตนอยู่แต่เช้าแล้วออกเดินเที่ยวบิณฑบาตฉันในระหว่างทางไปถึงที่อยู่ของพระอาจารย์ในเวลาท่านเสร็จวัตรกิจพอดีแล้ววันนั้นชำระกัมมัฏฐานในสำนักของพระอาจารย์เสียให้เสร็จ วันรุ่งขึ้นก็กราบลาพระอาจารย์เดินทางกลับไปเที่ยวบิณฑบาตฉันในระหว่างทางยังไม่ทันเหนื่อยก็อาจมาถึงที่อยู่ของตนได้ส่วนโยคาวจรผู้ใดไม่ได้ที่ผาสุกในที่แม่ไกลตั้งโยชน์ โยคาวจรนั้นพึงตัดข้ออันเป็นขอเป็นปมทั้งปวงของกัมมัฏฐานเสียให้ได้ทำกัมมัฏฐานที่เนื่องด้วยความนึกหวังให้หมดจดดีแล้วไปให้ไกลกว่านั้นก็ได้ละ

^{๕๗} อ้างแล้ว, หน้า ๒๘๖.

^{๕๘} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิมรรคแปลภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย) หน้า ๑๐๑.

^{๕๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า๗๘.

วิหารอันไม่เหมาะสมแก่การบำเพ็ญสมาธิเสียแล้วพำนักอยู่ในวิหารที่เหมาะสมเถิด”^{๖๐} ในคัมภีร์ปกรณ์ วิเสสวิสุทธิธรรมรคกล่าววิหารที่ประกอบด้วยโทษ ๑๘ ประการอย่างใดอย่างหนึ่งชื่อว่าวิหารไม่เหมาะสม มีพระบาลีว่า มหาวาสโนวาสัส ชรวาส จปณณิโสณฐิปปณณญจ ปุพพลผล ปญฺฐิตเมวจนครํ ทารุณา เขตต์ วิสภาคณปญฺญํ ปจจนตสึมาสปายํ ยถมิตฺโตนลพทตฺตอฏฐารเสตานินฺฐานานิ อิตฺติวิญญายปณฺธิ โตอารกา ปริวชเชยยมคฺคปฏิกยํ ยถาติ^{๖๑} คือ ๑. มหัตตตตความเป็นวิหารใหญ่ ๒. นวตต ความเป็นวิหารใหม่ (ยังไม่แล้วดี) ๓. ชินณกตต ความเป็นวิหารเก่า (ทรุดโทรมแล้ว) ๔. ปณณสนนิสสิตตต ความเป็นวิหารติดทางเดิน ๕. โสณฐิ วิหารมีสระพังน้ำ ๖. ปณณวิหารมีไม้ใบ (ที่เป็นผัก) ๗. ปุพพลวิหารมีไม้ดอก ๘. ผลวิหาร มีไม้ผล ๙. ปญฺฐนียตาความเป็นวิหารที่คนทั้งหลายมุงมั่น ๑๐. นครสนนิสสิตตา ความเป็นวิหารติดเมือง ๑๑. ทารุสนนิสสิตตา ความเป็นวิหารติดป่าไม้ ๑๒. เขตตสนนิสสิตตาความเป็นวิหารติดที่นา (ของชาวบ้าน) ๑๓. วิสภาคานปุกคณนอตติตา ความเป็นวิหารมีบุคคลผู้เป็นวิสภาคกันอยู่ ๑๔. ปญฺญสนนิสสิตตาความเป็นวิหารติดท่า ๑๕. ปจจนตสนนิสสิตตาความเป็นวิหารติดปลายแดน ๑๖. รชชสิมนตรสนนิสสิตตาความเป็นวิหารติดที่ระหว่างพรมแดน ๑๗. อสปปายตาความเป็นวิหารไม่เป็นสปปายะ ๑๘. กลยาณมิตตานํ อลาโก วิหารที่หากกลยาณมิตรไม่ได้^{๖๒}

ส่วนวิหารที่ชื่อว่าวิหารเหมาะสมที่ควรต่อการเข้าปฏิบัติธรรมประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ ประการคุณสมบัติเหล่านี้คือ ๑. นาติทฺฐโรหิตินาจจาสนนํคมนาคนสมปนฺนํ เสนาสนะในศาสนานี้เป็นที่ไม่ไกลนักไม่ใกล้เกินไปมาสะดวก ๒. ทิวาอปโปกณณรตตอปสททอปนิกโฆสํ กลางวันไม่พลุกพล่านกลางคืนไม่มีเสียงอึกทึก ๓. อปปทสมกสวตตปสรีสพสมผลสโรหิตาปราศจากสัมผัสแห่งเหลือบยุงลมแดดและสัตว์เลื้อยคลาน ๔. ตสมฺโขปนเสนาสเนวิหรนตสฺสอปกสิเรเนวอุปชชนติ จีวรปณฺทปาทเสนาสนคิลานปจยเยสชชปริกขารฯ ภิกษุพำนักอยู่ในเสนาสนะนั้นจีวรปณฺทปาทเสนาสเนและคิลานปัจจัยเภสัชบริขารทั้งหลายย่อมเกิดขึ้นโดยไม่ผิดเคื่องเลย ๕. ตสมฺโขปนเสนาสเนเถราภิกขุวิหรนติพหุสฺสตาอาคตาคมาธมมธราวินยธรา มาติกาธราเตกาเลนกาลอุปสงกมิตวาปริปฺจูจติ ปริปฺนหติ ‘อิทํนตถกถิมสฺสโกตฺโถติ อสสเตอายสมนโตอวิวิจฺจาวีรณตฺตอนุตตานิกตถยจฺจุตตานิกโรนตฺตอเนกวิเทสจ กงขณฺฐานิเยสฺสธมเมสฺสขบฺบิวิโนเทนติฯ’^{๖๓} ภิกษุทั้งหลายผู้เป็นเถระเป็นพหูสูตคล่องอาคมทรงธรรมทรงวินัยทรงมาติกาอยู่ย่อมอยู่ในเสนาสนะนั้นภิกษุเข้าไปหาพระเถระเหล่านั้นตามกาลอันควรได้สอบถามข้อธรรมข้อธรรมว่า “ท่านเจ้าข้าบัดนี้เป็นอย่างไร” ท่านเหล่านั้นย่อมจะเปิดข้อที่ยังไม่ได้เปิดทำให้ตื่นข้อที่ยังมิได้ทำให้ตื่นและบรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันน่าจะสงสัยได้หลายอย่าง^{๖๔}

หลักการดำเนินชีวิตในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าได้วางรูปแบบของพระสงฆ์เป็นตัวอย่าง “การใช้ปัจเจกชนวิธีในการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชน” ด้วยการดำเนินชีวิตอยู่บน

^{๖๐} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า๗๘-๗๙.

^{๖๑} วิสุทธิ. ๑/๑๑๘., -สปปิกย

^{๖๒} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิธรรมรคแปลภาค ๓ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย), หน้า ๗๘-๗๙.

^{๖๓} วิสุทธิ. ๑/๑๑๙ - อปปทสมกสวตตปสรีสพสมผลส

^{๖๔} มหามกุฏราชวิทยาลัย, วิสุทธิธรรมรคแปลภาค ๑ ตอน ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย), หน้า ๘๙-๙๐.

พื้นฐานความต้องการปัจจัย ๔ ซึ่งที่อยู่อาศัยก็ใช้สอยเพื่อบำบัดความหนาวความร้อนและป้องกันอันตรายจากสัตว์และฤดูกาลส่วนที่เกี่ยวกับขบรวาสพระพุทธรเจ้าได้แสดงเรื่องความรู้จักรพิจารณาปัจจัย ๔ เพื่อการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนตามแนวพุทธศาสนาของชาวพุทธที่ถือว่าเป็นวิถีชีวิตตามหลักคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอันที่จะฝึกฝนพัฒนาจิตเพื่อมุ่งผลอันสูงสุดคือมรรคผลนิพพานพระพุทธรองค์ทรงตรัสสอนว่าปัจจัย ๔ เป็นอุปกรณ์เครื่องดำรงชีพของมนุษย์ปัจจัย ๔ ได้แก่เครื่องนุ่งห่มอาหารที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “ความรู้จักพอประมาณอันเป็นไปเพื่อความบริโภคคือรู้จักพอประมาณในการรับจักรบิณฑบาตเสนาสนะและคิลาณปัจจัยเภสัชชะบริหาร”^{๖๕} ดังนั้นการใช้สอยปัจจัย ๔ จึงมีขั้นตอนในการใช้สอยดังที่พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า “ปัจจุเวกชนสุทธิ” เพราะบริสุทธิ์ได้ด้วยการพิจารณาเพราะฉะนั้นภิกษุเมื่อเห็นอาหินพในการบริโภคปัจจัยที่ยังมิได้พิจารณาพึงพิจารณาปัจจัยทั้งหลาย^{๖๖}

๒. โคจรคาม หมายถึง หมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่หาอาหารที่เกี่ยวไปเพื่อเข้าไปบิณฑบาตมีได้อย่างได้แก่โคจรอสัปปายะคือหมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่ไม่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาตและ โคจรสัปปายะคือหมู่บ้านหรือท้องถิ่นที่เหมาะสมเพื่อเข้าไปบิณฑบาตโดยควรพิจารณาพึงเลือกโคจรคามสัปปายะในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคกล่าวอธิบายไว้ว่าหมู่บ้านหรือท้องถิ่นสำหรับไปบิณฑบาตแห่งใดมีอยู่ในที่ไม่ไกลนักไม่ใกล้นักในระยะประมาณโกสะกึ่งประมาณ ๑,๐๐๐ ชั่วคันธนูหรือ๒กิโลเมตรเป็นเสนาสนะอยู่ทางทิศเหนือหรือทางทิศใต้เป็นที่มิภิกษาสมบุรณ์ทางหมู่บ้านนั้นนับเป็นสัปปายะถ้ามีลักษณะตรงกันข้ามนับเป็นอสัปปายะ^{๖๗} ที่ว่าอสัปปายะนั้นน่าจะถือเอาด้วยสาเหตุคือ ๑. โกลและการคมนาคมไปมาไม่สะดวก ๒. เวลาบิณฑบาตไปหรือกลับโดนแสงอาทิตย์ขึ้นส่องหน้า และ๓. บิณฑบาตไม่พอแก่การฉัน

๓. ภัสสะ (การพุดคุย) หมายถึง การพุดคุยหรือถ้อยคำมี๒อย่างได้แก่ภัสสะอสัปปายะคือการพุดคุยหรือถ้อยคำที่ไม่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติและภัสสะสัปปายะคือการพุดคุยหรือถ้อยคำที่เหมาะสมในระหว่างปฏิบัติโดยควรพิจารณาพึงปฏิบัติตนเพื่อสำรวมอินทรีย์พุดน้อยในระหว่างปฏิบัติธรรมเพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาคนิมิตในวิปัสสนาญาณเล่ม ๑ แสดงอธิบายการสำรวมสติไว้ว่าในระหว่างปฏิบัติธรรมศีลต้องบริสุทธิ์บุคคลพึงยังกุศลจิตให้เกิดทางทวาร ๖ แล้วรักษาอินทรีย์สังวรศีลด้วยการปิดกั้นมิให้เกิดอกุศลมีสติก่อให้เกิดกุศลจิตอยู่เสมอในขณะที่ประจวบกับอารมณ์ ^{๖๘} ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคก็กล่าวอธิบายไว้ว่า การใช้สติสำรวมอินทรีย์เพื่อไม่ให้เกิดกิเลสในขณะที่วิญญาณ ๖ รับรู้อารมณ์ ๖ เพื่อความก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมดังนั้นการสำรวมวาจาพุดน้อยไม่กล่าวติร้ายฉานกถา ๓๒ อันเป็นเรื่องขัฒมรรคผลเป็นไปเพื่ออันตรายเสียแห่งนิมิตของผู้ปฏิบัติ หรือวิคคาหิกกถาที่เป็นถ้อยคำที่แก่งแย่งกันทำลายความดีงามและความเจริญของตน พร้อมทั้งทำลายความสามัคคีของหมู่คณะอีกด้วยชื่อว่าอสัปปายะแม้กถาวัตถุ ๑๐ ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ไม่ขัดกันกับมรรคผล

^{๖๕} อ.ส.ต.ด. ๑๓/๖๘/๑๔๓-๑๔๔

^{๖๖} มังคลทีปนีแปลเล่ม ๒, มหามกุฏราชวิทยาลัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, ๒๕๓๘, หน้า ๘๕.

^{๖๗} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า๑๐๒.

^{๖๘} พระโสภณมหาเถระอัครมหาบัณฑิต (มหาสิสยาตอ) วิปัสสนาญาณเล่ม ๑, พระพรหมโมลี (สมศักดิ์อุปสโม, ป.ธ. ๙, Ph.D) ตรวจชำระ, พระคัมภีร์สารวิวงศ์เรียบเรียง, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดซีไอเซ็นเตอร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐-๒๑.

นิพนพานชื่อว่าภัสสสัปปายะก็ควรกล่าวพอประมาณเพื่อสำรวมสมาธิและปฏิภาคนิमित^{๖๙}ทั้งไตรังจาน
 กถา ๓๒ วิกคากกถาและกถาวัตถุ ๑๐ มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ไตรังจานกถา ๓๒ คือเรื่อง
 ขัฒมรรคผลเป็นไปเพื่ออันตรธานเสียแห่งนิमितของผู้ปฏิบัติ ได้แก่ ๑. ราชกถา กล่าวถึงพระยามหา
 กษัตริย์ ๒. โจรกถา กล่าวถึงโจร ๓. มหามัตตกถา กล่าวถึงมหาอำมาตย์ ๔. เสนากถา กล่าวถึงเสนา
 ๕. ภยกถา กล่าวถึงภัยอันตราย ๖. ยุทธกถา กล่าวถึงการสงคราม ๗. อันนกถา กล่าวถึงข้าว ๘. ปาน
 กถากล่าวถึงน้ำ ๙. วัตถกถา กล่าวถึงผ้านุ่งผ้าห่ม ๑๐. สยนกถา กล่าวถึงที่หลับที่นอน ๑๑. มาลากถา
 กล่าวถึงดอกไม้สรรพต่างๆ ๑๒. คันธกถา กล่าวถึงเครื่องหอมเครื่องลูบไล้ชโลมทา ๑๓. ญาติกถา
 กล่าวถึงญาติแห่งตน ๑๔. ยานกถา กล่าวถึงยวดยานคานหามช้างม้ารถเกวียนมีประเภทต่างๆ ๑๕.
 คามกถากล่าวถึงบ้านว่าบ้านตำบล ๑๖. นิคมกถากล่าวถึงนิคม ๑๗. ชนบทกถา กล่าวถึงชนบท ๑๘.
 นครกถากล่าวถึงเมืองใหญ่ ๑๙. อิตถีกถา กล่าวถึงผู้หญิง ๒๐. ปุริสกถา กล่าวถึงผู้ชาย ๒๑. สุรกถา
 กล่าวถึงคนกล้าๆ ช่างกล้าเสียกล้าศึกสงคราม ๒๒. วิสีขากถา กล่าวถึงตรอกน้อยตรอกใหญ่ถนน
 หนทาง ๒๓. กุมภกถา กล่าวถึงกุ่มภทาสีที่ตักน้ำ ๒๔. ปุพเพตถกถา กล่าวถึงญาติที่ล่วงไปแล้วแต่
 ก่อนๆ ๒๕. นานัตถกถา กล่าวถึงเรื่องต่างๆแต่บรรดาที่หาประโยชน์มิได้ ๒๖. โลกุกขายิกกถา
 กล่าวถึงลัทธิโกหกอันพาลในโลกเจรจากัน ๒๗. สมุททักขายิกกถากล่าวถึงมหาสมุทรสาครทะเล ๒๘.
 อิตถิภวากถา กล่าวถึงภวและอภวมี ๖ ประการคือกล่าวสัสสตทิฏฐิกล่าวอุทเทททิฏฐิ กล่าวถึงเจริญ
 ในสมบัติกล่าวถึงเสื่อมจากสมบัติกล่าวสรรเสริญความสุขในสัพพัญญูกล่าวอรรถกถาญายกประกอบ
 ความเพียรให้ลำบากกายเป็นฝ่ายปฏิบัติแห่งเดียรฉัตร ๒๙. อรณญกถากล่าวถึงป่า ๓๐. ปพพกถา
 กล่าวถึงภูเขา ๓๑. นทีกถากล่าวถึงแม่น้ำ ๓๒. ทิปกถากล่าวถึงเกาะต่างๆ^{๗๐}

วิกคากกถาคือถ้อยคำที่แก่งแย่งกันทำลายความดีงามและความเจริญของตนพร้อมทั้ง
 ทำลายความสามัคคีของหมู่คณะอีกด้วยได้แก่ ๑. นตฺวอิมมมวินยอชานิสฺสตี ท่านไม่รู้ธรรมวินัย ๒.
 อหิอิมมมวินย อชานามิข้าพเจ้ารู้ธรรมวินัย ๓. กิตฺวอิมมมวินยอชานิสฺสตี ท่านจะรู้ได้อย่างไร ๔.
 มิจฺฉาปฏิปนโนตฺตมสฺส ท่านเป็นผู้ปฏิบัติผิด ๕. อหมสมฺมมาปฏิปนโน ส่วนข้าพเจ้าปฏิบัติถูกจึงรู้ได้ ๖.
 สหิตฺตเมคฺคาพูดของข้าพเจ้าตรงกันในเรื่องต้นและเบื้องปลายจึงมีประโยชน์ ๗. อสหิตฺตเต ของท่านไม่
 ตรงกันในเรื่องต้นและเบื้องปลายจึงไม่มีประโยชน์ ๘. ปุเรวจนียปฺจฉาวจ คำที่ควรกล่าวก่อนท่าน
 กลับกล่าวทีหลัง ๙. ปฺจฉาวจนียปุเรวจ แต่คำพูดที่ควรกล่าวทีหลังท่านกลับกล่าวก่อน ๑๐. อธิ
 จินฺณนตฺวิปฺราวดตฺตคำพูดของข้าพเจ้าเพียงคำเดียวสามารถทำลายคำพูดของท่าน ๑๑. อาโรปิเตเตว
 โทข้าพเจ้าจับผิดความเห็นของท่านได้แล้ว ๑๒. นิคฺคหิตฺตตฺตมสฺส ท่านจึงถูกข้าพเจ้าข่มไว้ ๑๓. จรวาทป
 โมกขาย ท่านจงพยายามแสวงหาความรู้จากสำนักต่างๆมาปลดปล่อยแก้ไขคำพูดของท่านที่ถูก
 ข้าพเจ้าข่มไว้ด้วย ๑๔. นิพเพฐฺหิवासเจปโหสิ ถ้าท่านยังเชื่อในความสามารถของท่านก็จงแก้ไขมา^{๗๑}

กถาวัตถุ ๑๐ ประการคือถ้อยคำที่ไม่ขัดกันกับมรรคผลนิพนพานได้แก่ ๑. อปิจฺฉตถกถา
 เรื่องความมักน้อย ๒. สนตฺตฺตฺกถา เรื่องความพอใจตามมีตามได้ในสิ่งของของที่ตนได้มา ๓.
 ปวิเวกกถา เรื่องความสงบทางกายวาจาใจ ๔. อสฺสคฺคกถา เรื่องที่ไม่เกี่ยวกับกามคุณอารมณ์ ๕. วิ

^{๖๙} มหามกุฏราชวิทยาลัย, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๒.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖-๕๘.

^{๗๑} ที.ลี. (ไทย) ๙/๑๘/๗, ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๑๐๘๐/๕๘๙-๕๙๐., ที.ลี.อ. ๑๗/๘๔.

รียารมภกถ์ พุดเรื่องการขยันหมั่นเพียร ๖. สีสกถ์ พุดเรื่องศีล ๗. สมาธิกถ์ พุดเรื่องสมาธิ ๘. ปณญากถ์ พุดเรื่องปัญญา ๙. วิมุตติกถ์ พุดเรื่องอรรถัตผล ๑๐. วิมุตติญาณทสสนกถ์ พุดเรื่องปัจจเวกขณญาณที่เกี่ยวกับอรรถัตผลและนิพพาน^{๗๒}

๔. บุคคล หมายถึง บุคคลที่อยู่ร่วมกันหรือมีการสนทนาปราศรัยกันมี๒อย่างได้แก่ บุคคลอสัปปายะ คือบุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติด้วยและบุคคลสัปปายะ คือบุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติโดยควรพึงเลือกคบบุคคลสัปปายะ เพื่อความตั้งมั่นแห่งจิตของตนในขณะที่กำลังปฏิบัติ ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรคอธิบายไว้ว่า บุคคลอสัปปายะคือบุคคลที่ไม่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้นได้แก่บุคคลผู้มากไปด้วยการทำกายให้มันคงชอบบำรุงประคบประหงมตบแต่งร่างกาย (กายทพหิพหุโล)^{๗๓} มีปกติ พุดติรจจนกถา ๓๒ (ติรจจนกถิก) เป็นอสัปปายะเพราะว่าเขามีแต่จะทำให้เธอเศร้าหมองดูจมน้ำโคลนทำน้ำใสให้ขุ่นไปฉะนั้นและเพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้นสมบัตีย่อมเสื่อมดุจสมบัติของภิกษุหนุ่มผู้อยู่ ณ โกฏิบรรพตวิหาร เสื่อมเพราะอาศัยบุคคลเช่นนั้นส่วนบุคคลสัปปายะบุคคลที่สมควรเข้าไปสนทนาปราศรัยในขณะที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้น ได้แก่บุคคลที่เป็นผู้ไม่พุดติรจจนกถา (อติรจจนกถิก) ถึงพร้อมด้วยสี่คุณสมาธิคุณปัญญาคุณ (สี่ลาทิกคุณสมปนโน) ซึ่งโยคาวจรได้อาศัยแล้วเป็นเหตุทำให้จิตที่ยังไม่เป็นสมาธิย่อมจะเป็นสมาธิหรือจิตที่เป็นสมาธิแล้วจะตั้งมั่นยิ่งขึ้น๓๗เกิดความสงบเยือกเย็นผ่องใสได้โดยแท้

๕. โภชนะ หมายถึง อาหารและเครื่องบริโภคในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรมมี ๒ อย่างได้แก่ โภชนอสัปปายะ คืออาหารและเครื่องบริโภคที่เป็นที่ไม่ถูกใจไม่พอใจไม่ถูกกับร่างกายไม่เกื้อกูลต่อสุขภาพฉันยากไม่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร และโภชนสัปปายะคือ อาหารและเครื่องบริโภคที่ถูกใจพอใจถูกกับร่างกายเกื้อกูลต่อสุขภาพฉันไม่ยากเป็นที่สมควรแก่การบริโภคของโยคาวจร เพราะมีส่วนช่วยส่งเสริมสนับสนุนหรือบั่นทอนสภาพจิตใจ ในคัมภีร์ปรกณวิเสสวิสุทธิมรรคอธิบายไว้ว่าอาหารที่ไม่สมควรและที่สมควรแก่การบริโภคในระหว่างกำลังปฏิบัติธรรมโยคาวจรบุคคลบางท่านได้รับประทานอาหารที่มีรสหวานแล้วก็ไม่ถูกปากไม่มีความชุ่มชื่นผาสุกใจจิตใจไม่มันคงแต่เมื่อได้อาหารรสเปรี้ยวแล้วก็รู้สึก^{๗๔} วิสุทธิมหาภูทิก ว่าคือแทนที่จะมุ่งทำความตั้งมั่นทางจิตกลับไปสนใจทำความมันคงทางกายซึ่งมหาภูทิกให้อธิบายว่าชวนชวายเป็นประนปรีอร่างกาย ดังบาลีที่หมายเอาข้อนีกล่าไว้ว่าบริโภคจนเต็มท้องตามที่ต้องการแล้วประกอบความสุขในการนอนอยู่เป็นประจำชุ่มชื่นผาสุกใจทำให้จิตใจมันคงถาวรยิ่งขึ้นฉะนั้นอาหารที่มีรสหวานนั้นจึงเป็นอสัปปายะ ส่วนอาหารที่มีรสเปรี้ยวเป็นสัปปายะแก่โยคาวจรนั้น บางท่านเมื่อได้รับประทานอาหารที่มีรสเปรี้ยวแล้วก็ไม่ถูกปากไม่มีความชุ่มชื่นผาสุกใจจิตใจไม่มันคงแต่เมื่อได้อาหารรสหวานแล้วก็รู้สึกชุ่มชื่นผาสุกใจ ทำให้จิตใจมันคงถาวรยิ่งขึ้นฉะนั้นอาหารที่มีรสเปรี้ยวจึงเป็นสัปปายะ ส่วนอาหารที่มีรสหวานเป็นสัปปายะแก่โยคาวจรนั้นสำหรับรสเค็มขมเผ็ดฝาด ๔ อย่างนี้ไม่ได้กล่าวโดยเฉพาะๆนั้นก็เพราะรสเหล่านี้

^{๗๒} อง.ทสก. (ไทย) ๒๔/๖๙/๑๕๒, พระสังฆมิมโชติกะธัมมาจริยะ. เรื่องเดียวกัน, หน้า๖๐.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๗๔} อ้างแล้ว, วิปัสสนานัยเล่ม ๑, หน้า ๒๑.

เพียงแค่เป็นเครื่องปรุงให้รสทั้งสองนั้นดีขึ้น ดังนั้นเมื่อयरสหวานและเปรี้ยวขึ้นมาแล้วก็เป็อันว่าได้กล่าวถึงรส๔อย่างนี้ตามสมควรไป^{๗๕}

๖. ฤดู หมายถึง ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมมี ๒ อย่างได้แก่ ฤดูสัปปายะคือสภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่ไม่เหมาะสมเช่นหนาวเกินไปร้อนเกินไปเป็นต้น และฤดูสัปปายะคือสภาวะดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสมเช่นไม่หนาวเกินไปไม่ร้อนเกินไป เป็นต้นโยคาวจรพึงเลือกอยู่ในธรรมชาติดินฟ้าอากาศที่ทำให้จิตใจของตนแจ่มใสมั่นคงเอื้ออำนวยแก่การปฏิบัติธรรมของตน ในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธีมรรคอธิบายไว้ว่าอากาศที่ไม่สบายและสบายในขณะปฏิบัติธรรมอยู่นั้นโยคาวจร บางท่านเมื่อได้รับอากาศร้อนแล้วก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบายจิตใจที่ยังไม่แจ่มใสไม่มั่นคงก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้นจิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็กลับหงุดหงิดฟุ้งซ่านขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศเย็นก็รู้สึกสบายจิตใจที่ยังไม่แจ่มใสไม่ตั้งมั่นก็กลับแจ่มใสตั้งมั่นขึ้นจิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็ถาวรยิ่งขึ้นไป ฉะนั้นอากาศร้อนจึงเป็นอสัปปายะ ส่วนอากาศเย็นเป็นสัปปายะ แก่โยคาวจรบุคคลนั้น โยคาวจรบางท่านได้รับอากาศเย็นแล้วก็รู้สึกไม่ค่อยจะสบายจิตใจที่ยังไม่แจ่มใสไม่มั่นคงก็กลับกระสับกระส่ายขุ่นหมองยิ่งขึ้นจิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็กลับหงุดหงิดฟุ้งซ่านขึ้นมา แต่ถ้าได้รับอากาศร้อนก็รู้สึกสบายจิตใจที่ยังไม่แจ่มใสไม่ตั้งมั่นก็กลับแจ่มใสตั้งมั่นขึ้นจิตใจที่สงบระงับแจ่มใสตั้งมั่นแล้วก็ถาวรยิ่งขึ้นไป ฉะนั้นอากาศเย็นจึงเป็นอสัปปายะ ส่วนอากาศร้อนเป็นสัปปายะแก่โยคาวจรบุคคลนั้น^{๗๖}

๗. อิริยาบถ หมายถึง อาการหรือการเคลื่อนไหวอยู่ในกิริยาท่าทางอย่างใดอย่างหนึ่งมี ๒ อย่างได้แก่ อิริยาบถสัปปายะ คืออาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วไม่ถูกใจมีการเคลื่อนไหวที่ไม่พอดี และอิริยาบถสัปปายะ คืออาการหรือการเคลื่อนไหวในกิริยาท่าทางที่ปฏิบัติแล้วถูกใจจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดีโยคาวจรพึงเลือกอยู่ในอิริยาบถที่เกิดความสบายกายสบายใจนิรณจะได้อันเกิดในคัมภีร์ปกรณ์วิเสสวิสุทธีมรรคอธิบายไว้ว่าในอิริยาบถ ๔ อย่างนั้นโยคาวจรบางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนอนแล้วก็ทำให้รู้สึกง่วงเหงาหาวนอนไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติในอิริยาบถอื่นๆก็รู้สึกว่ามีความสบายกายสบายใจทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิรณเกิดขึ้นกวนใจ บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถนั่งยืนเดินแต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถนอน บางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถนั่งยืนเดินแล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจไม่ค่อยได้รับผลดี ถ้าทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดินกับนอนก็รู้สึกว่ามีความสบายกายสบายใจทั้งได้รับผลดีด้วย บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถเดินนอนแต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถนั่งยืน บางท่านเมื่อทำการปฏิบัติอยู่ในอิริยาบถเดินแล้วรู้สึกไม่สบายกายไม่สบายใจไม่ค่อยจะได้รับผลดีถ้าทำการปฏิบัติในอิริยาบถอื่นๆก็รู้สึกว่ามีความสบายกายสบายใจทั้งได้รับผลดีโดยไม่มีนิรณเกิดขึ้นกวนใจ บางท่านก็ไม่ได้รับผลดีแต่ประการใดในอิริยาบถนั่งยืนนอนแต่กลับได้รับผลดีในอิริยาบถเดินฉะนั้นอิริยาบถใดได้รับผลดีคือทำให้จิตใจแจ่มใสสงบระงับดับเสียซึ่งนิรณอิริยาบถนั้นจัดเป็นสัปปายะแก่โยคาวจรบุคคลนั้นเหตุนี้พึงทดลองดูในอิริยาบถนั้นๆอยู่อย่างละ ๓ วันเช่นเดียวกันกับทำการทดลองใน

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

^{๗๖} อ้างแล้ว, วิปัสสนาญาณเล่ม ๑, หน้า ๖๒.

อวาส^{๗๗} สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสัปปายะด้วยพระดำรัสอื่นเช่นสมัย^{๗๘}อันมีอรรถาธิบายว่า คือกาลที่ได้รับสัปปายะความเหมาะสม ๕ ประการคือ ธรรมเป็นที่สะดวกสบายแก่การเจริญปัญญา มี อุตุสัปปายะ อาหารสัปปายะ(โภชนสัปปายะ) เสนาสนะสัปปายะ(อवासสัปปายะ) บุคคลสัปปายะ และธัมมัสสวนสัปปายะ (ภัสสสัปปายะ)

๒.๕ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

ผู้คนในเขตอำเภอบางกระทุ่มส่วนใหญ่เป็นคนพื้นถิ่น และมีกลุ่มคนอพยพโยกย้ายมาจาก จังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อตั้งหลักแหล่งบริเวณอำเภอบางกระทุ่มปัจจุบัน เห็นว่าเป็นภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำท่าหนา มีป่าทึบ แสดงถึงความบริบูรณ์ จึงตั้งบ้านเรือนอยู่ ณ บริเวณ ซึ่งมีต้นไม้ขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นต้นไม้ใหญ่ พุ่มใบหนา ยากต่อการถากถาง แต่ไม่มีผู้ใดรู้จักนาม ไม่นชนิดนี้ ชนกลุ่มนี้จึงเรียก “ต้นกระพุ่ม” และนามหมู่บ้านก็เรียก “บางกระพุ่ม” ต่อมาภายหลังไปเป็น “บางกระพุ่ม” อีกนามหนึ่งของอำเภอนี้ในอดีตชื่ออำเภอนครป่าหมาก เนื่องจากมีต้นหมากขึ้น มากมาย

วันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๔๗๐ แยกพื้นที่ตำบลเนินกลุ่ม ตำบลไผ่ล้อม ตำบลนครป่าหมาก จากอำเภอป่าหมาก และตำบลบ้านไร่ ตำบลโคกสลุด ตำบลสนามคลี จากอำเภอเมืองพิษณุโลก มาตั้ง เป็นกิ่งอำเภอบางกระทุ่ม และให้ขึ้นการปกครองกับอำเภอเมืองพิษณุโลก

วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๔๗๒ ตั้งตำบลบางกระทุ่ม แยกออกจากตำบลนครป่าหมาก และ ตำบลสนามคลี

วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๗๓ เปลี่ยนแปลงชื่อตำบลนครป่าหมาก กิ่งอำเภอบางกระทุ่ม อำเภอ เมืองพิษณุโลก เป็น ตำบลสามเรือน

วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๘๒ เปลี่ยนแปลงชื่อตำบลบางฝี่ กิ่งอำเภอบางกระทุ่ม อำเภอเมือง พิษณุโลก เป็น ตำบลท่าตาล และเปลี่ยนแปลงชื่อตำบลสามเรือน กิ่งอำเภอบางกระทุ่ม อำเภอเมือง พิษณุโลก เป็น ตำบลนครป่าหมาก

วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๔๘๓ โอนพื้นที่หมู่ ๙ (ในขณะนั้น) ของตำบลไผ่ล้อม และหมู่ ๙ (ในขณะนั้น) ของตำบลบ้านไร่ ไปขึ้นกับตำบลบางกระทุ่ม กับโอนพื้นที่หมู่ ๑,๒ (ในขณะนั้น) ของ ตำบลโคก สลุด ไปขึ้นกับตำบลสนามคลี

วันที่ ๓ กันยายน ๒๔๘๙ ยกฐานะจากกิ่งอำเภอบางกระทุ่ม อำเภอเมืองพิษณุโลก เป็น อำเภอบางกระทุ่ม

วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๔๙๐ ตั้งตำบลโคกสลุด แยกออกจากตำบลสนามคลี และตำบลบ้าน ไร่

วันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๐๐ จัดตั้งสุขาภิบาลบางกระทุ่ม ในท้องที่บางส่วนของตำบลบาง กระทุ่ม

^{๗๗} อ้างแล้ว, วิปัสสนาญาณเล่ม ๑, หน้า ๖๓.

^{๗๘} อ.ต.ก.อ. ๒/๑๐๒/๒๕๔.

วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๐๘ จัดตั้งสุขาภิบาลเนินกุ่ม ในท้องที่หมู่ที่ ๑-๑๒ ของตำบลเนินกุ่ม (ทั้งตำบล)

วันที่ ๒๑ กันยายน ๒๕๑๔ ตั้งตำบลวัดตายม แยกออกจากตำบลเนินกุ่ม

วันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๔๒ ยกฐานะจากสุขาภิบาลบางกระทุ่ม และสุขาภิบาลเนินกุ่ม เป็นเทศบาลตำบลบางกระทุ่ม และเทศบาลตำบลเนินกุ่ม ตามลำดับ ด้วยผลของกฎหมาย

วันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๕๖ เปลี่ยนแปลงชื่อองค์การบริหารส่วนตำบลบางกระทุ่ม เป็น องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว และจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยแก้ว ขึ้นเป็น เทศบาลตำบลห้วยแก้ว

ท้องที่อำเภอบางกระทุ่มประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ๙ แห่ง ได้แก่

๑. เทศบาลตำบลบางกระทุ่ม ครอบคลุมพื้นที่หมู่ที่ ๓ (บางส่วน), ๔ (บางส่วน), ๕ (บางส่วน) ตำบลบางกระทุ่ม

๒. เทศบาลตำบลเนินกุ่ม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเนินกุ่ม และตำบลวัดตายมทั้งตำบล

๓. เทศบาลตำบลห้วยแก้ว ครอบคลุมพื้นที่ครอบคลุมพื้นที่หมู่ที่ ๑-๒, ๓ (บางส่วน), ๔ (บางส่วน), ๕ (บางส่วน), หมู่ที่ ๖-๙ ตำบลบางกระทุ่ม (เฉพาะนอกเขตเทศบาลตำบลบางกระทุ่ม)

๔. เทศบาลตำบลสนามคลี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสนามคลีทั้งตำบล

๕. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านไร่ทั้งตำบล

๖. องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลุด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกสลุดทั้งตำบล

๗. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตาล ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าตาลทั้งตำบล

๘. องค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลไผ่ล้อมทั้งตำบล

๙. องค์การบริหารส่วนตำบลนครป่าหมาก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนครป่าหมากทั้งตำบล

อำเภอบางกระทุ่มมียุทธศาสตร์การพัฒนารวมของอำเภอโดยอ้างอิงประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติ แผนบริหารราชการแผ่นดิน ยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มจังหวัด ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดพิษณุโลก มาเป็นกรอบในการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนอำเภอบางกระทุ่ม ซึ่งแบ่งออกเป็น ๗ ยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

ยุทธศาสตร์ที่ ๑ ด้านระบบโครงสร้างพื้นฐาน

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การพัฒนาระบบการจราจร การจัดทำผังเมือง การคมนาคมขนส่ง

แนวทางการพัฒนาที่ ๒ การพัฒนาระบบไฟฟ้าสาธารณะ และโทรคมนาคม

แนวทางการพัฒนาที่ ๓ การพัฒนาระบบระบายน้ำ

แนวทางการพัฒนาที่ ๔ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่ออุปโภค บริโภค และการเกษตร

ยุทธศาสตร์ที่ ๒ ด้านเศรษฐกิจ

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การส่งเสริมอาชีพ พัฒนากลุ่มอาชีพ และการแก้ไขปัญหาความยากจน

ยุทธศาสตร์ที่ ๓ ด้านการศึกษา

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การส่งเสริมการจัดการศึกษาทั้งระบบเชิงบูรณาการ

แนวทางการพัฒนาที่ ๒ การส่งเสริมศิลปะ ศาสนา และวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และวันสำคัญของชาติ

แนวทางการพัฒนาที่ ๓ การส่งเสริมกีฬาและนันทนาการ

ยุทธศาสตร์ที่ ๔ ด้านสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมดูแล ฟื้นฟูอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางการพัฒนาที่ ๒ การส่งเสริมการบริหารจัดการขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล และระบบบำบัดน้ำเสีย

แนวทางการพัฒนาที่ ๓ การส่งเสริมการปรับปรุงภูมิทัศน์ สภาพแวดล้อมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๕ ด้านสาธารณสุข

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การส่งเสริมสาธารณสุขและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

แนวทางการพัฒนาที่ ๒ การส่งเสริมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

ยุทธศาสตร์ที่ ๖ ด้านสังคม

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์

แนวทางการพัฒนาที่ ๒ การส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ ๗ ด้านการเมืองการบริหาร

แนวทางการพัฒนาที่ ๑ การส่งเสริมการประชาสัมพันธ์สื่อการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร

แนวทางการพัฒนาที่ ๒ การส่งเสริมการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

แนวทางการพัฒนาที่ ๓ การสร้างเสริมการสร้างจิตสำนึกประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน

แนวทางการพัฒนาที่ ๔ การส่งเสริมการเพิ่มขีดสมรรถนะของบุคลากรในการบริการประชาชน

แนวทางการพัฒนาที่ ๕ การส่งเสริมสร้างการเพิ่มประสิทธิภาพเครื่องมือเครื่องใช้ในการบริการประชาชน

๒.๖ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนกวรรณ วรรณนัง ได้วิจัยเรื่อง ทูทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง โดยศึกษาทูทางสังคมของชุมชนพึ่งตนเอง ๓ มิติ ได้แก่ มิติโครงสร้าง มิติการรับรู้และมิติความสัมพันธ์ มิติโครงสร้าง ประกอบด้วย เครือข่ายทางสังคมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มิติการรับรู้ ประกอบด้วย การติดต่อสื่อสาร และมิติความสัมพันธ์ ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจ การพึ่งพาอาศัยและหลักธรรม พบว่า กระบวนการจัดการความรู้ของชุมชนพึ่งพาตนเอง ๔ ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้และการประยุกต์ใช้ความรู้ ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ของชุมชน ได้แก่ ความรู้ ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความรู้ด้านการจัดการการเงิน ความรู้ด้านการดำเนินชีวิต ความรู้ด้านการประกอบอาชีพ และความรู้ด้านการจัดสวัสดิการกลุ่ม โดยทูทางสังคมของชุมชนพึ่งตนเองมีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้

ของชุมชน ทูทางสังคมในมิติโครงสร้างมีลักษณะเป็นรูปแบบของการติดต่อทางสังคมระหว่างบุคคล กลุ่มและชุมชน ซึ่งทำให้บุคคล กลุ่ม และชุมชนมีช่องทางที่ทำให้เข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ ประสบการณ์และ ยังก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางความรู้ด้วย ผลการศึกษานำมาสู่การพัฒนาตัวแบบบูรณาการ ทูทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง ซึ่งอธิบายได้ว่าทูทางสังคม เป็นทรัพยากรที่ชุมชนได้สร้างขึ้น โดยเกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ทูทางสังคมได้เกื้อกูลให้เกิดกระบวนการจัดการความรู้ ก่อให้เกิดการแสวงหาความรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การเรียนรู้ โดยการ ทดลองปฏิบัติและการถ่ายทอดบทเรียนจากการดำเนินงานจนเกิดการวิเคราะห์และสังเคราะห์ความรู้เดิมและความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชน นำไปสู่องค์ความรู้ใหม่ที่ก่อให้เกิดการพึ่งพากันเองภายในชุมชน^{๗๙}

ณัฏยาณี บุญทองคำ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์ความรู้ให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ และสามารถปรับตัวได้ทันโลกยุคใหม่ นอกจากนี้เพื่อให้ชุมชนได้เข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งเห็นความสำคัญของการพัฒนาชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ ผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑) ด้านการเรียนรู้ การที่จะถ่ายทอดให้ประชาชนได้รับความรู้และนำความรู้ไปประกอบอาชีพเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวได้นั้น ต้องเกิดขึ้นทั้งสองฝ่ายอันดับแรกก็คือตัวผู้ได้รับการถ่ายทอดจะสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้ตามวัตถุประสงค์หรือไม่ หากผู้ได้รับการถ่ายทอดไม่สามารถนำความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดไปใช้ได้ ความรู้จากผู้ประสบผลสำเร็จที่ต้องการเผยแพร่ก็ไม่สัมฤทธิ์ผล ฉะนั้นทั้งผู้รับรู้ และผู้ถ่ายทอดความรู้ ต้องมีความเข้าใจ และพัฒนาตัวเองเพื่อให้ได้ความรู้ที่ใหม่และรู้จักการแสวงหาความรู้ด้วยตัวเองเพื่อที่จะได้ใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต ของตัวเองด้วยเพื่อจะได้ทำให้ส่งเสริมพื้นฐานการใช้ชีวิตที่ดีแล้วจะได้มีทักษะต่างๆ ในการใช้ชีวิต ๒) ด้านการลงทุน การสร้างสังคมที่เข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข จะเห็นได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนความไม่ประมาท ด้วยการใช้ความรู้และคุณธรรม เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตัวเองได้ และเผื่อแผ่ไปถึงสังคม ซึ่งเราสามารถนำหลักการปฏิบัติไปปรับใช้ได้ทั้งในชีวิตการทำงาน และการดำรงชีวิต เครือข่ายต้องการทรัพยากรเพื่อควมมีประสิทธิภาพในการขับเคลื่อนกิจการของเครือข่าย เงินทุนไม่ใช่ทรัพยากรเพียงอย่างเดียวที่เครือข่ายต้องการ จะเห็นได้จากเครือข่ายที่มีทรัพยากรมากมายมหาศาลสามารถจัดตั้งสถาบันระดับนานาชาติได้ กลับมีผลงานออกสู่สังคมน้อยมาก ในขณะที่เครือข่ายบางแห่งมีทุนไม่มากนัก ที่สามารถทำงานปรากฏความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรมมากมาย ๓) ด้านการดูแลสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกเครือข่าย การส่งเสริมสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกเครือข่ายนั้นจำเป็นต้องคำนึงถึงความรู้สึกและความพอใจของทั้งสองฝ่ายเป็นเบื้องต้นทางปลายทางก็พอใจที่จะคบหาสมาคมกัน การรู้จักและไว้วางใจกัน เมื่อบุคคลพอใจที่จะคบหาสมาคมกันแล้วก็ต้องทำความรู้จักกันต้องทำความรู้จักกันศึกษารายละเอียดและประวัติส่วนตัวของฝ่ายตรงข้าม การพูดคุยสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ส่วนตัวแสดงความ

^{๗๙} กมลวรรณ วรรณธำ, “ทูทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง”, วิทยานิพนธ์, ปริญญาโทบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๕๓.

บริสุทธิ์ใจเพื่อให้ฝ่ายตรงข้ามรู้จักคุ้นเคยหรือไว้วางใจ ๔) ด้านการรักษาสัมพันธภาพระหว่างสมาชิกเครือข่าย การพัฒนาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลในองค์กร วิฤตการณ์สำคัญที่สุดที่เกิดขึ้นในสัมพันธภาพ คือ ความไม่สามารถในการไว้วางใจซึ่งกันและกันความน่าไว้วางใจ จะเกิดขึ้นต่อเมื่อบุคคลทำให้ผู้อื่นมั่นใจว่าเขาได้รับประโยชน์จากการเสี่ยงเปิดเผยตนเอง บุคคลที่จะได้รับความไว้วางใจ คือ บุคคลที่แสดงออกถึง การยอมรับ การช่วยเหลือสนับสนุน และให้ความร่วมมือกับผู้อื่น^{๔๐}

นงลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็น ชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนบ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร ผลการศึกษาพบว่า ผลการวิจัยจากการถอดบทเรียน ความสำเร็จการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชุมชนต้นแบบทั้งสองชุมชนมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการบริหารจัดการชุมชน เพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นชุมชน ต้นแบบ มีการรวมกลุ่มจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เพื่อสร้างรายได้อย่างยั่งยืน มุ่งเน้นให้สมาชิกในชุมชนมี คุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนมีความรับผิดชอบต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและ สิ่งแวดล้อมจนชุมชนเป็นที่รู้จักแพร่หลาย ในการดำรงชีวิตด้านเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้ที่ได้รับจากการสัมภาษณ์และการถอดบทเรียนจากชุมชน มาสรุปแนวคิดร่วมกันและนำข้อมูลมาจัดทำคู่มือ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติให้แก่ชุมชนต่างๆ ได้นำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนที่ต้องการ พัฒนาเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง กลยุทธ์ในการขับเคลื่อนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และปัจจัยความสำเร็จสู่การเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง จากนั้นผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้กับกลุ่มครัวเรือนเป้าหมายของชุมชนบ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อให้เกิดความเข้าใจและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน โดยคัดเลือกครัวเรือนจำนวน ๓๐ ครัวเรือน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานในการเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง คือ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงาน กำหนดเป้าหมายการดำเนินงานของชุมชน โดยมุ่งที่จะพัฒนาสู่การเป็นชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงทั้งหมด ๔ ด้าน คือ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งในชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเป็นอย่างดี และเมื่อกลุ่มครัวเรือนต้นแบบนำไปขยายผลก็จะเป็นแรงผลักดันให้กลุ่มชาวบ้านเกิดความสนใจ และ ดำเนินชีวิตตามแนวทางชีวิตแบบพอเพียง โดยน้อมนำแนวคิดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มาประยุกต์ใช้ภายในชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีชีวิตที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน สมาชิกในชุมชนเกิดความสุข และเป็นแนวทางการพัฒนาการเป็นชุมชนต้นแบบต่อไป^{๔๑}

^{๔๐} ญญาณี บุญทองคำ, “การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดพิษณุโลก”, วารสารการบริหารนิเทศบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔), หน้า ๒๔๙.

^{๔๑} นงลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ, “การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็น ชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนบ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร”, รายงานการวิจัย, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๘.

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ (สุเทพ ตีเยี่ยม), พระมหาเทวประภาส มากคล้าย ได้วิจัยเรื่อง การสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญต่อปัจจัยความสำเร็จเชิงกลยุทธ์ ในการจัดการสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยว อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก สามารถจัดลำดับตามความจำเป็นเร่งด่วนใหม่ จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ แบ่งเป็น ๗ ด้าน ๑๒ กลยุทธ์ คือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน, ด้านขีดความสามารถในการรองรับ, ด้านการบริการแก่นักท่องเที่ยว, ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว, ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนทางการท่องเที่ยว, ด้านกิจกรรมและกระบวนการท่องเที่ยว และด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว โดยสรุปในสามด้านแรกที่มีความจำเป็น คือ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่ต้องมุ่งประเด็นความรู้ถึง การเข้าร่วมประชุมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน ประเด็นการมีส่วนร่วมลงมติดำเนินการ จัดทำโครงการ หรือกิจกรรม ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เป็นต้น ด้านขีดความสามารถในการรองรับ คือต้องคำนึงถึงการจัดการแก้ไข ปริมาณขยะ หรือคำนึงถึงสภาพความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมในชุมชน จากการที่มีนักท่องเที่ยวมาท่องเที่ยวในพื้นที่ (ด้านชีวกายภาพหรือด้านนิเวศ) รวมทั้งประเด็น จากผลกระทบต่อปริมาณการใช้ทรัพยากรน้ำ หรือข้อจำกัดการใช้ลานจอดรถชุมชน (ด้านการจัดการและสิ่งอำนวยความสะดวก) ในระดับที่ชุมชนยอมรับได้แค่ไหนเพียงใด^{๔๒}

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ, (สุเทพ ตีเยี่ยม) ได้วิจัยเรื่อง กลไกภาครัฐในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ตาม ยุทธศาสตร์สี่แยกอินโดจีน พบว่า ๑) กลไกภาครัฐในการบริหารจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามยุทธศาสตร์สี่แยกอินโดจีน ในการบริหารจัดการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยใช้ทรัพยากรมนุษย์ เงินทุน และวัสดุอุปกรณ์ การจัดหาบุคลากรเข้าทำงานในองค์กร ๑.๑) วางแผนงานจัดแบ่งงานและกำหนดโครงสร้างขององค์กร ๑.๒) จัดการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประชาชน หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ๒) การแปลงยุทธศาสตร์สี่แยกอินโดจีนไปสู่การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ พบว่า เพื่อให้ประชาชนสามารถสร้างอาชีพ หารายได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากรัฐบาล คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในแผน เพื่อชี้แจงทำความเข้าใจในกระบวนการทุกระดับตั้งแต่ประชาชน ผู้นำท้องถิ่นจนถึงระดับจังหวัด เพื่อให้มีความเข้าใจในทิศทางเดียวกัน พร้อมทั้งจัดทำแผนงานที่ให้สอดคล้องเชื่อมโยงไปในทิศทางเดียวกันในทุกระดับ การกำหนดกลไกการติดตามประเมินผลให้เป็นระบบและตัวชี้วัด และมีการจัดทำสรุปรายงาน ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ๓) การประเมินผลการดำเนินงานในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของสี่แยกอินโดจีน ในการพัฒนาพื้นที่สี่แยกอินโดจีน ได้รับนโยบายที่ชัดเจนจากภาครัฐ มีทิศทางที่ชัดเจนในการส่งเสริมพัฒนา เช่น ก่อสร้างถนนหนทาง วางระบบสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน ที่มีความชัดเจนเป็น

^{๔๒} พระครูปลัดสุวัฒนพุทธิคุณ (สุเทพ ตีเยี่ยม), พระมหาเทวประภาส มากคล้าย, “การสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยว อำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๖), หน้า ๒๕๕.

รูปธรรม มีแนวทางและทิศทางที่ชัดเจน เพื่อให้จังหวัดพิษณุโลกเป็นแกนกลางในการพัฒนาพื้นที่ ๙ จังหวัดภาคเหนือตอนล่าง^{๕๓}

พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง) ได้วิจัยเรื่อง สี่แยกอินโดจีน : กระบวนการและกลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมกับ การพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ภาครัฐเครือข่ายทางสังคม และองค์กรชุมชน ทั้ง ๓ ภาคส่วนจำเป็นต้องร่วมมือกัน ซึ่งมีแนวทางการสร้างความร่วมมือของภาคประชาชนกับภาครัฐและเอกชน ซึ่งภาครัฐเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่สี่แยกอินโดจีน นอกจากการจัดงบประมาณเพื่อสร้างสาธารณูปโภคให้แก่จังหวัดพิษณุโลกในการรองรับการเปลี่ยนทางด้านการขนส่งระดับภูมิภาคแล้วนั้น ยังเป็นตัวกลางที่ต้องประสาน และเชื่อมต่อความสัมพันธ์ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ในก้าวผ่านการเปลี่ยนแปลงไปพร้อมๆ กัน โดยต้องอาศัยปัจจัยทั้งทางด้านทุนทางสังคม องค์กรชุมชน และเครือข่ายทางสังคม องค์กรประกอบพื้นฐานในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นหนทางที่นำไปสู่มิตรภาพ การใช้ชีวิตร่วมกัน ตลอดจนการทำงานร่วมกัน การที่ภาครัฐพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับ ซึ่งสอดคล้องกับ Phra Mahasuthit Aphakaro (Opun) and team (2013) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายองค์กรพระพุทธศาสนาในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการเชิงพื้นที่และเครือข่ายเพื่อการจัดการเชิงพื้นที่ให้เกิดพลังแห่งการพัฒนา ซึ่งรูปแบบและกระบวนการบริหารจัดการองค์กรของคณะสงฆ์นั้นอาจมีกระบวนการบริหารที่แตกต่างกันไปตามหลักการเป้าหมายและอัตลักษณ์ของคณะสงฆ์หรือตามโครงสร้างอำนาจและหน้าที่ของคณะสงฆ์โดยจะต้องมีบูรณาการหลักการทางพระพุทธศาสนาเข้ากับศาสตร์สมัยใหม่และภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้ประสิทธิภาพประสิทธิผลการสร้างประโยชน์และความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา^{๕๔}

พัชรียา แก้วชู ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19 ผลการวิจัยพบว่า ประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานครที่มีเพศ สถานภาพ ระดับ การศึกษา อาชีพ ต่างกัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19 ต่างกัน และประชากรไทยในเขตกรุงเทพมหานคร ที่มีอายุ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่างกัน ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19 โดยรวมไม่ต่างกัน นอกจากนี้ ทศนคติต่อการแพร่ระบาดโควิด-19 และปัจจัยผลักดันทางการท่องเที่ยวมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19^{๕๕}

^{๕๓} พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ, (สุเทพ ดีเยี่ยม), “กลไกภาครัฐในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ตาม ยุทธศาสตร์สี่แยกอินโดจีน”, วารสารการบริหารนิเทศและนวัตกรรมท้องถิ่น, ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓) หน้า ๘๑-๘๒.

^{๕๔} พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง), “สี่แยกอินโดจีน : กระบวนการและกลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมกับ การพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลก”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔), หน้า ๗๖๓.

^{๕๕} พัทธียา แก้วชู, “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดโควิด-19”, รายงานการวิจัย คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๔).

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์ ได้วิจัยเรื่อง แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยวในวัดมีความเก่าแก่ มีประวัติความเป็นมา และมีบทบาทในประวัติศาสตร์ เนื่องจากวัดในจังหวัดนครปฐมสร้างขึ้นในสมัยทวารวดี เช่น วัดพระประโทนเจดีย์ วัดพระปฐมเจดีย์ เป็นต้น และมีการสร้างขึ้นตามสมัยต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก ซึ่งวัดมีโอกาสดำเนินการสนับสนุนพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนาในระดับโลก และยังกระจายรายได้และทำให้วัด ชุมชน และผู้เกี่ยวข้องได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวทั้งนี้วัดสามารถจัดกิจกรรม และพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่ทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจ และการปลูกจิตสำนึกเชิงอนุรักษ์ต่อการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาที่ยั่งยืน แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม มีวิสัยทัศน์คือ จังหวัดนครปฐมจะเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยงเชิงพุทธศาสนาของโลก เพื่อปลูกจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม และพัฒนาจิตใจ เพื่อพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนาให้มีมาตรฐาน และคุณภาพระดับโลกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น และเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย ๔ ยุทธศาสตร์ คือ ๑) ยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนาเพื่อปลูกจิตสำนึก ด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรม ๒) ยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนา เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ๓) ยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนา เพื่อสนับสนุนให้มีการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและกระจายรายได้สู่ชุมชน และ ๔) ยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนา เพื่อเป็นต้นแบบการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน^{๕๖}

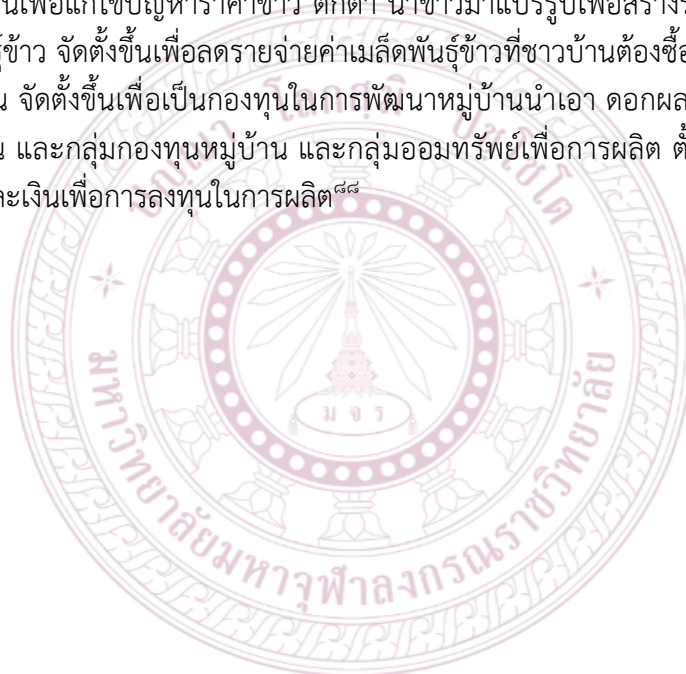
สมบุรณ์ ธรรมลังกา ที่ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน มีปัจจัยสำคัญคือ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานได้ใช้ปัจจัยต่างๆเหล่านี้มากำหนดรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน ส่วนกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ได้แก่ กลยุทธ์การบริหารจัดการชุมชน กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน กลยุทธ์การสร้างกระบวนการเรียนรู้ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์สร้างจิตสำนึกรักบ้านเกิด^{๕๗}

สิริกร บุญสังข์และคณะ ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบการพึ่งตนเองของชุมชนต้นแบบในการนำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุขชาวบ้านสระแพตได้ร่วมกันให้นิยามความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ “การดำเนินชีวิตใน

^{๕๖} วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์, “แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาก่อตั้งเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต* สาขาการจัดการการท่องเที่ยว, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๖๑).

^{๕๗} สมบุรณ์ ธรรมลังกา, “รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต* สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖).

กระแสนโยบายและการโฆษณาชวนเชื่อให้ซื้อสินค้าต่างๆ คนในชุมชนจะต้องลดรายจ่าย ลดความฟุ่มเฟือย สร้างรายได้และครอบครัวสามารถพึ่งตนเองได้” จากการศึกษาพบว่า รูปแบบของการพึ่งตนเองโดยการนำแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อให้ชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข มี ๒ ระดับ คือ ๑) ความพอเพียงระดับครัวเรือน จากการศึกษา พบว่ารูปแบบการพึ่งตนเองในระดับครัวเรือน ประกอบด้วย ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้เห็นรายรับรายจ่ายที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว การลดค่าใช้จ่าย มีวิธีการคือ ปลุกผักสวนครัวเพื่อบริโภคในครัวเรือน ส่วนที่เหลือนำไปขายสร้างรายได้เสริม เลี้ยงเป็ด ไก่ หมู ปลา นอกจากนี้ยังมีการผลิตของใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาถูพื้น น้ำยาล้างห้องน้ำ ยาสระผม และสร้างรายได้โดยการปลูกผักขาย เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู และ ๒) ความพอเพียงระดับชุมชน ประกอบด้วย วิธีการที่ต้องจัดการร่วมกันในระดับชุมชน ในรูปของการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกัน เช่น กลุ่มโรงสีชุมชนการพัฒนา ยกระดับให้เป็นธุรกิจชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาการค้าข้าว ตกต่ำ นำข้าวมาแปรรูปเพื่อสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว จัดตั้งขึ้นเพื่อลดรายจ่ายค่าเมล็ดพันธุ์ข้าวที่ชาวบ้านต้องซื้อในราคาสูง กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน จัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้านนำเอา ดอกผล กำไร มาเป็นทุนในการพัฒนาหมู่บ้าน และกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน และกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ตั้งขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องหนี้สิน และเงินเพื่อการลงทุนในการผลิต^{๔๘}

^{๔๘} สิริกร บุญสังข์และคณะ, “การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข”, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๖๐.

บทที่ ๓

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระพุ่มน่ายู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์ ๒) เพื่อพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่ และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ดังนี้

๓.๑.๑.๑ ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิด ความรู้ และองค์ประกอบการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา เป็นกรอบในการศึกษา

๓.๑.๑.๒ ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน องค์กร/สถาบันในประเทศ

๓.๑.๑.๓ ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

๓.๑.๑.๔ สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ และรูปแบบการเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๑.๒ การศึกษาแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research)

ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์ กระบวนการการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ทั้งในระดับนโยบาย ประชาชน ชุมชนองค์กร/สถาบันการศึกษา ในพื้นที่ โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๓.๑.๒.๑ ทำการศึกษาและคัดเลือกสถานที่และผู้ประกอบการ องค์กร ชุมชนจำนวน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

๓.๑.๒.๒ กำหนดองค์ประกอบ และความสอดคล้อง ของพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยใช้เทคนิคการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview)

๓.๑.๒.๓ ดำเนินการศึกษาวเคราะห์แนวคิด รูปแบบ จุดเด่น จุดด้อย ปัญหาอุปสรรคของพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน การวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวจัย ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการพัฒนาชุมชน

๓.๑.๒.๔ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ ความเป็นมา การจัดการจุดเด่น จุดด้อย ปัญหา อุปสรรคของการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา และยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวจัยมาเผยแพร่ให้รัฐบาล คณะสงฆ์ ผู้บริหาร ประชาชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องของในระดับประเทศได้รับทราบ

๓.๑.๒.๕ ยกร่างเสนอเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และดำเนินการยกร่างยุทธศาสตร์ จากนั้น ก็นำร่างยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มาเสนอในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป

๓.๑.๒.๖ สรุปผลการศึกษาวจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเรื่อง “บางกระท่อมน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” ผู้วิจัยใช้เครื่องมือการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยเทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus group discussion) แบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

๓.๒.๑ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้แทนเครือข่ายที่เข้าร่วมเป็นแกนนำในการสืบค้นภูมิปัญญาท้องถิ่น และพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ พัฒนาชุมชนจังหวัดพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ได้แก่ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ สถานศึกษา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน และภาคประชาชน ได้แก่ กลุ่มองค์กรปราชญ์ชุมชนและเครือข่ายเอกชน จำนวน ๔๐ คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามบทบาทในการขับเคลื่อนในการขับเคลื่อนโครงการเพื่อพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๓.๒.๒ การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผู้วิจัยสนทนากลุ่มเพื่อยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้เทคนิคการประชุมแบบมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์ (Appreciation Influence Control) ระหว่างผู้มีส่วนได้เสียหรือ stakeholders ซึ่งผู้วิจัยจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และหาข้อสรุป จากแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้อง จากแนวทางการพัฒนาที่สังเคราะห์ขึ้นจากผลการวิจัย เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลประกอบการวิเคราะห์ หาลักษณะร่วม (Common Character) และข้อสรุปร่วม (Common Conclusion) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก ที่ควรจะเป็นในปัจจุบัน โดยนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิรวมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจำนวน ๑๐ คน ได้แก่

๑. พระครูสุนทรกิตติรัตน์ (ประยูร) เจ้าคณะอำเภอบางกระท่อม อำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก
๒. พระครูพิพิธขยาภรณ์ (สุทัศน์) เจ้าอาวาสวัดไพรสวรรค์ อำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก
๓. นางสาวปณณศิริ ธนอมมิตร หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก
๔. นายสวาท เขียวขำ พัฒนาการอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก
๕. นางสาวนิภาพรรณ กาญจนพิทักษ์ วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
๖. นายบุญสวน มณีทาโพธิ์ นายกเทศมนตรีตำบลบางกระท่อม อำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก
๗. นายจรัญ แสงปรางค์ นายกเทศมนตรีตำบลนามคลี อำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก

๘. นางสาวนีย์ ห้วยหงษ์ทอง กำนันตำบลสนามคลี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๙. นายวิเชียร ทองสัมฤทธิ์ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจกล้วยตาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๑๐. นางพนม พรหมขานา ตัวแทนผู้ประกอบการสินค้า OTOP อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ข้อมูลจากการวิเคราะห์แบบสอบถาม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ นำมาเป็นการประกอบการสร้าง “ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก” เพื่อที่จะนำมาใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๓ ต่อไป

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษาการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา โดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๓.๓.๑ แบบการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure)

เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกปลายเปิด โดยกำหนด แขนงนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นการสัมภาษณ์ที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ภายใต้รูปแบบการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบกึ่งทางการ เพื่อให้ประเด็นในการสนทนากว้างขวาง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีเนื้อหาที่สำคัญ เช่น แนวคิด รูปแบบ จุดเด่น จุดด้อย ปัญหา อุปสรรค และเสนอยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา แบบสัมภาษณ์มีประเด็นในการสัมภาษณ์ ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ สภาพบริบททั่วไปของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๒ จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๔ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๕ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีอะไรบ้าง

๓.๓.๒ การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)

โดยดำเนินการร่วมกับแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม โดยมีประเด็นสนทนา ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ สภาพบริบททั่วไปของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๒ จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์ เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๔ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๕ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีอะไรบ้าง

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ การลงพื้นที่ในอำเภอบางกระทุ่ม

โดยการนำของแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยลงพื้นที่ด้วยตนเอง

๓.๔.๒ การสัมภาษณ์

ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับแกนนำชุมชน ผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๔.๓ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในอำเภอบางกระทุ่ม

๓.๔.๔ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group)

ประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญด้านการชุมชน เพื่อศึกษาเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

งานวิจัยเรื่อง “บางกระท่อมน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative) ที่ใช้เทคนิควิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เทคนิคการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (In-depth Interview Semi-Structure) และเทคนิคการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เป็นหลัก เมื่อผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแล้ว จากนั้นผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๓.๕.๑ วิเคราะห์สภาพบริบททั่วไปของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๒ วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๓ ศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

๓.๕.๔ ศึกษาวิเคราะห์และนำเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๕.๖ การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายการพัฒนาชุมชนเพื่อให้เห็นสภาพทั่วไป พัฒนาการ และเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน และองค์กร

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การศึกษาวិจัยเรื่อง “บางกระทู้มน้อย : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสร้อยอย่งยืนตามแนวพระพุทศาสนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสร้อย ๒) เพื่อพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน้อยและสร้างสร้อยอย่งยืนตามแนวพระพุทศาสนา และ ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสร้อยอย่งยืนตามแนวพระพุทศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก

จากการศึกษาปรากฏผลการวิจัยดังนี้

๑. สภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสร้อย
๒. การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน้อยและสร้างสร้อยอย่งยืนตามแนวพระพุทศาสนา
๓. ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสร้อยอย่งยืนตามแนวพระพุทศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก

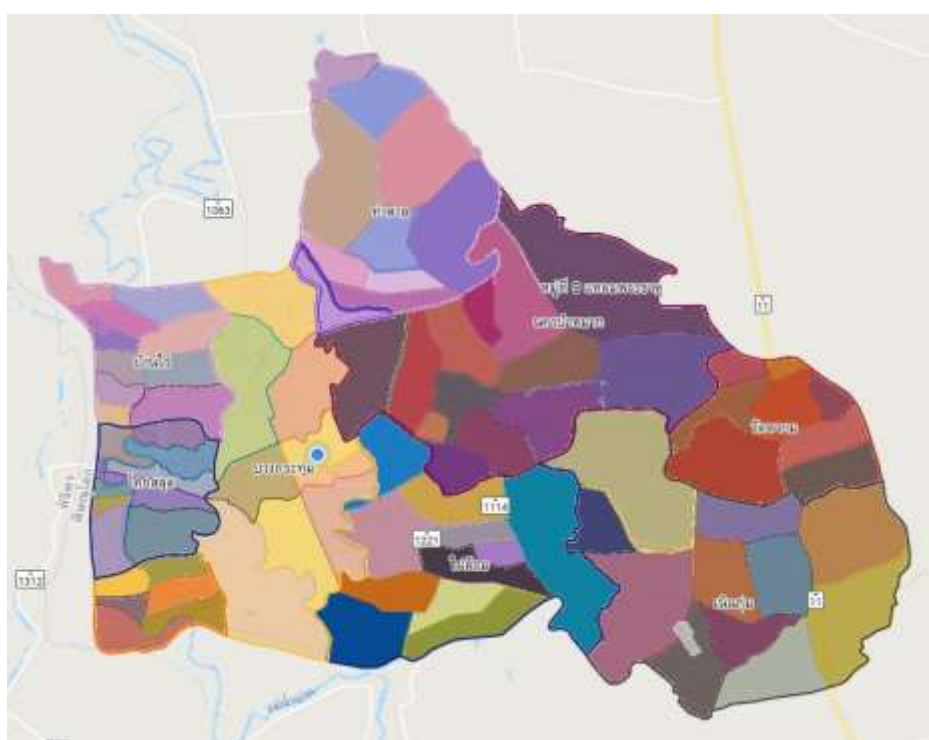
๔.๑ สภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน้อยและสร้างสร้อย

อำเภอบางกระทู้ในอดีตเคยเป็นพื้นที่ของเมืองโบราณบริวารของเมืองพิษณุโลกในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์เมืองหนึ่ง นั่นก็คือ เมืองนครป่าหมาก ต่อมามีการย้ายที่ว่าการเมืองนครป่าหมากไปตั้งอยู่ที่บริเวณชุมชนตลาดชุมริมน้ำวังทอง (หรือแม่น้ำเข็กไหลไปบรรจบกับแม่น้ำน่านที่บ้านท่าหอ จังหวัดพิจิตร) ภายหลังจากที่เมืองชัยนามซึ่งอยู่ด้านในถูกลดบทบาทลง แล้วเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นอำเภอวังทองจนถึงปัจจุบัน ส่วนที่บริเวณเมืองนครป่าหมากเดิมก็ไม่ได้ถูกทิ้งร้างแต่อย่างใด ยังมีผู้คนอาศัยอยู่เหมือนเดิม เพราะย้ายไปเฉพาะส่วนราชการ และยังคงใช้ชื่อชุมชนนครป่าหมากมาจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาบางกระทู้ซึ่งเป็นตำบลอยู่ใต้นครป่าหมากลงมามีขนาดชุมชนใหญ่ขึ้น จึงถูกยกฐานะเป็นกิ่งอำเภอลงกับอำเภอวังทอง และได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอบางกระทู้เมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๔๘๘ จากนั้นอำเภอบางกระทู้ก็ได้มีการพัฒนาและเจริญรุ่งเรืองทางด้านต่างๆ เป็นลำดับ เพราะพื้นที่อำเภอบางกระทู้มีแม่น้ำน่านและทางรถไฟผ่านกลางพื้นที่อำเภอ จึงสะดวกต่อการคมนาคมทั้ง ๒ ทาง ส่วนพื้นที่ด้านในก็ยังอาศัยคลองแม่ระกา คลองตายนและแม่น้ำวังทองเป็นเส้นทางคมนาคมเข้าไปด้านในเขตอำเภอวังทองได้อีกด้วย

๔.๑.๑ สภาพบริบททั่วไปของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

อำเภอบางกระทุ่มแบ่งการปกครองออกเป็น ๘ ตำบล ๗๕ หมู่บ้าน สำหรับชื่อตำบล ได้แก่ บางกระทุ่ม โคกสลุด ท่าตาล นครป่าหมาก เนินพุ่ม บ้านไร่ ไร่ล้อม และสนามคลี ชื่อหมู่บ้านในท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม มักตั้งขึ้นด้วย “วัง”, “หนอง”, “ดง” และ “บึง” เช่น วังยาง วังसान วังน้ำใส วังตาบัว หนองระมาน หนองตาเรือง หนองกรด หนองตอ หนองหว้า หนองผึ้ง ดงแขวน ดงหมี่ ดงซี้พ บึงช้าง บึงเวียน เป็นต้น ส่วนชื่อหมู่บ้านนั้นก็มักมีชื่อแปลกๆ เช่น ทุ่งเจ๊กแดง แหยมพระธาตุ เต่าถ่าน วัดตายม โคกเพชร ท่ามะขาม บ้านเก่า ยางโพน บึงเวียน แหลมคก บางกะน้อย ท่านา เกาะคู แม่เทียบ หาดตะกูด เกาะแก้ว ยางกระได คลองตะแบก ถ้ำเต่า เกาะประตู และย่านยาว เป็นต้น^๑

ภาพที่ ๔.๑ แผนที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

จากการสำรวจศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” ได้พบศึกษาสำรวจชุมชนที่มีความสำคัญและมีความน่าสนใจในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาได้จำนวน ๔ ชุมชน ดังนี้

^๑ หวน พินธุพันธ์, พิษณุโลกของเรา, (กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๔), หน้า ๑๔๔-๑๕๐.

๑. ชุมชนบ้านท่าตาล เป็นชุมชนที่มีแม่น้ำวังทองไหลผ่าน เดิมชุมชนนี้มีชื่อเรียกว่า “ท่าคลาน” เริ่มที่คำว่า “ท่า” ได้มาจากการที่มีลำคลองแควแม่น้ำวังทองไหลผ่าน และที่เรียกว่า “ท่าคลาน” เพราะชุมชนแห่งนี้ มีชื่อเสียงในการทำน้ำกระแช่ ชาวบ้านต่างถิ่นที่ผ่านมานี้ส่วนมากจะต้องมาแวะดื่มน้ำกระแช่ แล้วก็นั่งดื่มกันจนเมาจึงต้องคลานกลับบ้านจึงเป็นคำพูดเล่น ล้อเลียนกันว่า “บ้านท่าคลาน” ต่อมาชาวบ้านในหมู่บ้านเห็นว่าชื่อไม่ค่อยเป็นมงคล และเห็นว่าชุมชนของตนมีต้นตาลเป็นจำนวนมากสมควรที่จะนำมาเป็นสัญลักษณ์ของชุมชน จึงได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจาก ท่าคลาน มาเป็นชื่อว่า “ท่าตาล” และผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนดั้งเดิม มีบางที่อพยพเข้ามาจากที่อื่น

เมื่อก่อนนี้ที่ชุมชนบ้านท่าตาล หมู่ ๓ เป็นตัวตำบลท่าตาล ขึ้นอยู่กับอำเภอนครป่าหมาก จังหวัดพิษณุโลก แต่เมื่อมีการแยกอำเภอจึงได้มาขึ้นอยู่กับอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยในสมัยก่อนจำนวนครัวเรือนที่ชุมชนบ้านท่าตาลมีไม่มากนัก ต่อมาก็มีคนพิจิตร คนพรหมพิราม คนสะพานหินและคนโคราชจากจังหวัดนครราชสีมาอพยพมาอยู่ที่นี่ด้วย

ภาพที่ ๔.๒ ต้นตาลในท้องที่ตำบลท่าตาล อำเภอบางกระพุ่ม

ผู้คนในชุมชนบ้านท่าตาลจะมีอาชีพทำตาลขาย ต่อมาได้ค่อยๆ เลิกทำกันไปและต้นตาลที่เคยมีมากมาก็เริ่มบ้างตาลงไปมาก อาชีพสำคัญคือ การทำนา โดยจะทำปีละหนึ่งครั้ง เพราะต้องรอน้ำฝนเพียงอย่างเดียว พอนอกฤดูฝนก็จะทำไร่อ้อย ไร่ข้าวโพดและมีการทำตาล ซึ่งทำกันเกือบทุกบ้าน โดยทุกบ้านก็มีอุปกรณ์ทำน้ำตาล คือ ไม้ขนาดตัวผู้กับตัวเมีย กระทะใบบัว ถ้วยและเบ้าน้ำตาล เมื่อจะขายก็นำไปขายเอง แต่บางที่ก็จะมีพ่อค้ามารับซื้อบ้าง ถ้าหากน้ำตาลมีจำนวนมากก็จะเดินเท้านำไปขายที่บ้านแม่ระกา แต่ถ้าคนที่พอมีฐานะก็จะปั่นจักรยานไปขาย สมัยก่อนเมื่อต้องการเดินทางไปที่ตัวอำเภอบางกระพุ่มก็ต้องเดินเท้าไปหรือไม่ก็ปั่นจักรยานไป จะมีที่ลงเรือไปบ้างเหมือนกันแต่ไม่มากเท่าไร เมื่อก่อนยังไม่มียานใช้ในการคมนาคม ชาวบ้านก็จะใช้ทางลัดทางเกวียน แต่ถ้าหากจะ

เดินทางไกล จะต้องไปขึ้นรถไฟที่สถานีรถไฟแม่เทียบ และเมื่อต้องการจะเดินทางไปโรงพยาบาลบางกระพุ่ม หรือติดต่อราชการที่ตัวอำเภอบางกระพุ่มก็จะใช้เรือโอหรือเรือพายเป็นพาหนะในการเดินทางไป^๒

๒. ชุมชนบ้านสามเรือน ชุมชนบ้านสามเรือนที่ชื่อนี้เนื่องจากเมื่อก่อนตอนแรกในการเกิดหมู่บ้านครั้งแรกมีบ้านเพียงสามหลังจึงเรียกว่า “บ้านสามเรือน” ชุมชนบ้านสามเรือนเคยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอนครป่าหมากมาก่อน แต่ปัจจุบันชุมชนบ้านสามเรือนได้ย้ายมาขึ้นกับตำบลนครป่าหมาก อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

สมัยก่อนมีคนจีนมาทำโรงสีมาค้าขาย การค้าติดต่อค้าขายกันทางเรือ ชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพ ทำนา หาปลา มีการจ้างคนที่นี่ขนข้าวลงเรือ คนที่อพยพเข้ามามีคนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอุทัยธานี และคนจังหวัดอ่างทองเป็นจำนวนมาก มากันเป็นครอบครัว ด้วยที่ที่จากมาทำมาหากินได้ยากด้วยไม่มีที่ดิน ด้วยที่นี้มีที่ดินที่ราคาถูกจึงอพยพตามกันมา คนจีนในชุมชนบ้านสามเรือนที่ทำโรงสี ในตอนแรกนิยมใช้ป่องเหล็กต่อมาเป็นป่องปูน สมัยก่อนคนที่นี่มีจำนวนมาก คนจีนที่มาจากแผ่นดินใหญ่ ส่วนใหญ่จะมาจากเกาะไหหลำ พ่อค้าข้าววังทองจะล่องผ่านและมาพักกันที่นี้ที่ท่าหน้าตรงข้ามโรงสีของชุมชนบ้านสามเรือน

นอกจากนี้ ที่โรงสียังมีศาลเจ้าไว้ให้คนกราบไหว้ด้วยคนจีนอยู่ที่ไหนจะมีการสร้างศาลเจ้าขนาดเล็กให้กราบไหว้ซึ่ง ศาลเจ้า ปุนเถ่ากง มีที่นี้ที่เดียว ที่นี้เป็นโรงสีขนาดใหญ่มาก เมื่อก่อนต้องใช้แรงงานคนเป็นจำนวนมากในการที่จะสีข้าวในโรงสี ซึ่งเลิกกิจการไปเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๐ เรือโอเป็นเรือรับคนเป็นเรือโดยสารไปบางกระพุ่มไปชุมชนบ้านท่าพ่อเพื่อไปขึ้นรถไฟไปงานหลวงพ่อพะพุทธชินราชซึ่งต้องค้างคืน ในการไปร่วมงานหลวงพ่อพะพุทธชินราช ที่บ้านสามเรือน มีประเพณีสงกรานต์ลอยกระทง มีการล่องเรือแห่ผ้าป่าแห่ผ้าป่าไปตามไร่นาโดยใช้เรือกระแซงใหญ่ซึ่งเรือที่ขนข้าวแล้วก็แห่กลับมาทอดผ้าป่าที่วัด^๓

๓. ชุมชนบางกระพุ่ม ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมของอำเภอบางกระพุ่ม ผู้คนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่มาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากจังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อตั้งหลักแหล่งบริเวณอำเภอบางกระพุ่มปัจจุบัน เห็นว่าเป็นภูมิประเทศที่อุดมสมบูรณ์มีน้ำทำนา มีป่าทึบ แสดงถึงความบริบูรณ์ จึงตั้งบ้านเรือนบริเวณซึ่งมีต้นไม้ขึ้นอยู่หนาแน่นเป็นต้นไม้ใหญ่ พุ่มไผ่หนา แต่ไม่มีผู้ใดรู้จักนามไม้ชนิดนี้ ชนกลุ่มนี้จึงเรียก “ต้นกระพุ่ม” และนามหมู่บ้านก็เรียก “บางกระพุ่ม” ต่อมากลายไปเป็น “บางกระพุ่ม” อีกนามหนึ่งของอำเภอนี้ในอดีตชื่ออำเภอครป่าหมาก เนื่องจากมีต้นหมากขึ้นมากมาย แต่ปัจจุบันบางกระพุ่มมีชื่อเสียงเรื่องกล้วยตาก

^๒ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, วัฒนธรรมลุ่มน้ำวังทอง, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๗), หน้า ๒๘-๒๙.

^๓ อ้างแล้ว, จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, วัฒนธรรมลุ่มน้ำวังทอง, หน้า ๓๐-๓๑.

ภาพที่ ๔.๓ ชุมชนศูนย์กลางของอำเภอบางกระทุ่ม

ในราวปี พ.ศ. ๒๔๗๕ มีชาวบ้านอพยพมาอยู่ที่อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก โดยได้นำหน่อกล้วยน้ำว้า “พันธุ์มะลิ่อง” มาปลูกในพื้นที่นี้และขยายพันธุ์จนเต็มพื้นที่ประมาณหลายร้อยไร่ ทำการจำหน่าย พบว่ามีกล้วยปลายเครือหรือที่เรียกว่า “กล้วยตีนเต่า” เป็นจำนวนมาก ขายไม่ได้และทำให้เกิดปัญหากล้วยเน่าเสีย จึงเกิดความคิดที่จะนำกล้วยไปตากแดดเพื่อเป็นการถนอมอาหารเหมือนการทำผักกาดเค็ม โดยไม่ใช้ส่วนผสมใด ๆ ในการเพิ่มรสชาติ จนได้กล้วยตากบางกระทุ่มพิษณุโลกที่คนต่างชื่นชอบในรสชาติ จนกลายเป็นสินค้ามีชื่อของจังหวัดพิษณุโลกเป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนทั้งประเทศ ในปัจจุบัน จังหวัดพิษณุโลกได้มีการจัดงานเกี่ยวกับกล้วยตากบางกระทุ่มพิษณุโลก เป็นประจำต่อเนื่องในทุก ๆ ปี เช่น งานวันของดีเมืองกล้วยตาก การจัดแสดงสินค้านานาบ้านาน่า เป็นต้น

ภาพที่ ๔.๔ การทำกล้วยตากในท้องที่อำเภอบางกระทุ่ม

๔. บ้านสนามคลีตะวันตก เป็นชุมชนที่อยู่สองฝั่งแม่น้ำน่านในท้องที่ตำบลสนามคลี ชุมชนแห่งนี้มีประวัติความเป็นมาว่า นานมาแล้วมีผู้เล่าสืบทอดกันมาว่า มีสองพี่น้องล่องเรือมาตาม ลำแม่น้ำน่านจากเมืองจีน มีชื่อว่า “ก่งจัน” กับ “ก่งคำ” เห็นสภาพภูมิประเทศเป็นถิ่นฐานที่อุดม สมบูรณ์เหมาะสมกับการปลูกพืช ทำสวน ไร่นา จึงได้ตกลงกันขึ้นฝั่งปักหลักฐานทำมาหากิน และได้ แต่งงานกับหญิงไทย ได้ร่วมกันสร้างวัดขึ้นทางฝั่งตะวันออกขึ้นเพื่อแสดงถึงความสามัคคีของทั้งสอง พี่น้อง ท้องถิ่นนี้มีความเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมาจนเป็นหมู่บ้านใหญ่ ทั้งสองตกลงที่จะแยกไปตั้งหมู่บ้านทาง ตะวันตก อีกฝั่งหนึ่งโดยมีแม่น้ำน่านกั้นอยู่ระหว่างกลาง ทางตะวันตก ก่งจันเป็นผู้ก่อตั้งวัดขึ้นอีก ๑ วัด เดิมชื่อแรกใช้ชื่อว่า “วัดสนามคลี” ต่อมาไม่นานนักได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อว่า “วัดสนามคลีศรีมั่งครา ราม”^๔

ภาพที่ ๔.๕ บ้านสนามคลีตะวันตก

คำว่า “สนามคลี” มาจากการทำสงครามพม่าที่ได้ทำการรบกันในบริเวณนี้ ในการรบได้ ใช้อาวุธเป็นดาบ โดยดาบนั้นเรียกว่า “คลี” และบริเวณนี้จึงเปรียบได้กับสนามรบ จึงเป็นที่มาของชื่อ “สนามคลี” ต่อมามีคนพบดาบที่พม่าได้รับกันและทำดาบตกไว้ จึงทำให้เชื่อว่าที่นี่เคยเป็นสนามรบมา ก่อน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อวัดฝั่งตะวันตกเป็น “วัดสนามคลีตะวันตก” ส่วนวัดฝั่งตะวันออก ยังคงใช้ชื่อ เดิมที่ตั้งไว้ตั้งแต่ครั้งแรกว่า “วัดสนามคลีตะวันออก” ในการเปลี่ยนชื่อครั้งนี้เป็นการแบ่งแยกอย่าง เห็นได้ชัดเจน ชาวบ้านจึงเรียกกันถึงปัจจุบัน

ภายในวัดสนามคลีตะวันตกมีโบราณสถานที่เก่าแก่และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง นั่นก็คือ วิหาร วิหารหลังนี้ว่าจะสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีภาพจิตรกรรมทั้งภายในและภายนอก ภายในวิหารมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ศิลปะรัตนโกสินทร์ ตอนต้น ฝีมือช่างท้องถิ่น ภายในองค์พระใช้ไม้โพธิ์เป็นแกนในการปั้น ภาพจิตรกรรมภายในวิหารเป็น

^๔ อีระวัฒน์ แสนคำ, “บางกระทุ่ม เขตภูมิที่กำลังจะถูกเปิดเผย”. เมืองโบราณ, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน- มิถุนายน ๒๕๕๔), หน้า ๔๑.

เรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ มีความงดงามและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง ภาพเหล่านี้จะเขียนขึ้นในสมัยรัชการที่ ๔-๖ เนื่องจากว่ามีภาพธงช้างเผือกปรากฏอยู่ในงานจิตรกรรมด้วย ตามเสาวิหารจะเป็นลายพุ่มข้าวบิณฑ์ บนเพดานมีลายดาวเพดานประดับอยู่ทั่วพื้นเพดาน^๕

ภาพที่ ๔.๖ วิหารเก่าวัดสนามคลีตะวันตก

๔.๑.๒ จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์

จากการสำรวจศึกษาและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญของงานวิจัย เรื่อง “บางกระทุ่มน่ายุ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์ ได้ตามตารางดังนี้

^๕ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณนะ, วัฒนธรรมลุ่มน้ำน่าน, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๔), หน้า ๘๒.

ตารางที่ ๔.๑

ข้อมูลการวิเคราะห์ของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์

จุดเด่น	จุดด้อย
๑) อำเภอบางกระพุ่มเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่เป็นวัดหรือศาสนสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ๒) อำเภอบางกระพุ่มเคยเป็นที่ตั้งของชุมชนโบราณเมืองนครป่าหมาก ซึ่งเป็นเมืองบริวารของเมืองพิษณุโลก ๓) อำเภอบางกระพุ่มเป็นแหล่งผลิตกล้วยตากซึ่งเป็นสินค้าที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก ๓) หน่วยงานราชการ เช่น อำเภอบางกระพุ่ม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางกระพุ่ม ได้มีความพยายามในการพัฒนาและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง	๑) ขาดการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างสูงสุด ๒) ขาดแนวทางการนำการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนมาขยายฐานทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น ๓) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือเครือข่ายในท้องถิ่นในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ๔) ขาดการประชุมปรึกษาหารือและทำความเข้าใจกับประชาชนในการจัดการพัฒนาชุมชน ทำให้ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจและเล็งเห็นคุณค่า ตลอดจนรายได้ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงสังคมวัฒนธรรม ๕) ขาดแนวทางการพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการทางการพัฒนาชุมชน สร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม ๖) ขาดการประเมินผล ตรวจสอบและติดตามผลหลังการทํากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ๗) ขาดการจัดการเพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อเส้นทางแหล่งท่องเที่ยวระหว่างชุมชนภายในอำเภอบางกระพุ่ม
โอกาส	อุปสรรค
๑) มีการพัฒนาชุมชนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลกให้มีความสวยงามน่าเที่ยวตลอดจนพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวกปลอดภัย และรวดเร็ว ๒) มีการส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณีของท้องถิ่น ๓) มีการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลบริการนักท่องเที่ยวที่บริเวณสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางกระพุ่มตลอดจนจัดให้มีสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกและ	๑) นักท่องเที่ยวไม่นิยมมาท่องเที่ยวในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เนื่องจากไม่มีข้อมูลทางด้านการท่องเที่ยวของอำเภอบางกระพุ่ม ๒) เนื่องจากชุมชนในอำเภอบางกระพุ่มมีความโดดเด่นน้อย เมื่อเทียบกับชุมชนท่องเที่ยวในเขตจังหวัดพิษณุโลก และสามารถใช้เวลาในการเยี่ยมชมไม่นาน นักท่องเที่ยวจึงไม่มีการพักค้างคืนด้วย ๓) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสังคมวัฒนธรรมกระจายอยู่ภายในอำเภอบางกระพุ่ม ซึ่งการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ค่อนข้างอยู่ใกล้กัน และยัง

ตารางที่ ๔.๑ (ต่อ)

โอกาส	อุปสรรค
จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองในบางโอกาส ๔) อำเภอบางกระทุ่มอยู่กลางระหว่างอำเภอเมืองพิษณุโลกกับอำเภอเมืองพิจิตร สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อมต่อกันได้ โดยอาศัยเส้นทางเรือตามแม่น้ำน่านเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว	ไม่มีระบบขนส่งมวลชนบริการครบ ๔) ประชาชนในท้องถิ่นจริงๆ ค่อนข้างมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย เนื่องจากที่ผ่านมาไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม จึงไม่สนใจการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวหรือสร้างความน่าอยู่ร่วมกัน

๔.๒ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” ได้มีการศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา สามารถแยกเป็นประเด็นแยกย่อย ดังนี้

๔.๒.๑ หลักการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในประเด็นการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร ทำให้ได้หลักการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา โดยสรุปว่า

สภาพเศรษฐกิจและสังคมของอำเภอบางกระทุ่มในปัจจุบัน เป็นสังคมเมืองที่ทุกชีวิตต่างคนต่างอยู่ บางครั้งเพื่อนบ้าน ที่อยู่บ้านติดกัน หรืออยู่ในซอยหรือละแวกเดียวกัน แต่ไม่เคยทำความรู้จัก ทักทายหรือผูกสัมพันธ์กันไว้ ทำให้สังคม ภายในชุมชนขาดพลังของการช่วยเหลือและป้องกันภัย การทำความรู้จัก ยิ้มแย้มทักทายกันและกัน เป็นการผูกมิตร สร้างเพื่อนบ้านและเครือข่ายของชุมชนที่เป็นเสมือนเกราะป้องกันภัยในทุกรูปแบบ ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด ฉกชิงวิ่งราว จัดแฉะ ลักขโมย จี้ ปล้นทรัพย์สินและภัยอื่นๆ ที่เกิดขึ้นทุกวัน ในทุกที่ ทั้งบนท้องถนน ตรอก ซอก ซอยในที่ชุมชน ศูนย์การค้า บนรถประจำทาง หรือแม้แต่ในที่พักอาศัยส่วนบุคคล จะลดลงได้ หากทุกคนในชุมชนหรือ ในสังคมร่วมมือ ร่วมใจกันในการเฝ้าระวัง เป็นหูเป็นตา และสอดส่องดูแล เมื่อพบคนแปลกหน้า สิ่งผิดปกติที่เกิดขึ้น รอบๆตัวเรา อย่างนี้ดูตาย คิดว่าไม่ใช่ธุระ ควรแจ้งเจ้าหน้าที่ หรือโทรศัพท์ ๑๙๑ แจ้งเหตุด่วนเหตุร้าย เพราะภัยนั้นอาจลุกลามและเกิดขึ้นกับตัวเราหรือคนใกล้ชิดเข้าสักวันก็ได้ หากเราช่วยกันเฝ้าระวัง และเตรียมพร้อมกัน ตั้งแต่ระดับครัวเรือน ขยายไปสู่ระดับชุมชน

และสังคม สังคมไทยจะเป็น สังคมที่ปลอดภัย น่ายุ่อย่างที่สุด การสร้างสำนึกของการเฝ้าระวัง เริ่มจากการประพฤติ ปฏิบัติของพ่อแม่ หรือคนในครอบครัว จะเป็นต้นแบบให้ลูกๆ ได้เรียนรู้ และซึมซับ สิ่งต่างๆ เหล่านั้น และนำไปปฏิบัติเองโดยอัตโนมัติ ในทางตรงข้าม

หากทุกคนในชุมชนหรือสังคม ต่างคนต่างอยู่ ไม่เอื้ออาทรต่อกัน เช่น เพื่อนบ้านทำงาน กลับถึงบ้านมืดค่ำ แต่ลูกของ เพื่อนบ้านเลิกเรียนกลับมาถึงบ้านตั้งแต่บ่าย พาเพื่อนมามั่วสุมเสพยาบ้า อยู่ที่บ้านเป็นประจำ หากเพื่อนบ้านคิดว่าธุระไม่ใช่ ไม่อยากหาเรื่องใส่ตัว ปล่อยให้เด็กๆ มั่วสุมเสพยาบ้า โดยไม่บอกให้พ่อแม่ได้กรับรู้ และหาทางป้องกันแก้ไข ต่อไปเด็กๆ ที่มั่วสุมกัน อาจเพิ่มจำนวนมากขึ้น และเมื่อไม่มีเงินซื้อยาบ้ามาเสพ อาจจัด แจง เล็กเล็ขโมยน้อยหรือฉก ซึ่ง วังราวให้คนในชุมชนนั้นได้รับความเดือดร้อนกันทั่วหน้า

การส่งเสริมและสร้างกิจกรรมให้เด็กๆ และผู้คนภายในชุมชน ได้มาใช้เวลาวางหลังเลิกเรียน หลังจากการทำงาน หรือ ทำภารกิจประจำวันร่วมกัน โดยอาจใช้พื้นที่ว่างที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในชุมชน ทำสถานที่พักผ่อนออกกำลังกาย ร่วมกันของชุมชน เช่น สนามฟุตบอลโกล์เล็ก ที่เดิน วิ่งออกกำลังกาย หรืออื่นๆ เพื่อให้เด็กๆ และคนในชุมชน ได้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี แข็งแรง ปราศจากโรคภัย สังคมน่ายุ่ ด้วยพลังชุมชน และพลังชุมชน เราทุกคนร่วมมือกันสร้างให้เกิดขึ้นมาได้ในทุกชุมชน

๔.๒.๒ หลักการและแนวทางการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุ่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างเชิงคุณภาพ (In-depth Interview Semi-Structure) และการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับแกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ประชาชน ชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในประเด็นการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุ่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร ทำให้ได้แนวทางการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุ่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ดังสรุปได้ว่า

ชุมชนน่ายุ่คือ ชุมชนที่คนในชุมชนอยู่ร่วมกัน อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดีและ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปราศจากยาเสพติด การลักขโมยและอุบัติเหตุ โดยการที่จะสร้างชุมชนให้น่ายุ่จะต้องอาศัย ความร่วมมือกันของคนในชุมชนทุกคน หลักการสร้างชุมชนน่ายุ่คือ หลักการของการพัฒนาชุมชน ซึ่งถือเป็นจุดยืนในการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ดังนี้

ต้องพัฒนาทุกด้านพร้อมกัน ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ ยึดคนในชุมชนเป็นหลัก นึกถึงความต้องการของคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปจนคนในชุมชนไม่พร้อม คำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับประเพณีของชุมชนนั้นๆ พยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด เอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงให้ชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมากที่สุด ยึดหลักประชาธิปไตย ประชุมและปรึกษากัน ทำให้คนในชุมชนทำงานร่วมกันอย่างสมัครใจ ใช้หลักการประสานงาน เพราะต้องอาศัยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งภาครัฐด้วย ทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน เพราะคนในชุมชนจะเชื่อผู้นำที่นาเชื่อถือมากกว่า ทำ

ให้คนในชุมชนเชื่อมั่นในตัวเอง ความเชื่อมั่นในตัวเองเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาชุมชน
สำเร็จลุล่วง ชุมชนน้อยอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนควรมีแนวทางการพัฒนาต่างต่าง ดังนี้

๑. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสุขภาพ ควรมีการสร้างสถานที่ออกกำลังกาย การมีลานกิจกรรมให้คนในชุมชนออกมาทำกิจกรรมทางกายจะเป็นการช่วยให้ คนในชุมชนมีสุขภาพดี มีความสุขมากขึ้นจากการพบปะ พูดคุยทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างสถานที่ออกกำลังกาย ไม่ควรอยู่ไกลจากชุมชนนัก ออกแบบให้สวยงามน่าใช้ทั้งในร่มและกลางแจ้ง มีกิจกรรมทางกายหลากหลาย เหมาะกับทุกเพศ ทุกวัย มีกลุ่มหรือชมรมออกกำลังกายประจำและหลากหลาย มีอุปกรณ์สำหรับออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับวิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชน และมีผู้นำทำกิจกรรมทางกายที่มีใจรักในการออกกำลังกาย

๒. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสิ่งแวดล้อม ควรมีการจัดการขยะชุมชน เพราะขยะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพคนในชุมชน ทำให้มีกลิ่นรบกวน เกิดสัตว์พาหะนำโรคจนทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชน ไม่น่าอยู่ได้ แนวทางการจัดการขยะชุมชน ควรหาแกนนำคณะทำงานการจัดการขยะเพื่อทำการติดตาม ให้ความรู้ และสรุปผล สร้างความตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการขยะแก่คนในชุมชน ให้ความรู้เพื่อให้คนในชุมชนคัดแยกขยะได้ถูกต้อง สร้างกติกา ข้อตกลงสำหรับการกำจัดขยะในครัวเรือนและชุมชน ทุกบ้านจะไม่ทิ้งขยะลงในที่สาธารณะและลดการใช้ขยะในชุมชน

๓. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสังคม สร้างชุมชนปลอดภัยเสพติด ผลกระทบจากปัญหาเสพติดในชุมชนจะก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม การลักขโมย ความไม่ปลอดภัยต่อร่างกายและชีวิตของคนในชุมชน สู้ตายเด็กและเยาวชนก็จะไม่ปลอดภัยตามไปด้วยการสร้างชุมชนปลอดภัยเสพติด ส่งเสริมความรู้ให้คนในชุมชนรู้ถึงโทษของยาเสพติด เป็นหูเป็นตาช่วยกันสอดส่องคนที่มีพฤติกรรมน่าสงสัย สอดส่องดูแลคนในครอบครัวไม่ให้ลองยาเสพติดและใช้เวลาร่วมกันให้อบอุ่น ช่วยชุมชนในการต่อต้านยาเสพติด

๔. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านเศรษฐกิจ ควรสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ หลายชุมชนที่หาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพเกษตรกรส่วนใหญ่ใช้สารเคมีในการ เพาะปลูก เช่น นาข้าว ไร่ถั่ว ถั่วเหลือง ทำให้เสียสุขภาพในระยะยาว แล้วยัง ส่งผลเสียต่อชุมชนเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอีกด้วย เคล็ดลับสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ หาเกษตรกรต้นแบบเพื่อเริ่มทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ทดลองเพาะปลูกด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ เปรียบเทียบผลกำไร ต้นทุนให้คนในชุมชนเห็นว่าทำเกษตรอินทรีย์ดีกว่าอย่างไร เปิดให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาวิธีการทำเกษตรอินทรีย์อย่างทั่วถึง ตลอดจนจัดตั้งตลาดนัดชุมชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีสถานที่สำหรับขายสินค้าที่ตัวเองทำ โดยไม่ผ่าน พ่อค้าคนกลาง การท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน โดยการจัดที่พักสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนใน รูปแบบโฮมสเตย์ เปิดให้นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปีตามปฏิทินชุมชน

ในขณะเดียวกันแนวทางการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า “สัปปายะ ๗” เป็นหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้พัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนได้ เนื่องจากสัปปายะ ๗ เป็นหลักพุทธธรรมอันเป็นสิ่งที่สบาย, สบายใจ, สิ่งเอื้อ

ต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต, สิ่งที่เหมาะสม อันเกื้อหนุนในการเจริญก้าวหน้าให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. อาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่อันเหมาะสม เช่น ปลอดภัย ไม่พลุกพล่านจอแจ
๒. โภจรสัปปายะ คือ แหล่งอาหารอันเหมาะสม ที่เที่ยวบินฑบาตที่เหมาะสม เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป
๓. ภัสสรสัปปายะ คือ การพูดคุยที่เหมาะสม เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถา ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ ขำสรวลและสื่อสารที่เอื้อปัญญา
๔. บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่ถักกันเหมาะสม เช่น ไม่มีคนร้าย แต่มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ
๕. โภชนสัปปายะ คือ อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้น/รับประทานไม่ยาก
๖. อุตสัปปายะ คือ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น
๗. อิริยาปถสัปปายะ คือ อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่งตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี มีอิริยาบถสมดุล

หลักพุทธธรรม “สัปปายะ ๗” จึงสามารถนำมาปรับปรุงณาการใช้ในการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน และสร้างยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เพราะเป็นหลักพุทธธรรมนี้มีแนวทางการพัฒนาครอบคลุมทั้งการจัดการบุคลากร สถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้

๔.๓ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ที่ผ่านมาชุมชนหลายแห่งไม่มีคุณภาพ เพราะขาดการจัดการที่เหมาะสมกับสังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม สาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวคือ หน่วยงานต่างๆ และชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทที่ไม่สมดุลในการวางแผน การบริหารงาน และการตลาด ทั้งนี้เพราะชุมชนจำนวนมากได้รับการพัฒนาไปตามนโยบายของรัฐ ซึ่งหน่วยงานส่วนกลางของภาครัฐมักมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย วางแผนงาน และดำเนินงาน ในขณะที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมน้อยมาก จึงทำให้ไม่เข้าใจแผนและวิธีการพัฒนาพื้นที่ของตนให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่ตามแบบที่คนในชุมชนต้องการ

ด้วยเหตุนี้ การมีส่วนร่วมอย่างสมดุลระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาการท่องเที่ยวรูปแบบต่างๆ เพื่อความยั่งยืน ทั้งนี้การมีส่วนร่วมของทุกกลุ่มต้องครอบคลุมเรื่องการวางแผน และการกำหนดเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนร่วมกัน ซึ่งแต่ละประเด็นจำเป็นต้องมีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันอย่างเป็นวงจร ในการวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” จึงได้เสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตาม

แนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เพื่อให้ท้องถิ่นนำไปประยุกต์หรือบูรณาการในการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก อย่างยั่งยืน

๔.๓.๑ การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ในเกณฑ์การนำเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำมาเป็นเกณฑ์ในค้นหายุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก จึงเสนอให้มีจุดเน้นไปที่การสร้างกลยุทธ์ที่มีความสอดคล้องกับหลักสปปายะ ๗ ที่มุ่งให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวซึ่งสามารถสรุปได้ ๔ ประการ ดังนี้

ประการที่ ๑ หลักการพัฒนาด้านสุขภาพ คือ อิริยาบถสปปายะ

ประการที่ ๒ หลักการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม คือ อาวาสสปปายะ อุตุสปปายะ

ประการที่ ๓ หลักการพัฒนาด้านสังคม คือ ภัสสสปปายะ อิริยาบถสปปายะ

ประการที่ ๔ หลักการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ คือ โคจรสปปายะ โภชนสปปายะ

การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีกระบวนการดำเนินการดำเนินงาน ดังนี้

๑. กำหนดวิสัยทัศน์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก (๑ วิสัยทัศน์)

๒. กำหนดพันธกิจการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก (๒ ประการ)

๓. กำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก (๓ ข้อ)

๔. กำหนดกระบวนการดำเนินงานเชิงยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๔.๑ กลยุทธ์การจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (๔ กลยุทธ์)

๔.๒ วิธีการดำเนินงานเชิงกลยุทธ์

๔.๓ การวางแผนเตรียมการด้วยทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ในการดำเนินงาน

๔.๔ การวางแผนและกำหนดบทบาท หน้าที่ ของหน่วยงานของบุคคลที่

๔.๕ การจัดทำแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔.๖ กระบวนการวัด ประเมินผล ความสำเร็จเกี่ยวข้อง

ผลการจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับนักวิชาการ แกนนำชุมชน ผู้สูงอายุ ประชาชนชาวบ้าน ที่มีความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลกและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ในประเด็นยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร โดยผู้วิจัยได้ทำร่างยุทธศาสตร์ขึ้นมานำเสนอ แล้วให้ผู้ร่วมการปฐมนิเทศได้พิจารณา อภิปราย วิพากษ์และให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ทำให้ได้สาระสำคัญดังนี้

๑. วิสัยทัศน์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

“บางกระทุ่ม ชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา”

๒. พันธกิจ : การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๒.๑ ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

๒.๒ ท้องถิ่นมีหน้าที่สร้างเสริมความรู้และทัศนคติที่ดีแก่คนในชุมชนเพื่อเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

๓. เป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๑ เพื่อให้ระบบการบริหารงานของท้องถิ่นในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีความสอดคล้องกับแนวทางการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๒ เพื่อให้ระบบการบริการของท้องถิ่นในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีความสอดคล้องกับแนวทางการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๓.๓ เพื่อให้ระบบงานการสนับสนุนของท้องถิ่นในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีความสอดคล้องกับแนวทางการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๔. กระบวนการดำเนินการเชิงยุทธศาสตร์

ท้องถิ่นในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ควรมีการกำหนดกลยุทธ์เพื่อการบริหารงานเชิงยุทธศาสตร์ ให้เกิดการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ดังนี้

๔.๑ กลยุทธ์การพัฒนาด้านสุขภาพ (อิริยาบถสัปปายะ)

๔.๒ กลยุทธ์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม (อาวาสสัปปายะ อุดุสสัปปายะ)

๔.๓ กลยุทธ์การพัฒนาด้านสังคม (ภัสสสัปปายะ อิริยาบถสัปปายะ)

๔.๔ กลยุทธ์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (โคจรสัปปายะ โภชนสัปปายะ)

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลจากการประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ได้ดังนี้

๔.๓.๒ กลยุทธ์การพัฒนาด้านสุขภาพ

๔.๓.๒.๑ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

๑) เพื่อสร้างสถานที่ออกกำลังกายสำหรับคนในชุมชน

๒) เพื่อให้สถานที่ออกกำลังกายเป็นที่พบปะพูดคุยและทำกิจกรรม

ร่วมกันของคนในชุมชน

๔.๓.๒.๒ กระบวนการดำเนินงาน

ขั้นที่ ๑ สร้างความรู้ในสร้างลานออกกำลังกาย

ขั้นที่ ๒ สร้างความเชื่อในการสร้างออกกำลังกายจะทำให้คนใน
ชุมชนมีสุขภาพดีและมีความสุขมากขึ้น

ขั้นที่ ๓ วางแผนการสร้างลานออกกำลังกาย

ขั้นที่ ๔ ดำเนินการสร้างลานออกกำลังกายตามที่ได้วางแผนในทุก
ขั้นตอน

ขั้นที่ ๕ ประเมินความสำเร็จด้วยความพึงพอใจของประชาชนที่มาใช้
บริการ

๔.๓.๒.๓ การวางแผนเตรียมการด้านทรัพยากรต่างๆ

๑) ห้องประชุม เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการจัดการอบรมและประชุม
๒) คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการประชุม
๓) กิจกรรม ที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน
๔) แบบประเมินความพึงพอใจของบุคลากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ
ประชาชนที่มาใช้บริการ
๕) ข้อมูลด้านการบริหาร บริการ และการสนับสนุนการทำงานด้าน

ต่างๆ

๔.๓.๒.๔ การมอบหมายบทบาท หน้าที่ของหน่วยงาน/บุคคลในการดำเนินกล

ยุทธ์

๑) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน เปิดอบรมให้มี
ความรู้เกี่ยวกับหลักการสร้างลานออกกำลังกายและการออกกำลังกายให้กับประชาชน

๒) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดประชุม
แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และประชาชนในท้องถิ่นในการสร้าง
ลานออกกำลังกาย

๓) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน สร้างกระบวนการ
การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการสร้างลานออกกำลังกาย

๔) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน ประชา สัมพันธ์
ประสานงาน เชิญชวนประชาชนทุกภาคส่วนเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประเมินผล
โครงการ

๔.๓.๒.๕ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม

๑) แผนงานการพัฒนาด้านสุขภาพ

ตารางที่ ๔.๒
แผนงานการพัฒนาด้านสุขภาพ

สาระสำคัญของ แผนงาน	วัตถุประสงค์และ เป้าหมาย	วิธีการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ
๑. คนในชุมชนมีที่ ออกกำลังกายประจำ หลากหลาย และ ปลอดภัย	๑. เพื่อสร้างสุขภาพ ที่ดีทั้งสุขภาพกาย และสุขภาพใจของ คนในชุมชนอย่าง ยั่งยืน	หน่วยงานดำเนินการ เอง หรือ ร่วม กับ หน่วยงานอื่น โดยวิธีการ ดังนี้ ๑. ประชุมเชิง ปฏิบัติการ/สัมมนา/ วางแผน ๒. ลงมือดำเนินการ ในเชิงพื้นที่	พ.ศ.๒๕๖๗- ๒๕๖๘	งบ อปท. หรือ หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง

๒) โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านสุขภาพ

ตารางที่ ๔.๓
โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านสุขภาพ

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิต โครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่ คาดว่าจะ ได้รับ
๑.อบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับหลักการ ออกกำลังกายให้กับ ประชาชน	เพื่อให้บุคลากรมี ความรู้ความเข้าใจใน หลักการออกกำลังกาย ที่ถูกต้อง	ผู้อบรมผ่าน แบบทดสอบ ความรู้ความเข้าใจในหลักการ ออกกำลังกาย	๑๐๐,๐๐๐	ผู้รับการ อบรมนำ ความรู้และ หลักการ ออกกำลังกาย มา ปรับใช้
๒. โครงการสร้าง กระบวนการการมี ส่วนร่วมของทุกภาค ส่วน ในการสร้าง ลานออกกำลังกาย	เพื่อสร้างกระบวนการ การมีส่วนร่วมของทุก ภาคส่วน ในการสร้าง ลานออกกำลังกาย	ผู้เข้าร่วมโครงการมี ส่วนร่วม ในการ สร้างลานออกกำลังกาย	๘๐,๐๐๐	องค์กรได้รับ รางวัลด้าน การมีส่วนร่วมของ ประชาชน

ตารางที่ ๔.๓ (ต่อ)

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตโครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ
๓. อบรมผู้นำ กิจกรรมออกกำลัง กาย	เพื่อฝึกทักษะการเป็น ผู้นำในการออกกำลัง กายที่ถูกต้อง	ผู้เข้าร่วมประชุม เข้าใจหลักการออก กำลังกายและนำ การออกกำลังกาย ได้	๑๐๐,๐๐๐	ประชาชน เข้าใจ สามารถออก กำลังกายได้ ถูกต้อง เป็น ผู้นำและผู้ ตามที่ดี
๔. โครงการสร้าง ลานออกกำลังกาย ประจำชุมชน	เพื่อสร้างลานออก กำลังกายประจำชุมชน ให้เกิดความเหมาะสม	ลานออกกำลังกาย ได้รับการพัฒนาให้ เกิดความเหมาะสม และดึงดูดใจ	๑,๐๐๐,๐๐๐	ประชาชน สามารถออก กำลังกายได้ อย่างถูก หลักการและ ปลอดภัย

๔.๓.๒.๖ การวัดและประเมินผลเชิงกลยุทธ์

๑) ร้อยละของความเข้าใจและการนำหลักการออกกำลังกายของ
บุคลากรและประชาชนในท้องถิ่น

๒) ร้อยละความพึงพอใจของประชาชนผู้มาใช้บริการ

๔.๓.๓ กลยุทธ์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

๔.๓.๓.๑ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

๑) เพื่อปรับปรุงรูปแบบการจัดการขยะและสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิด
ความยั่งยืน

๒) เพื่อให้ชุมชนมีบรรยากาศที่น่าอยู่อย่างถูกหลักสุขภาวะ

๓) เพื่อทุกภาคส่วนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมใน

ชุมชน

๔.๓.๓.๒ กระบวนการดำเนินงาน

ขั้นที่ ๑ สร้างความรู้ในการจัดเก็บ คัดแยกและทำลายขยะ

ขั้นที่ ๒ สร้างความเชื่อในการการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีจะทำให้สุขภาพ
กายและสุขภาพใจของคนในชุมชนดีขึ้น

ขั้นที่ ๓ วางแผนการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการจัดการจัดเก็บ คัดแยก
และทำลายขยะ

ขั้นที่ ๔ ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการจัดเก็บ คัดแยก และทำลายขยะ ตามที่ได้วางแผนในทุกขั้นตอน

ขั้นที่ ๕ ประเมินความสำเร็จด้วยความพึงพอใจของประชาชน

๔.๓.๓.๓ การวางแผนเตรียมการด้านทรัพยากรต่างๆ

๑) ห้องประชุม เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการจัดการอบรมและประชุม

๒) คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการประชุม

๓) กิจกรรม ที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน

๔) แบบประเมินความพึงพอใจของบุคลากร ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ

ประชาชน

๕) ข้อมูลด้านการบริหาร บริการ และการสนับสนุนการทำงานด้าน

ต่างๆ

๔.๓.๓.๔ การมอบหมายบทบาท หน้าที่ของหน่วยงาน/บุคคลในการดำเนินกล

ยุทธ์

๑) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน เปิดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการจัดเก็บ คัดแยก และทำลายขยะที่ถูกต้อง ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

๒) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการจัดเก็บ คัดแยก และทำลายขยะ

๓) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ในการปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบการจัดเก็บ คัดแยก และทำลายขยะ

๔) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน ประชา สัมพันธ์ประสานงาน เชิญชวนประชาชนทุกภาคส่วนเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประเมินผลโครงการ

๔.๓.๓.๕ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม

๑) แผนงานการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ ๔.๔
แผนงานการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

สาระสำคัญของ แผนงาน	วัตถุประสงค์และ เป้าหมาย	วิธีการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ
๑. รูปแบบการจัดการขยะได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดความยั่งยืน	๑. เพื่อปรับปรุงรูปแบบการจัดการขยะภายในชุมชน ๒. เพื่อให้สถานที่ต่างๆ ในชุมชนมีความน่าอยู่มากขึ้น	หน่วยงานดำเนินการเอง หรือ ร่วม กับ หน่วยงานอื่น โดยวิธีการ ดังนี้ ๑. ฝึกอบรม ๒. ประชุมเชิงปฏิบัติการ/สัมมนา/วางแผน ๓. ศึกษาดูงาน ๔. การลงมือดำเนินการในเชิงพื้นที่	พ.ศ.๒๕๖๓-๒๕๖๘	งบ อปท. หรือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๒) โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ ๔.๕
โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตโครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ
๑. อบรมให้ความรู้รูปแบบการจัดการขยะให้แก่ประชาชน	เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในหลักการรูปแบบการจัดการขยะที่ถูกต้องและเหมาะสม	ผู้อบรมผ่านแบบทดสอบความรู้ความเข้าใจรูปแบบการจัดการขยะ	๑๐๐,๐๐๐	ผู้รับการอบรมนำความรู้มาใช้ในการจัดการขยะในครัวเรือนและชุมชนได้
๒. โครงการศึกษาดูงานชุมชนที่ได้รับรางวัลด้านการ	เพื่อสร้างแรงจูงใจในการปรับปรุงพัฒนา และการจัดการขยะ	ผู้เข้าร่วมโครงการมีแรงจูงใจในการปรับปรุง	๒๐๐,๐๐๐	องค์กรได้รับรางวัลด้านการพัฒนา

ตารางที่ ๔.๕ (ต่อ)

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตโครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ
จัดการขยะ	ภายในชุมชน	พัฒนาการจัดการขยะร่วมกัน		และการจัดการขยะ
๓. ประชุมชี้แจงและรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในการปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการจัดการขยะ	เพื่อนำเสนอหลักการพัฒนาความรู้และรับฟังความคิดเห็นจากประชาชนในการปรับปรุง พัฒนาและสร้างกติกาสำหรับการจัดการขยะที่เหมาะสมของชุมชน	ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจหลักการพัฒนาและร่วมแสดงความคิดเห็นในการปรับปรุงและพัฒนาแบบการจัดการขยะในชุมชน	๑๐๐,๐๐๐	ประชาชนเข้าใจหลักการพัฒนาและมีส่วนร่วมในการปรับปรุงและพัฒนาแบบการจัดการขยะ
๔. โครงการปรับปรุงและพัฒนาแบบการจัดเก็บ คัดแยกและทำลายขยะ	เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแบบการจัดเก็บ คัดแยกและทำลายขยะให้เกิดความเหมาะสม	การจัดการขยะได้รับการพัฒนาให้เกิดความเหมาะสมและสร้างภาพลักษณ์ที่ดี	๑,๐๐๐,๐๐๐	ประชาชนเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน

๔.๓.๓.๖ การวัดและประเมินผลเชิงกลยุทธ์

๑) ร้อยละของความเข้าใจและการนำหลักการปรับปรุงและพัฒนาแบบการจัดเก็บ คัดแยกและทำลายขยะของประชาชนในท้องถิ่น

๒) ร้อยละความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อรูปแบบการจัดการขยะ

๓. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสังคม สร้างชุมชนปลอดยาเสพติด ผลกระทบจากปัญหายาเสพติดในชุมชนจะก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม การลักขโมย ความไม่ปลอดภัยต่อร่างกายและชีวิตของคนในชุมชน สู้ตายเด็กและเยาวชนก็จะไม่ปลอดภัยตามไปด้วยการสร้างชุมชนปลอดยาเสพติด ส่งเสริมความรู้ให้คนในชุมชนรู้ถึงโทษของยาเสพติด เป็นหูเป็นตาช่วยกันสอดส่องคนที่มีพฤติกรรมน่าสงสัย สอดส่องดูแลคนในครอบครัวไม่ให้ลองยาเสพติดและใช้เวลาาร่วมกันให้อบอุ่น ช่วยชุมชนในการต่อต้านยาเสพติด

๔.๓.๔ กลยุทธ์การพัฒนาด้านสังคม

๔.๓.๔.๑ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

- ๑) เพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงปัญหาและพิษภัยของยาเสพติดให้เข้าถึงประชาชนทุกวัยในชุมชน
- ๒) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดภายในชุมชน

๔.๓.๔.๒ กระบวนการดำเนินงาน

- ขั้นที่ ๑ สร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและพิษภัยของยาเสพติดที่มีผลกระทบต่อชุมชน
- ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด
- ขั้นที่ ๓ อบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบและสร้างสื่อประชาสัมพันธ์การแก้ปัญหายาเสพติด

ขั้นที่ ๔ ดำเนินการแก้ไขปัญหายาเสพติด

ขั้นที่ ๕ ประเมินความสำเร็จด้วยความพึงพอใจของประชาชน

๔.๓.๔.๓ การวางแผนเตรียมการด้านทรัพยากรต่างๆ

- ๑) ห้องประชุม เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการจัดการอบรมและประชุม
 - ๒) คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการประชุม
 - ๓) กิจกรรม ที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน
 - ๔) แบบประเมินความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และประชาชน
 - ๕) ข้อมูลด้านการบริหาร บริการ และการสนับสนุนการทำงานด้านต่างๆ
- ๔.๓.๔.๔ การมอบหมายบทบาท หน้าที่ของหน่วยงาน/บุคคลในการดำเนินกลยุทธ์

- ๑) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจปัญหาและพิษภัยของยาเสพติดที่มีผลกระทบต่อชุมชนให้แก่ประชาชนทุกช่วงวัย
- ๒) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดอบรมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติด
- ๓) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบและสร้างสื่อประชาสัมพันธ์การแก้ปัญหายาเสพติด
- ๔) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการระดมความคิดเห็น

๔.๓.๔.๕ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม

๑) แผนงานการพัฒนาด้านสังคม

ตารางที่ ๔.๖
แผนงานการพัฒนาด้านสังคม

สาระสำคัญของ แผนงาน	วัตถุประสงค์และ เป้าหมาย	วิธีการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ
๑. การป้องกันและ แก้ไขปัญหายาเสพติด ในชุมชนอย่าง ได้ผลต้องอาศัยความ ร่วมมือจากทุกภาค ส่วนในชุมชน	๑. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับ ปัญหาและพิษภัย ของยาเสพติดที่มี ผลกระทบต่อชุมชน ๒. เพื่อสร้างความรู้ รับผิดชอบร่วมกัน ของประชาชนในการ ป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด	ดำเนินการเองหรือ ร่วมกับหน่วยงาน อื่นโดยวิธีการ ดังนี้ ๑. ฝึกอบรม ๒. ประชุมเชิง ปฏิบัติการ/สัมมนา ๓. สร้างเครือข่าย ๔. การลงมือ ดำเนินการในเชิง พื้นที่	พ.ศ.๒๕๖๗- ๒๕๖๘	งบ อปท. หรือ หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง

๒) โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านสังคม

ตารางที่ ๔.๗

โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านสังคม

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิต โครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่ คาดว่าจะ ได้รับ
๑. โครงการอบรมให้ ความรู้ความเข้าใจ ปัญหาและพิษภัย ของยาเสพติดที่มี ผลกระทบต่อชุมชน ให้แก่ประชาชนทุก ช่วงวัย	เพื่อให้ประชาชนมี ความรู้ความเข้าใจและ ตระหนักต่อปัญหาและ พิษภัยของยาเสพติดที่ มีผลกระทบต่อชุมชน	ผู้อบรมผ่าน แบบทดสอบ ความรู้ความเข้าใจ ปัญหายาเสพติดที่มี ต่อชุมชน	๑๐๐,๐๐๐	ผู้เข้าอบรม สามารถนำ ความรู้มาใช้ ในการแก้ไข และป้องกัน ปัญหายาเสพติดได้
๒. โครงการอบรม สร้างการมีส่วนร่วม ของประชาชนในการ ป้องกันและแก้ไข	เพื่อให้ประชาชนมีส่วน ร่วมในการป้องกันและ แก้ไขปัญหายาเสพติด ในชุมชนร่วมกัน	ผู้อบรมผ่าน แบบทดสอบ และมีส่วนร่วมใน การปัญหายาเสพติด	๑๕๐,๐๐๐	ประชาชน เป็นกำลัง สำคัญในการ ป้องกันและ

ตารางที่ ๔.๗ (ต่อ)

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตโครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ
ปัญหาเสพติด		ติดในชุมชน		แก้ไขปัญหาเสพติดโดยเริ่มต้นจากครัวเรือน
๓. โครงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อออกแบบและสร้างสื่อประชาสัมพันธ์การแก้ปัญหาเสพติด	เพื่อสร้างแรงจูงใจของคนท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาเสพติดให้เกิดเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิผล	ประชาชนเกิดแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาเสพติดร่วมกัน	๒๐๐,๐๐๐	เกิดการจัดกิจกรรมรณรงค์และสร้างสื่อประชาสัมพันธ์เพื่อแก้ปัญหาเสพติดในชุมชน

๔.๓.๔.๖ การวัดและประเมินผลเชิงกลยุทธ์

- ๑) ร้อยละของความพึงพอใจของเจ้าหน้าที่รัฐ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ๒) ร้อยละความพึงพอใจของประชาชนในท้องถิ่น

๔.๓.๕ กลยุทธ์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

๔.๓.๕.๑ เป้าหมายเชิงกลยุทธ์

- ๑) เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและบริการ
- ๒) เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและประชาชนในการผลิตสินค้าทางเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัยสำหรับจำหน่ายในชุมชน

๔.๓.๕.๒ กระบวนการดำเนินงาน

- ขั้นที่ ๑ สร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและบริการ
- ขั้นที่ ๒ สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและประชาชนในการผลิตสินค้าทางเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัยสำหรับจำหน่ายในชุมชน
- ขั้นที่ ๓ อบรมเชิงปฏิบัติการในการเป็นผู้ประกอบการที่ดี

ขั้นที่ ๔ สร้างแนวทางการดำเนินงานร่วมกันของผู้ประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและอาหาร เพื่อให้บริการที่ดี

ขั้นที่ ๕ ประเมินด้วยความสำเร็จของโครงการและกิจกรรมต่างๆ

๔.๓.๕.๓ การวางแผนเตรียมการด้านทรัพยากรต่างๆ

- ๑) ห้องประชุม เพื่อใช้เป็นสถานที่ในการจัดการอบรม
- ๒) คอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ที่จำเป็นต้องใช้ในการประชุม
- ๓) กิจกรรม ที่จะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วน
- ๔) แบบประเมินความพึงพอใจของบุคลากร ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และประชาชนที่มาใช้บริการ

๕) ข้อมูลด้านการบริหาร บริการ และการสนับสนุนการทำงานด้านต่างๆ

๔.๓.๕.๔ การมอบหมายบทบาท หน้าที่ของหน่วยงาน/บุคคลในการดำเนินกลยุทธ์

- ๑) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจในการหลักการประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและบริการ
- ๒) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดอบรมสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและประชาชนในการผลิตสินค้าทางเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัยสำหรับจำหน่ายในชุมชน
- ๓) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน จัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการเป็นผู้ประกอบการที่ดี
- ๔) มอบหมายให้ส่วนงานที่เกี่ยวข้องของหน่วยงาน ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมในการระดมความคิดเห็น

๔.๓.๕.๕ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม

- ๑) แผนงานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ ๔.๘
แผนงานการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

สาระสำคัญของ แผนงาน	วัตถุประสงค์และ เป้าหมาย	วิธีการ	ระยะเวลา ดำเนินการ	งบประมาณ
๑. ส่งเสริมการสร้าง ความรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วม ของผู้ประกอบการ และประชาชนในการ ผลิตสินค้าทาง เกษตรที่มีคุณภาพ และปลอดภัยสำหรับ จำหน่ายในชุมชน	๑. เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจหลักการ ประกอบการ๒. เพื่อให้ผู้ประกอบการ และชุมชนมีส่วนร่วม ในการผลิตสินค้าและ บริการ	ดำเนินการเองหรือ ร่วมกับหน่วยงานอื่น โดยวิธีการ ดังนี้ ๑. ฝึกอบรม ๒. ประชุมเชิง ปฏิบัติการ/สัมมนา ๓. สร้างเครือข่าย ๔. การลงมือ ดำเนินการในเชิง พื้นที่	พ.ศ.๒๕๖๗- ๒๕๖๘	งบ อปท. หรือ หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง

๒) โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

ตารางที่ ๔.๙
โครงการ/กิจกรรมการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิต โครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่ คาดว่าจะ ได้รับ
๑. โครงการจัดอบรม สร้างความรู้ความ เข้าใจในการหลักการ ประกอบการด้าน การจำหน่ายสินค้า และบริการ	เพื่อให้ผู้ประกอบการ และชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการ ประกอบการและ หลักการบริการที่ เหมาะสม	ผู้อบรมผ่าน แบบทดสอบความรู้ ความเข้าใจใน หลักการ ประกอบการและ หลักการบริการที่ เหมาะสม	๑๐๐,๐๐๐	ผู้รับการ อบรม สามารถนำ หลักการฯไป ประยุกต์ใช้ อย่างเต็มที่
๒. โครงการจัดอบรม สร้างการมีส่วนร่วม ของผู้ประกอบการ และประชาชนในการ ผลิตสินค้าทาง เกษตรที่มีคุณภาพ	เพื่อให้ผู้ประกอบการ และประชาชนมีส่วน ร่วมในการผลิตสินค้า ทางเกษตรที่มีคุณภาพ และปลอดภัยสำหรับ จำหน่ายในชุมชน	เกิดผู้ประกอบการ ผลิตและจำหน่าย สินค้าทางการ เกษตรรายย่อยใน ชุมชน	๑๕๐,๐๐๐	ผู้รับการ อบรม สามารถนำ หลักการฯไป ประยุกต์ใช้ อย่างเต็มที่

ตารางที่ ๔.๙ (ต่อ)

โครงการ/กิจกรรม	วัตถุประสงค์	เป้าหมาย (ผลผลิตโครงการ)	งบประมาณ (บาท)	ผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ
และปลอดภัยสำหรับจำหน่ายในชุมชน				
๓. โครงการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการเป็นผู้ประกอบการที่ดี	เพื่อให้ผู้ประกอบการและประชาชนสามารถเป็นผู้ประกอบการจำหน่ายสินค้าและอาหารที่ดี มีคุณภาพ มีราคาที่เหมาะสมและมีการบริการที่ดี น่าประทับใจ	ผู้อบรมสามารถเป็นผู้ประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและอาหารที่ดี	๒๐๐,๐๐๐	มีร้านค้าจำหน่ายอาหารและสินค้าเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นรูปแบบต่างๆ หลากหลายมีเครือข่าย

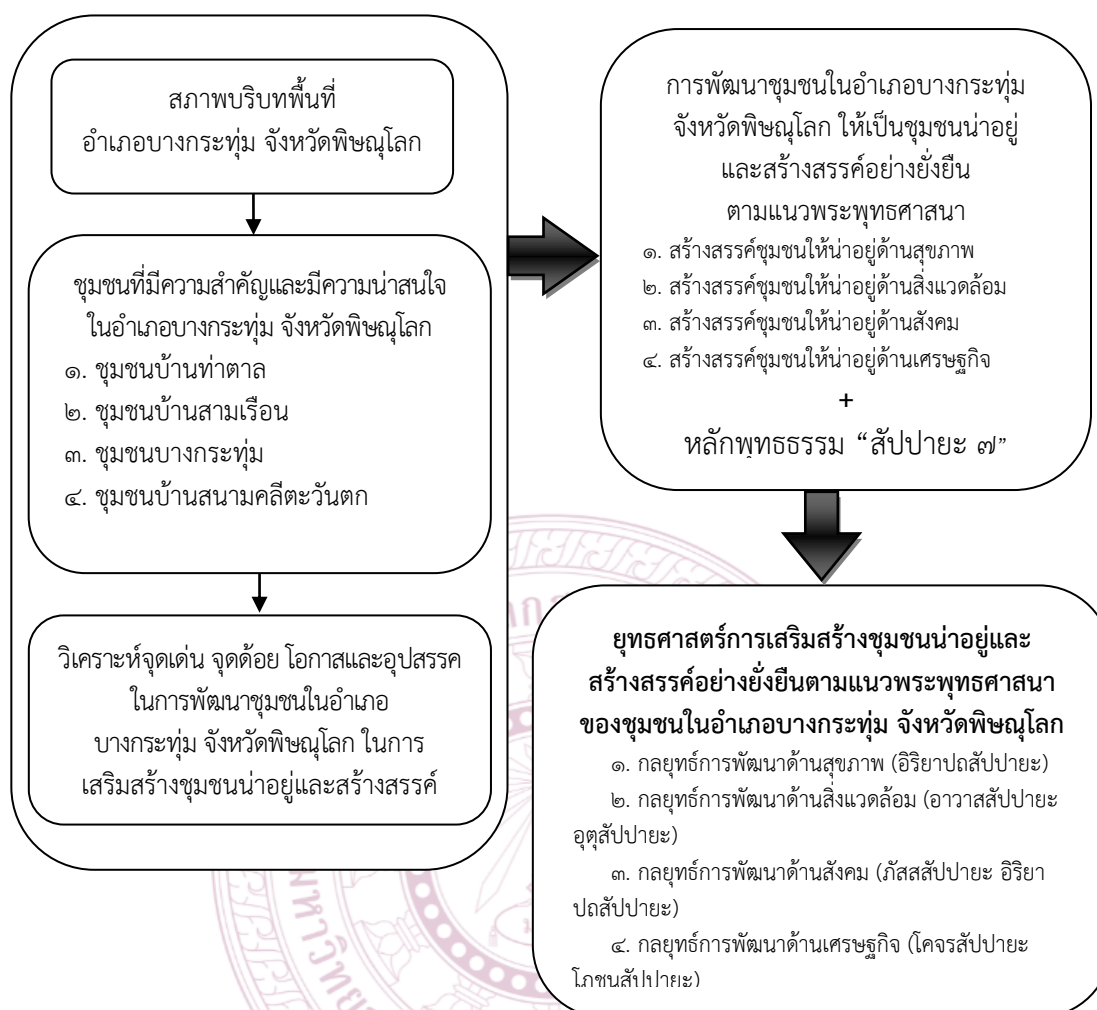
๔.๓.๕.๖ การวัดและประเมินผลเชิงกลยุทธ์

- ๑) ร้อยละของความพึงพอใจของผู้ประกอบการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
- ๒) ร้อยละความพึงพอใจของประชาชนและผู้มาใช้บริการ

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ ๒) เพื่อพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ผลจากการศึกษา สามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” เป็นแผนผังองค์ความรู้ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ สรุปลองค์ความรู้จากการวิจัย

จากแผนผังที่ ๔.๑ พบว่า กรอบความคิดบทสรุป (Conceptualize) ของยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก คือ

๑. การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาต้องอาศัยข้อมูลจากสภาพบริบทของชุมชนที่มีความสำคัญและมีความน่าสนใจในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่มีศักยภาพในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์ จากนั้นจึงนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วย ๑) สร้างสรรค์ชุมชนให้น่ายุด้านสุขภาพ ๒) สร้างสรรค์ชุมชนให้น่ายุด้านสิ่งแวดล้อม ๓) สร้างสรรค์ชุมชนให้น่ายุด้านสังคม และ ๔) สร้างสรรค์ชุมชนให้น่ายุด้านเศรษฐกิจ โดยมีการหลัก “สัพปาเย ๗” ซึ่งเป็นหลักพุทธธรรมมาบูรณาการในการพัฒนา

๒. ในยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก จะประกอบไปด้วย ๔ กลยุทธ์ ซึ่งเป็นการบูรณาการตามหลักสี่ปายะ ๗ ได้แก่ ๑) กลยุทธ์การพัฒนาด้านสุขภาพ (อิริยาปถสี่ปายะ) ๒) กลยุทธ์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม (อาวาสสี่ปายะ อุตุสี่ปายะ) ๓) กลยุทธ์การพัฒนาด้านสังคม (ภัสสี่ปายะ อิริยาปถสี่ปายะ) และ ๔) กลยุทธ์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (โคจรสี่ปายะ โภชนสี่ปายะ) ซึ่งจะส่งผลทำให้เกิดการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนต่อไป

บทที่ ๕

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระพุ่มน่ายู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์ ๒) เพื่อพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระพุ่มน่ายู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาสภาพบริบททั่วไปของชุมชนสำคัญในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ทำให้ได้ผลการวิจัย ดังนี้

๕.๑.๑ สภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์

อำเภอบางกระพุ่มแบ่งการปกครองออกเป็น ๘ ตำบล ๗๕ หมู่บ้าน จากการสำรวจศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระพุ่มน่ายู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” ได้พบศึกษาสำรวจชุมชนที่มีความสำคัญและมีความน่าสนใจในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาได้จำนวน ๔ ชุมชน ดังนี้

๑. ชุมชนบ้านท่าตาล เป็นชุมชนที่มีแม่น้ำวังทองไหลผ่าน ผู้คนในชุมชนบ้านท่าตาลจะมีอาชีพทำตาลขาย ต่อมาได้ค่อยๆ เลิกทำกันไปและต้นตาลที่เคยมีมากมายก็เริ่มบางตาลไปมาก อาชีพสำคัญคือ การทำนา โดยจะทำปีละหนึ่งครั้ง เพราะต้องรอน้ำฝนเพียงอย่างเดียว พอออกฤดูฝนก็จะทำไร่อ้อย ไร่ข้าวโพดและมีการทำตาล ซึ่งทำกันเกือบทุกบ้าน

๒. ชุมชนบ้านสามเรือน ชุมชนบ้านสามเรือนที่ชื่อนี้เนื่องจากเมื่อก่อนตอนแรกในการเกิดหมู่บ้านครั้งแรกมีบ้านเพียงสามหลังจึงเรียกว่า “บ้านสามเรือน” ชุมชนบ้านสามเรือนเคยเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอนครป่าหมากมาก่อน แต่ปัจจุบันชุมชนบ้านสามเรือนได้ย้ายมาขึ้นกับตำบลนครป่าหมาก อำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ชุมชนนี้มีกลุ่มชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานและทำธุรกิจโรงสีข้าว มาค้าขาย ปัจจุบันยังมีศาลเจ้าปูนเก่าแก่ที่ชาวบ้านนับถือ และบ้านสามเรือนยังมีประเพณี

ล่องเรือแห่ผ้าป่าแห่ผ้าป่าไปตามไร่นาโดยใช้เรือกระแซงใหญ่ซึ่งเรือที่ชนข้าวแล้วก็แห่กลับมาทอดผ้าป่าที่วัด

๓. ชุมชนบางกระทุ่ม ปัจจุบันเป็นศูนย์กลางการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมของอำเภอบางกระทุ่ม ผู้คนในชุมชนนี้ส่วนใหญ่มาจากบรรพบุรุษที่อพยพมาจากจังหวัดราชบุรี จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดกาญจนบุรี เพื่อตั้งหลักแหล่งบริเวณอำเภอบางกระทุ่มปัจจุบัน แต่ปัจจุบันบางกระทุ่มมีชื่อเสียงเรื่องการทำกล้วยตาก จนกลายเป็นสินค้ามีชื่อของจังหวัดพิษณุโลกเป็นที่รู้จักแพร่หลายของคนทั้งประเทศ ในปัจจุบัน

๔. ชุมชนบ้านสนามคลีตะวันตก เป็นชุมชนที่อยู่สองฝั่งแม่น้ำน่านในท้องที่ตำบลสนามคลี ชุมชนแห่งนี้มีวัดสนามคลีตะวันตกเป็นโบราณสถานที่เก่าแก่และมีความสำคัญ ภายในวัดมีวิหารเก่าแก่ซึ่งสร้างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีภาพจิตรกรรมทั้งภายในและภายนอก ภายในวิหารมีพระประธานเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง ปางมารวิชัย ศิลปะรัตนโกสินทร์ตอนต้น ฝีมือช่างท้องถิ่น ภายในองค์พระใช้ไม้โพธิ์เป็นแกนในการปั้น ภาพจิตรกรรมภายในวิหารเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพุทธประวัติ มีความงดงามและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

เมื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ สามารถวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรค สรุปผลได้ดังนี้

๑. จุดเด่น อำเภอบางกระทุ่มเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่เป็นวัดหรือศาสนสถานที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม เป็นแหล่งผลิตกล้วยตากซึ่งเป็นสินค้าที่ระลึกหรือผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่สำคัญของจังหวัดพิษณุโลก หน่วยงานราชการ เช่น อำเภอบางกระทุ่ม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางกระทุ่ม ได้มีความพยายามในการพัฒนาและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง

๒. จุดด้อย ขาดการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างสูงสุด ขาดแนวทางการนำการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนมาขยายฐานทางเศรษฐกิจในท้องถิ่น ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือเครือข่ายในท้องถิ่นในการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม ขาดการประชุมปรึกษาหารือและทำความเข้าใจกับประชาชนในการจัดการพัฒนาชุมชน ทำให้ประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจและเล็งเห็นคุณค่า ตลอดจนรายได้ที่จะเกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวเชิงสังคม วัฒนธรรม ขาดแนวทางการพัฒนาบุคลากรในท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม และขาดการประเมินผล ตรวจสอบและติดตามผลหลังการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน

๓. โอกาส อำเภอบางกระทุ่มมีการพัฒนาชุมชนโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลกให้มีความสวยงามน่าเที่ยว ตลอดจนพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้สามารถเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวได้โดยสะดวก ปลอดภัย และรวดเร็ว มีการส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมและประเพณีของท้องถิ่น อำเภอบางกระทุ่มอยู่กลางระหว่างอำเภอเมืองพิษณุโลกกับอำเภอเมืองพิจิตร สามารถพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเชื่อมต่อกันได้ โดยอาศัยเส้นทางเรือตามแม่น้ำน่านเป็นการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวชุมชน

๔. อุปสรรค เนื่องจากชุมชนในอำเภอบางกระทุ่มมีความโดดเด่นน้อย เมื่อเทียบกับชุมชนท่องเที่ยวในเขตจังหวัดพิษณุโลก และสามารถใช้เวลาในการเยี่ยมชมไม่นาน นักท่องเที่ยวจึงไม่มีการพักค้างคืนด้วย แหล่งท่องเที่ยวเชิงสังคมนวัตกรรมกระจายอยู่ในอำเภอบางกระทุ่ม ซึ่งการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ค่อนข้างอยู่ไกลกัน และยังไม่มียุทธศาสตร์ส่งเสริมบริการ ครบ ที่สำคัญคือ ประชาชนในท้องถิ่นจริงๆ ค่อนข้างมีรายได้จากการท่องเที่ยวน้อย เนื่องจากที่ผ่านมาไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอบางกระทุ่ม จึงไม่สนใจการพัฒนาชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวหรือสร้างความน่าอยู่ร่วมกัน

๕.๑.๒ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

จากการสำรวจศึกษาและสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญของงานวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่า

การส่งเสริมและสร้างกิจกรรมให้เด็กๆ และผู้คนภายในชุมชน ได้มาใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียน หลังการทำงาน หรือ ทำภารกิจประจำวันร่วมกัน โดยอาจใช้พื้นที่ว่างที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ในชุมชน ทำสถานที่พักผ่อนออกกำลังกาย ร่วมกันของชุมชน เช่น สนามฟุตบอลใกล้เคียง ที่เดิน วิ่งออกกำลังกาย หรืออื่นๆ เพื่อให้เด็กๆ และคนในชุมชน ได้ทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ สร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพดี แข็งแรง ปราศจากโรคภัย สังคมน่าอยู่ ด้วยพลังชุมชน และพลังชุมชน เราทุกคนร่วมมือกันสร้างให้เกิดขึ้นมาได้ในทุกชุมชน ต้องพัฒนาทุกด้านพร้อมกัน ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ ยึดคนในชุมชนเป็นหลัก นึกถึงความต้องการของคนในชุมชนเป็นศูนย์กลาง ดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปจนคนในชุมชนไม่พร้อม คำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก พัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับประเพณีของชุมชนนั้นๆ พยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนให้มากที่สุด เอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาดัดแปลงให้ชุมชนเห็นคุณค่าของสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมากที่สุด ยึดหลักประชาธิปไตย ประชุมและปรึกษากัน ทำให้คนในชุมชนทำงานร่วมกันอย่างสมัครใจ ใช้หลักการประสานงาน เพราะต้องอาศัยความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งภาครัฐด้วย ทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน เพราะคนในชุมชนจะเชื่อผู้นำที่นำเชื่อถือมากกว่า ทำให้คนในชุมชนเชื่อมั่นในตัวเอง ความเชื่อมั่นในตัวเองเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนสำเร็จลุล่วง ชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนควรมีแนวทางการพัฒนาด้านต่างๆ ดังนี้

๑. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสุขภาพ ควรมีการสร้างสถานที่ออกกำลังกาย การมีลานกิจกรรมให้คนในชุมชนออกมาทำกิจกรรมทางกายจะเป็นการช่วยให้ คนในชุมชนมีสุขภาพดี มีความสุขมากขึ้นจากการพบปะ พูดคุยทำกิจกรรมร่วมกัน การสร้างสถานที่ออกกำลังกาย ไม่ควรอยู่ไกลจากชุมชนนัก ออกแบบให้สวยงามน่าใช้ทั้งในร่มและกลางแจ้ง มีกิจกรรมทางกายหลากหลายเหมาะกับทุกเพศ ทุกวัย มีกลุ่มหรือชมรมออกกำลังกายประจำและหลากหลาย มีอุปกรณ์สำหรับออกกำลังกายที่เหมาะสมสำหรับวิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชน และมีผู้นำทำกิจกรรมทางกายที่มีใจรักในการออกกำลังกาย

๒. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสิ่งแวดล้อม ควรมีการจัดการขยะชุมชน เพราะขยะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพคนในชุมชน ทำให้มีกลิ่นรบกวน เกิดสัตว์พาหะนำโรคจนทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชน ไม่น่าอยู่ได้ แนวทางการจัดการขยะชุมชน ควรหาแกนนำคณะทำงานการจัดการขยะเพื่อทำการติดตาม ให้ความรู้ และสรุปผล สร้างความตระหนักถึงความสำคัญในการจัดการขยะแก่คนในชุมชน ให้ความรู้เพื่อให้คนในชุมชนคัดแยกขยะได้ถูกต้อง สร้างกติกา ข้อตกลงสำหรับการกำจัดขยะในครัวเรือนและชุมชน ทุกบ้านจะไม่ทิ้งขยะลงในที่สาธารณะและลดการใช้ขยะในชุมชน

๓. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสังคม สร้างชุมชนปลอดภัยปลอดยาเสพติด ผลกระทบจากปัญหายาเสพติดในชุมชนจะก่อให้เกิดปัญหาอาชญากรรม การลักขโมย ความไม่ปลอดภัยต่อร่างกายและชีวิตของคนในชุมชน สูดท้ายเด็กและเยาวชนก็จะไม่ปลอดภัยตามไปด้วยการสร้างชุมชนปลอดภัยปลอดยาเสพติด ส่งเสริมความรู้ให้คนในชุมชนรู้ถึงโทษของยาเสพติด เป็นหูเป็นตาช่วยกันสอดส่องคนที่มีพฤติกรรมน่าสงสัย สอดส่องดูแลคนในครอบครัวไม่ให้ลองยาเสพติดและใช้เวลาว่างร่วมกันให้อบอุ่น ช่วยชุมชนในการต่อต้านยาเสพติด

๔. สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านเศรษฐกิจ ควรสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ หลายชุมชนที่หาเลี้ยงชีพด้วยอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่ใช้สารเคมีในการ เพาะปลูก เช่น นาข้าว ไร่ อ้อย แปลงผัก ทำให้เสียสุขภาพในระยะยาว แล้วยัง ส่งผลเสียต่อชุมชนเรื่องสิ่งแวดล้อมเป็นพิษอีกด้วย เคล็ดลับสร้างชุมชนเกษตรอินทรีย์ หาเกษตรกรต้นแบบเพื่อเริ่มทำการเกษตรแบบอินทรีย์ ทดลองเพาะปลูกด้วยวิธีเกษตรอินทรีย์ เปรียบเทียบผลกำไร ต้นทุนให้คนในชุมชนเห็นว่าทำเกษตรอินทรีย์ดีกว่าอย่างไร เปิดให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาวิธีการทำเกษตรอินทรีย์อย่างทั่วถึง ตลอดจนจัดตั้งตลาดนัดชุมชน ส่งเสริมให้คนในชุมชนได้มีสถานที่สำหรับขายสินค้าที่ตัวเองทำ โดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลาง การท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชน โดยการจัดที่พักสัมผัสวิถีชีวิตชุมชนใน รูปแบบโฮมสเตย์ เปิดให้นักท่องเที่ยวท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปีตามปฏิทินชุมชน

๕.๑.๓ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

คณะผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและวิเคราะห์เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมในการพัฒนา ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งพบว่า “สัปปายะ ๗” เป็นหลักพุทธธรรมที่สามารถนำมาใช้ในการเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลกได้ เนื่องจากสัปปายะ ๗ เป็นหลักพุทธธรรมอันเป็นสิ่งที่สบาย, สสภาพเอื้อ, สิ่งเอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต, สิ่งที่เหมาะสม อันเกี่ยวเนื่องในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย ซึ่งประกอบไปด้วย

๑. อาวาสสัปปายะ คือ ที่อยู่อันเหมาะสม เช่น ปลอดภัย ไม่พลุกพล่านจอแจ
๒. โจรสัปปายะ คือ แหล่งอาหารอันนวย ที่เที่ยววิณฑาตที่เหมาะสมดี เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป
๓. ภัสสสัปปายะ คือ การพูดคุยที่เหมาะสมกัน เช่น พูดคุยเล่าขานกันแต่ในกถา ๑๐ และพูดแต่พอประมาณ ข่าวดสารและสื่อสารที่เอื้อปัญญา

๔. บุคคลสัปปายะ คือ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสมกัน เช่น ไม่มีคนร้าย แต่มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสมใจ

๕. โภชนสัปปายะ คือ อาหารที่เหมาะสมกัน เช่น ถูกกับร่างกาย เกื้อกูลต่อสุขภาพ ฉ้น/รับประทานไม่ยาก

๖. อุตุสัปปายะ คือ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไป ไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น

๗. อิริยาปถสัปปายะ คือ อิริยาบถที่เหมาะสมกัน เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดี มีอิริยาบถสมดุล

หลักพุทธธรรม “สัปปายะ ๗” จึงสามารถนำมาปรับบูรณาการใช้ในการสร้างยุทธศาสตร์ การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอ บางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เพราะเป็นหลักพุทธธรรมนี้ที่มีแนวทางการพัฒนาครอบคลุมทั้งการจัดการ บุคลากร สถานที่และสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนได้

การกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนว พระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอ บางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก มีกลยุทธ์การจัดการเชิงยุทธศาสตร์ ๔ กลยุทธ์ สอดคล้องกับข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และประชุมระดมความคิดเห็น ซึ่งสามารถสรุป ผลได้ดังนี้

๑. กลยุทธ์การพัฒนาด้านสุขภาพ (อิริยาปถสัปปายะ) พบว่า การที่จะทำให้ชุมชนมีความ น่าอยู่นั้นสุขภาพของคนในชุมชนต้องมีความแข็งแรงและมีจิตใจที่เข้มแข็ง จึงจำเป็นต้องมีการสร้าง สถานที่ออกกำลังกายสำหรับคนในชุมชน เพื่อให้สถานที่ออกกำลังกายเป็นที่พบปะพูดคุยและทำ กิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน โดยสร้างลานออกกำลังกาย สร้างความเชื่อในการสร้างออกกำลังกายว่าจะทำให้คนในชุมชนมีสุขภาพดีและมีความสุขมากขึ้น และดำเนินการสร้างลานออกกำลังกาย ตามที่ได้วางแผนในทุกขั้นตอน ทั้งต้องมีการส่งเสริมและติดตามประเมินผล

๒. กลยุทธ์การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม (อवासสัปปายะ อุตุสัปปายะ) พบว่า ภูมิทัศน์ใน เชิงกายภาพก็มีความสำคัญที่จะต้องพัฒนา จำเป็นต้องมีการปรับปรุงรูปแบบการจัดการขยะและ สิ่งแวดล้อมในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนมีบรรยากาศที่น่าอยู่อย่างถูกหลักสุขภาวะ โดย ทุกภาคส่วนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน เริ่มตั้งแต่สร้างความรู้ในการ จัดเก็บ คัดแยกและทำลายขยะ สร้างความเชื่อในการสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีจะทำให้สุขภาพกาย และสุขภาพใจของคนในชุมชนดีขึ้น วางแผนการปรับปรุงและพัฒนาารูปแบบการจัดเก็บ คัดแยก และ ทำลายขยะ ดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาารูปแบบการจัดเก็บ คัดแยก และทำลายขยะ และหาวิธีการ ที่ดีในการลดปริมาณขยะในชุมชนลง

๓. กลยุทธ์การพัฒนาด้านสังคม (ภัสสสัปปายะ อิริยาปถสัปปายะ) พบว่า ปัญหายาเสพติดเป็นปัญหาสังคมที่รุนแรงที่สุดในปัจจุบัน มีความสำคัญอย่างเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา เริ่มต้นจาก สร้างความตระหนักถึงปัญหาและพิษภัยของยาเสพติดให้เข้าถึงประชาชนทุกวัยในชุมชน สร้างการมี ส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ปัญหายาเสพติดภายในชุมชน โดยสร้างความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและพิษภัยของยาเสพติดที่มีผลกระทบต่อชุมชน อาจมีการจัดอบรมเชิง

ปฏิบัติการเพื่อออกแบบและสร้างสื่อประชาสัมพันธ์การแก้ปัญหายาเสพติด เพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาตั้งแต่ระดับครัวเรือนจนถึงระดับชุมชน

๔. กลยุทธ์การพัฒนาด้านเศรษฐกิจ (โคจรสปปายะ โภชนสปปายะ) พบว่า การสร้างหรือเพิ่มรายได้ให้ชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ชุมชนมีความยั่งยืนและสร้างสรรค์ ต้องมีการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและบริการ สร้างการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและประชาชนในการผลิตสินค้าทางเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัยสำหรับจำหน่ายในชุมชน โดยอาจเริ่มต้นจากการสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักการประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและบริการ การสร้างการมีส่วนร่วมของผู้ประกอบการและประชาชนในการผลิตสินค้าทางเกษตรที่มีคุณภาพและปลอดภัยสำหรับจำหน่ายในชุมชน มีการอบรมเชิงปฏิบัติการในการเป็นผู้ประกอบการที่ดี และร่วมกันสร้างแนวทางการดำเนินงานร่วมกันของผู้ประกอบการด้านการจำหน่ายสินค้าและอาหาร เพื่อการให้บริการที่ดี

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

๕.๒.๑ สภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์

สภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ พบว่าชุมชนที่มีความสำคัญและมีความน่าสนใจในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งมีศักยภาพที่สามารถพัฒนาให้เป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาได้จำนวน ๔ ชุมชน ได้แก่ ชุมชนบ้านท่าตาล ชุมชนบ้านสามเรือน ชุมชนบางกระทุ่ม และชุมชนบ้านสนามคลีตะวันตก สอดคล้องกับข้อมูลการศึกษาของจิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ ระบุว่าชุมชนบ้านท่าตาล และชุมชนบ้านสามเรือน เป็นชุมชนเก่าแก่ มีวิถีชีวิตที่น่าสนใจ และเป็นชุมชนที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำวังทองในเขตอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก^๑ ในขณะที่การศึกษาของ ธีระวัฒน์ แสนคำ เรื่อง “บางกระทุ่ม เขตถูกลิ้มที่กำลังจะถูกเปิดเผย” ก็ระบุว่าชุมชนบ้านสนามคลีตะวันตกเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีโบราณสถานที่น่าสนใจ สามารถพัฒนาหรือส่งเสริมทางด้านการท่องเที่ยวชุมชนได้^๒ ส่วนชุมชนบางกระทุ่มก็เป็นศูนย์กลางทางการปกครองและเศรษฐกิจของอำเภอบางกระทุ่มในปัจจุบัน

ในส่วนผลการวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ พบว่า ชุมชนในอำเภอบางกระทุ่มมีศักยภาพสามารถพัฒนาและเสริมสร้างเป็นชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ได้ คล้ายคลึงกับผลวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย ซึ่งในงานวิจัยของธีระวัฒน์ แสนคำ ระบุว่าพื้นที่จังหวัดเลยมีจุดเด่นอยู่ที่แหล่งทรัพยากรทางการ

^๑ จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ, วัฒนธรรมลุ่มน้ำวังทอง, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๗), หน้า ๒๘-๓๑.

^๒ ธีระวัฒน์ แสนคำ, “บางกระทุ่ม เขตถูกลิ้มที่กำลังจะถูกเปิดเผย”. เมืองโบราณ, ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๔) : ๔๐-๔๒.

ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมซึ่งมีความโดดเด่นและเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ชุมชนมีรูปแบบสังคม วัฒนธรรมที่มีความสมัครสमानสามัคคีกัน มีโอกาสที่จะทำให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมอย่างยั่งยืน โดยนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนา ด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน^๓

๕.๒.๒ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่าอยู่และ สร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยในประเด็นการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชน น่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา พบว่ามีแนวทางการพัฒนาและสร้างสรรค์ด้าน ต่างๆ คือ สร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ โดยใช้ หลักสัปปายะ ๗ เป็นหลักพุทธธรรมในการบูรณาการ ในการกำหนดแนวทางการสร้างสรรค์ชุมชนแต่ ละด้านที่ได้จากการวิจัยนั้นมีความสอดคล้องกับ “เคล็ดลับสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่” ของสำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งระบุว่า ชุมชนจะมีความน่าอยู่ต้องมีการพัฒนาหรือ สร้างสรรค์ด้านสุขภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ควบคู่กัน โดยหลักการพัฒนา ชุมชนต้องพัฒนาทุกด้านพร้อมกัน ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ นึกถึงความต้องการของคนในชุมชนเป็น ศูนย์กลาง การดำเนินงานไม่ควรรีบเร่ง และพัฒนาโดยคำนึงถึงวัฒนธรรมชุมชน เอาทรัพยากรใน ท้องถิ่นมาดัดแปลงให้ชุมชนเห็นคุณค่า ยึดหลักประชาธิปไตย และต้องอาศัยความช่วยเหลือซึ่งกัน และกัน ที่สำคัญต้องมีความเชื่อมั่นในตัวเองเป็นพลังสำคัญที่จะช่วยให้การพัฒนาชุมชนสำเร็จลุล่วง ได้^๔ และสอดคล้องกับการศึกษาของนางลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ ที่พบว่า การจะพัฒนาสู่การเป็นชุมชน ต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร มีทั้งหมด ๔ ด้าน คือ ด้านจิตใจและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเรียนรู้ และ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^๕

๕.๒.๓ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนว พระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของ ชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ที่ได้จากการวิจัยซึ่งประกอบด้วย ๔ กลยุทธ์ คือ ๑) กล ยุทธ์การพัฒนาด้านกายภาพ (อาวาสสัปปายะ โคจรสัปปายะ อุตุสัปปายะ) ๒) กลยุทธ์การพัฒนา ทรัพยากร (บุคคลสัปปายะ โภชนสัปปายะ) ๓) กลยุทธ์การมีส่วนร่วม (ภัสสสัปปายะ) และ ๔) กล ยุทธ์การประชาสัมพันธ์และบริการ (อิริยาบถสัปปายะ) ซึ่งจะทำให้เกิดเป็นยุทธศาสตร์การเสริมสร้าง

^๓ ชีระวัฒน์ แสนคำ. “ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

^๔ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, เคล็ดลับสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์).

^๕ นางลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ, “การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็น ชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมา พัฒนาชุมชนบ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร”, รายงานการวิจัย, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๘.

ชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลกนั้น สามารถอภิปรายร่วมกับงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

งานการศึกษาของ**พระวีระศักดิ์ ขยธมโม (สุวรรณวงศ์)** เกี่ยวกับแนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ ๗ สำหรับวัดธารน้ำไหล (สวนโมกขพลาราม) และวัดหรือองค์กรอื่นๆ ซึ่งพบว่าควรจัดการด้วยหลักสัปปายะ ๗ ให้เหมาะสมแก่การเป็นอยู่ร่วมกันและเหมาะสมแก่การประพฤติปฏิบัติธรรม ทั้งในด้านอาคารสถานที่ ด้านการบริหารจัดการการสัญจรทั้งภายในและภายนอกวัด ด้านการบริหารจัดการด้านการเผยแผ่ธรรม ด้านการบริหารจัดการด้านบุคลากร ด้านการบริหารจัดการด้านอาหาร ด้านการบริหารจัดการด้านอากาศและสภาพแวดล้อม ด้านการบริหารจัดการด้านกิจกรรมและโครงการ ทั้งนี้ ควรมีการวางแผน ควรมีการควบคุม ดูแลและสั่งการ ควรกำหนดเป้าหมายและความคุ้มค่าและเหตุปัจจัยอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างการจัดการวัดให้เกิดสันติสุขต่อไป^๖ ส่วนงานวิจัยของ**ธีระวัฒน์ แสนคำ** มีการนำหลักสัปปายะ ๗ มาประยุกต์ใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย โดยแยกกลยุทธ์เป็น ๗ กลยุทธ์ ได้แก่ กลยุทธ์การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (อ่าวสาธิตสัปปายะ), กลยุทธ์การพัฒนาเส้นทางคมนาคม (โคจรสัปปายะ), กลยุทธ์การสร้างการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในท้องถิ่นในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ภัสสรสัปปายะ), กลยุทธ์การพัฒนาบุคลากรเพื่อตอบสนองการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (บุคลลสัปปายะ), กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานอาหารเพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (โภชนสัปปายะ), กลยุทธ์การปรับปรุงภูมิทัศน์และจัดการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับดินฟ้าอากาศ (อุตสัปปายะ) และกลยุทธ์การประชาสัมพันธ์และพัฒนากาให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (อิริยาปลสัปปายะ)^๗

ดังนั้น ทั้ง ๔ กลยุทธ์ในยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลกที่ได้จากงานวิจัยนี้ซึ่งมีความสอดคล้องกับงานวิจัยอื่นๆ ดังได้อภิปรายมาแล้ว จึงประสิทธิภาพที่สามารถพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระพุ่ม จังหวัดพิษณุโลกได้

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระพุ่มน่ายู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา” คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิจัย และข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป ดังนี้

^๖ พระวีระศักดิ์ ขยธมโม (สุวรรณวงศ์), “แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ ๗ : กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี”. สันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๔) : ๙๘-๑๑๔.

^๗ ธีระวัฒน์ แสนคำ, “ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย”, วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑).

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดสำหรับการเสริมสร้างชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ให้นำอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา คณะผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในการนำผลจากการวิจัยไปปฏิบัติสำหรับผู้เกี่ยวข้องเป็น ๓ ส่วน ดังนี้

๕.๓.๑.๑ ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายสำหรับหน่วยงานหรือการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ซึ่งมีความจำเป็นที่หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะต้องสนับสนุนและเป็นผู้ที่นำข้อมูลความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทุ่มอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม

๕.๓.๑.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับชุมชน ชุมชน.๐อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก สามารถนำข้อมูล ไปประยุกต์ในการจัดการพัฒนาชุมชน ร่วมกับแผนปฏิบัติการที่โครงการ OTOP นวัตกรรม ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้ดำเนินการไว้แล้ว เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาชุมชนควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวชุมชนอย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป

๕.๓.๑.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรนำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนนำอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลกไปประยุกต์ใช้อย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม มีการกำหนดวิสัยทัศน์ในการเสริมสร้างชุมชนให้นำอยู่และสร้างสรรค์อย่างชัดเจนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ควรร่วมมือและประสานงานกับหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดพิษณุโลก เป็นต้น และมีการสร้างเครือข่ายองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน เพื่อมารับใช้ชุมชนท้องถิ่น โดยการพัฒนา ส่งเสริมอาชีพ เพิ่มรายได้จากสิ่งที่มีอยู่ต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยต่อไป

๕.๓.๒.๑ ควรศึกษาวิจัยในพื้นที่ชุมชนในอำเภออื่นของจังหวัดพิษณุโลก ที่มีความแตกต่างทางด้านบริบทชุมชน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญาและมีทรัพยากรในชุมชนที่ต่างกัน ซึ่งจะทำให้ทราบข้อมูลบริบทและปัญหาชุมชนที่ต่างกัน นำไปสู่การวิเคราะห์และออกแบบยุทธศาสตร์หรือแนวทางการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนนั้นต่อไป

๕.๓.๒.๒ ควรศึกษาในประเด็นแนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนนำอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค เพื่อส่งเสริมการทำงานด้านยุทธศาสตร์และการพัฒนาการสังคมวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนร่วมกัน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

- พระโสภณมหาเถระอัครมหาบัณฑิต (มหาสีสยาตอ). **วิปัสสนานัย เล่ม ๑**. พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม, ป.ธ. ๙, Ph.D) ตรวจชำระ. พระคันธสาราภิวังศ์เรียบเรียง. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดซีเอไอเซ็นเตอร์, ๒๕๔๘).
- มหาวิทยาลัย. **มังคลาทิปนีแปล เล่ม ๒**, มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- มหาวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรคแปลภาค ๑ ตอน ๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัย. **วิสุทธิมรรคแปลภาค ๓ ตอน ๒**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยวิทยาลัย.
- ราชกิจจานุเบกษา. “ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ท้องที่นอกราชอาณาจักรที่เป็นเขตติดโรคติดต่ออันตราย กรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา ๒๐๑๙ หรือโรคโควิด ๑๙ (Coronavirus Disease 2019 .COVID-19)) ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๖๓”. เล่มที่ ๑๓๗ ตอนพิเศษ ๙๓ ง. วันที่ ๒๒ เม.ย. ๒๕๖๓. หน้า ๑๖.
- ราชกิจจานุเบกษา. **ประกาศ เรื่อง ยุทธศาสตร์ชาติ .พ.ศ. ๒๕๖๑ - ๒๕๘๐**. เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๘๒ ก. ๑๓ ตุลาคม ๒๕๖๑.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔**. กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๖๐.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

- กาญจนา แก้วเทพ. **องค์การชุมชน : กลไกเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาสังคม**. กรุงเทพมหานคร: แพลน พรินต์, ๒๕๔๐.
- ชนัญญา กาญจนรังษิณท์. **การสร้างเครือข่ายเพื่อ การพัฒนาเรียบเรียง Networking for Development ของ Paul Starkey (1997)**. กรุงเทพมหานคร: เอกสารกลุ่มงานวิจัยและพัฒนา กรมการพัฒนาชุมชน, ๒๕๔๒.
- จิราภรณ์ สถาปนาวรรณะ. **วัฒนธรรมลุ่มน้ำวังทอง**. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๗.
- เฉลียว บุรีภักดี. **การวิจัยชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์.พรินต์ แมสโปรดักส์, ๒๕๔๕.
- ชัยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. **วาทกรรมการพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: วิชา, ๒๕๔๒.
- ชัยอนันต์ สมุทรวณิช. **รัฐ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- ธีระพงษ์ แก้วหาวงษ์. **กระบวนการเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง**. ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการ สาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๔๓.

- บุญนาค ตี๋กุล. **ชนบทไทย : การพัฒนาสู่ประชาสังคม**. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๓.
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร: เพรสแอนด์ ดีไซน์, ๒๕๔๘.
- พจนา สอนศรี. **คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook)**. กรุงเทพมหานคร: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____. **ทศวรรษธรรมทัศน์พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) หมวดพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม Dictionary of Buddhist**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอสอาร์พรีนติ้งแมสโปรดักส์จำกัด, ๒๕๔๕.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. **ประชาคมตำบล : หมายเหตุจากนักคิด สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์จำกัด, ๒๕๔๖.
- วัชร ไซยสาร. **การเมืองภาคประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: หจก. วี.เจ.พรีนติ้ง, ๒๕๔๕.
- วัฒนา พัฒนพงศ์. **การบริหารเพื่อมุ่งอนาคต**. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า, ๒๕๔๖.
- สนธยา พลศรี. **กระบวนการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- สุมิตร สุวรรณ. **รัฐกับแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนา**. นครปฐม: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๔.
- สุรีย์ มีผลกิจ และวิเชียร มีผลกิจ. **พระพุทธกิจ ๔๕ พรรษา**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอมฟอร์ม จำกัด, ๒๕๔๕.
- สุวิมล ตีรกันันท์. **การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- เสรี พงศ์พิศ. **ฐานคิด : จากแผนแม่บทสู่วิสาหกิจชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: พลังปัญญา, ๒๕๔๘.
- อัษฎางค์ ปาณิกบุตร. **แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการเมือง**. กรุงเทพมหานคร: บริษัทสุชมและบุตร จำกัด, ๒๕๔๐.
- อุทัย ดุลยเกษม และอเนก นาคะบุตร. **เสริมความแข็งแกร่งให้ตำบลจากวิถีคิดสู่วิถีปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๔๑.
- อเนก เหล่าธรรมทัศน์. **วิพากษ์สังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๘.

๑.๒.๒ บทความ

ณัฏยาณี บุญทองคำ. “การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดพิษณุโลก”, วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น. ปีที่ ๗ ฉบับที่ ๒ (กุมภาพันธ์ ๒๕๖๔).

ธีระวัฒน์ แสนคำ. “บางกระท่อม : เขตภูมิคุ้มกันที่กำลังจะถูกเปิดเผย”, เมืองโบราณ. ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๒ (เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๔).

พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ (สุเทพ ดีเยี่ยม) และ พระมหาเทวประภาส มากคล้าย. “การสร้างศักยภาพด้านการท่องเที่ยวอำเภอเนินมะปราง จังหวัดพิษณุโลก”, วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์. ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๕ (กันยายน-ตุลาคม ๒๕๖๖).

“กลไกภาครัฐในการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ตาม ยุทธศาสตร์สี่แยกอินโดจีน”, วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น. ปีที่ ๖ ฉบับที่ ๑ (มกราคม-กุมภาพันธ์ ๒๕๖๓).

พระครูรัตนสุตาภรณ์ (ธีรเดช โพธิ์ทอง). “สี่แยกอินโดจีน : กระบวนการและกลไกการขับเคลื่อนเครือข่ายทางสังคมกับ การพัฒนาเชิงพื้นที่ในจังหวัดพิษณุโลก”, วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (มีนาคม-เมษายน ๒๕๖๔).

พระวีระศักดิ์ ชยธมโม (สุวรรณวงศ์). “แนวทางการจัดการวัดสันติสุขตามหลักสัปปายะ ๗ : กรณีศึกษาวัดธารน้ำไหล จังหวัดสุราษฎร์ธานี”, สันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. ปีที่ ๓ ฉบับที่ ๒ เมษายน-มิถุนายน ๒๕๕๔.

๑.๒.๓ รายงานการวิจัย

กมลวรรณ วรรณธำ. ทูทางสังคมกับการจัดการความรู้สู่ชุมชนพึ่งตนเอง. วิทยานิพนธ์. ปริญญาดุขฎิบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๓.

ธีระวัฒน์ แสนคำ. ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเลย. วิทยานิพนธ์ดุขฎิบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๑.

นงลักษณ์ จี๊จู้ และคณะ. การถอดบทเรียนความสำเร็จการเป็น ชุมชนต้นแบบด้านเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำมาพัฒนาชุมชนบ้านวังน้ำแดง หมู่ที่ ๕ ตำบลท่ามะเขือ อำเภอคลองขลุง จังหวัดกำแพงเพชร. รายงานการวิจัย คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, ๒๕๕๘.

พัชรียา แก้วชู. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการท่องเที่ยวแบบ New Normal หลังการแพร่ระบาดของโควิด-19. รายงานการวิจัย คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรามคำแหง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๖๔.

วงศ์ระวิทย์ น้อมนำทรัพย์. แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพุทธศาสนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุขฎิบัณฑิต สาขาการจัดการการท่องเที่ยว บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพะเยา, ๒๕๖๑.

สมบูรณ์ ธรรมลังกา. รูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาการศึกษาและการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, ๒๕๕๖.

สิริกร บุญสังข์และคณะ. การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เพื่อชุมชนอยู่เย็น เป็นสุข. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, ๒๕๖๐.

๑.๒.๔ เอกสารอัดสำเนา

บุญชร แก้วส่อง และคณะ. “รายงานผลการประเมินผลโครงการพัฒนาขนาดเล็กภาคอีสาน”. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๓๗ (อัดสำเนา).
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. “เคล็ดลับสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, ม.ป.ป. (อัดสำเนา).

๑.๒.๕ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

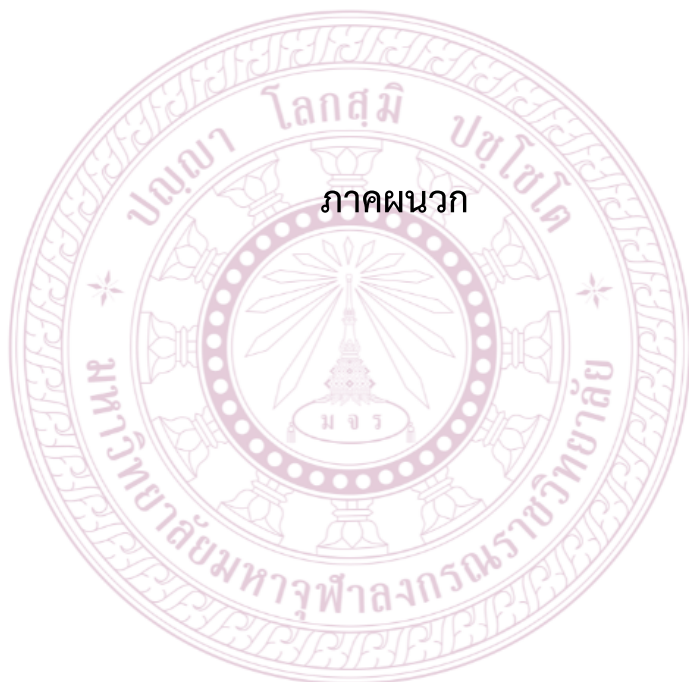
กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. “สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๒”, <<https://www.mots.go.th/>>, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๕.
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. “สช. ย้ำ ‘พลังชุมชน’ คือปราการด่านหน้าเอาชนะโควิด 19”, <<https://www.nationalhealth.or.th/en/node/1371/>>, ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๕.

๒. ภาษาอังกฤษ

๒.๑ Books

- Constantino, Renato. **The Challenge of the Churches**. Paper presented during the First Gregorio Aplipay Lecture on Nationalism, Manila, Philippines, May 18, 1984.
- Coralie Bryant and Louise G. White. **Managing development in the third world**. Colorado: Westview Press, 1982.
- Freire, P. **Education : The Practice of Freedom**. London: Writers and Readers Publishing Cooperative, 1987.
- Hill, Charles W. L. and Jonesand, Gareth R. **Strategic Management Theory : An Integrated Approach**. South-Western: Cengage Learning, 2009.
- Michael P. Todaro. **Economic development**, 5th ed, New York: Longman, 1994.
- Misra, R.P. and Jonjo, M. (ed.). **The Changing Perspective of Development Problems In Misra**. Hong Kong: Maruzen Investment Hong Kong, 1981.
- Roger, Everette M. and BurdgeRabel J. **Social Change In Rural Societies**. New Jersey: Prentice – Hall, 1972.

ภาคผนวก

ผนวก ก
หนังสือแนะนำ

ที่ อว ๘๐๑๖/๑๘

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๑๗ หมู่ที่ ๖ ต.บึงพระ อ.เมือง จ.พิษณุโลก
โทร.โทรสาร ๐ ๕๕๒๘ ๗๒๕๕-๖
www.mcupl.com

๒๘

มกราคม ๒๕๖๖

เรื่อง ขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เจริญพร นายอำเภอบางกระทุ่ม

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปลัดสุวัฒนพุทธคุณ, ผศ.ดร. สังกัด หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ปี ๒๕๖๖ แผนงานวิจัย เรื่อง บางกระทุ่มโมเดล : ยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ อย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย โครงการวิจัยย่อย ๒ โครงการ ดังนี้

โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง บางกระทุ่มน่าชม : ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง บางกระทุ่มน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และ สร้างสรรค์ อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาประกอบด้วยนิสิตผู้ทำการวิจัย

มีความประสงค์จะขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตพื้นที่ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวเสนอเป็นยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อทำการวิจัย ดังกล่าว ระหว่างวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ถึง ๓๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

จึงเจริญพรมหาเพื่อขอความอนุเคราะห์และขออนุโมทนา มา ณ โอกาสนี้

ขอเจริญพร

(พระราชรัตนสุธี, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รับทราบ
๒๕/๐๑/๖๖

วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
โทร. ๐๕๓๓-๗๐๓๓-๕๗๘๘

แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง “บางกระท่อมน่าอยู่ : ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่
และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา”

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์..... อายุ.....ปี ตำแหน่ง.....
หน่วยงาน..... ที่อยู่เลขที่..... หมู่ที่.....
ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....
หมายเลขโทรศัพท์ วันที่สัมภาษณ์

ส่วนที่ ๒ คำถาม

คำถามที่ ๑ ท่านคิดว่าสภาพบริบททั่วไปของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก
เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

คำถามที่ ๒ ท่านคิดว่า จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระท่อม
จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์ มีอะไรบ้าง

.....

.....

.....

.....

คำถามที่ ๓ ท่านคิดว่า การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระท่อม จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชน
น่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คำถามที่ ๕ ท่านมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนน่าอยู่และสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนอำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก อย่างไรบ้าง

[illegible]

ประเด็นสนทนา การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group)
การวิจัยเรื่อง “บางกระทู้มน้ำนม : ยุทธศาสตร์การพัฒนากองทุนเพื่อ
เชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม อำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก”

คำชี้แจง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บางกระทู้มน้ำนม : ยุทธศาสตร์การพัฒนากองทุนเพื่อเชิงพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม อำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาสภาพบริบททั่วไป และวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์ ๒) เพื่อพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา และ ๓) เพื่อเสนอยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก โดยมีประเด็นสนทนา ดังนี้

ประเด็นที่ ๑ สภาพบริบททั่วไปของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๒ จุดเด่น จุดด้อย โอกาสและอุปสรรคของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ในการเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์ เป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๓ การพัฒนาชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนา ควรเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๔ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนตามแนวพระพุทธศาสนาของชุมชนในอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก ควรเป็นอย่างไร

ประเด็นที่ ๕ ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนน่ายุและสร้างสรรค์อย่างยั่งยืนอำเภอบางกระทู้ จังหวัดพิษณุโลก มีอะไรบ้าง

ผนวก ค
ภาพประกอบ

ผนวก ง
รายชื่อผู้ให้ข้อมูล

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. พระครูสุนทรกิตติรัตน์ (ประยูร) เจ้าคณะอำเภอบางกระพูน อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๒. พระครูพิพิธยาภรณ์ (สุทัศน์) เจ้าอาวาสวัดไพรสุวรรณ อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๓. นางสาวปณณสิริ ถนนอมิตร หัวหน้ากลุ่มส่งเสริมและพัฒนาด้านการท่องเที่ยว สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก
๔. นายสวาท เขียวขำ พัฒนาการอำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๕. นางสาวนิภาพรรณ กาญจนพิทักษ์ วัฒนธรรมจังหวัดพิษณุโลก
๖. นายบุญสวน มณีทาโพธิ์ นายกเทศมนตรีตำบลบางกระพูน อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๗. นายจรัญ แสงปรารค์ นายกเทศมนตรีตำบลสนามคลี อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๘. นางสาวนีย์ ห้วยหงษ์ทอง กำนันตำบลสนามคลี อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๙. นายวิเชียร ทองสัมฤทธิ์ ตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจกล้วยตาก อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๑๐. นางพนม พรหมชาวนา ตัวแทนผู้ประกอบการสินค้า OTOP อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้สัมภาษณ์

๑. นายไพรัตน์ เสือเปรม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๒. นายเฉลิมวิทย์ ทิวงษา สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๓. นางรัตนา กลิ่นแย้ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๔. นางสาวทิพวรรณ มณีทาโพธิ์ เลขานุการนายกเทศมนตรีตำบลบางกระพูน อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๕. นายธนโชติ มีขำ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบางกระพูน อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๖. นายบุญญกร ภูมิดี กำนันตำบลบางกระพูน อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๗. นายสมนึก ทองสัมฤทธิ์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๗ ตำบลบางกระพูน อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก
๘. นางสุรรัตน์ คงเนียม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๕ ตำบลบางกระพูน อำเภอบางกระพูน จังหวัดพิษณุโลก

๙. นายราวิณ ทับทิม ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๓ ตำบลบางกระทุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๑๐. นายบุญเชิด อยู่สาโก สมาชิกสภาเทศบาลตำบลห้วยแก้ว อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๑๑. นายจรูญศักดิ์ โตจันทร์ นักพัฒนาชุมชนปฏิบัติการ องค์การบริหารส่วนตำบลนครป่า
หมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๑๒. นางสาวจิราทิพย์ พรหมแดนศิลป์ เจ้าหน้าที่ธุรการองค์การบริหารส่วนตำบลนครป่า
หมาก อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๑๓. นายเสวย พระอ้อย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลท่าตาล อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๑๔. นางนงลักษณ์ จันทรแจ้ง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลท่าตาล อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๑๕. นางสาวสิริดา หาญทอง หัวหน้าสำนักงานปลัด องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตาล
อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๑๖. นายทรงกลด เกษรสกุล นักพัฒนาชุมชนชำนาญการ องค์การบริหารส่วนตำบลท่า
ตาล อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๑๗. นายชูชาติ แสงปรำงค์ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ ตำบลสนามคลี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๑๘. นายวินัย แก้วกำพล ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลสนามคลี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๑๙. นางวัลยา ปิ่นแก้ว เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลสนามคลี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๒๐. นายธนากร จันทรศรี เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลสนามคลี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๒๑. นางมลฤดี เงินแจ้ง เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลสนามคลี อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๒๒. นางสาวเอมอร สว่างสุวรรณ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตาล อำเภอบาง
กระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๒๓. นางสาววาสนา ทิมจันทร์ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตาล อำเภอบาง
กระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก

๒๔. นายรชา คงขานา เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าตาล อำเภอบางกระทุ่ม
จังหวัดพิษณุโลก

๒๕. นายถนอมชัย บุตรวงษ์ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม
จังหวัดพิษณุโลก

๒๖. นายนที คำนนท์ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

๒๗. นางสาวมยุรี นัดกิง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๒๘. นางธนศิริ ฉิมแสง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลไผ่ล้อม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๒๙. นายสมนึก โคกทอง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ ๖ อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
๓๐. นางสาวเยาวเรศ เดชบุญ หัวหน้าสำนักงานปลัด เทศบาลตำบลเนินกุ่ม อำเภอบาง
กระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
๓๑. นายสมศักดิ์ โคกทอง เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเนินกุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๓๒. นางรวิภา มณีท่าโพธิ์ เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเนินกุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๓๓. นางคณินิจ ทองรุ่ง เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลเนินกุ่ม อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๓๔. สิบเอกเอนก ดาด้วง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลอด อำเภอบางกระทุ่ม
จังหวัดพิษณุโลก
๓๕. นายสม โตนิ่ม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกสลอด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๓๖. นางสาวเดือนเพ็ญ ปั้นเอี่ยม เจ้าหน้าที่ธุรการชำนาญงาน องค์การบริหารส่วนตำบล
โคกสลอด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
๓๗. นางสาวรวิวรรณ หาญสอน นักวิเคราะห์นโยบายและแผนปฏิบัติการ องค์การบริหาร
ส่วนตำบลโคกสลอด อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก
๓๘. นายเทียน ติวสูงเนิน ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลท่าตาล อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๓๙. นางสาวหยุด จินาพันธ์ ผู้ประกอบการสินค้า OTOP อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก
๔๐. นางลำภา ทองสัมฤทธิ์ ผู้ประกอบการสินค้า OTOP อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัด
พิษณุโลก

ผนวก จ
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นางสาวณัฏยาณี บุญทองคำ
 ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Miss. Nattayanee Boontongkham
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๕๖๗๐๑๙๐๐๔๐๔๘๙
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
 อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัย
 มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก
 ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๖๘ หมู่ ๒ ตำบลท่าพล อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๗๒๕๐
 สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่
 ๒๑๗/๙ หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐
 โทรศัพท์ ๐๙๑-๗๔๓-๕๗๘๙
 E-mail kboontongkham@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
 ๕.๑ บริหารธุรกิจบัณฑิต (บธ.บ.) สาขาการจัดการจัดการอุตสาหกรรม
 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย พ.ศ. ๒๕๔๗
 ๕.๒ บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต (บธ.ม.) สาขาการจัดการทั่วไป
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๕๓
 ๕.๓ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขารัฐประศาสนศาสตร์
 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๖๐

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ผู้ช่วยศาสตราจารย์จุมพต อ่อนทรวง

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Asst.Prof.Chumphot Onsuang

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓๓๓๐๔๐๐๘๑๔๓๓๓

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

ประธานหลักสูตรสาขาวิชาภาษาอังกฤษ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ ๒๑๗/๙ หมู่ที่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

โทรศัพท์ ๐๕๕-๙๘๕-๐๘๕ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๙-๒๐๘-๖๑๔๒

E-mail onsuang@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ พุทธศาสตรบัณฑิตสาขาภาษาอังกฤษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๙

๕.๒ MAster of Arts in English

University of Pune พ.ศ. ๒๕๕๑

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.กษิดิศร์ ชื่นวิทยา
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Kasidit Chueinwittaya
๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน ๓๑๓๐๖๐๐๐๐๗๕๗๓
๓. ตำแหน่งปัจจุบัน
ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนระบิยวิทยา
๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก
ที่อยู่ปัจจุบัน ๗ หมู่ ๑๘ ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
สถานที่ทำงาน โรงเรียนระบิยวิทยา เลขที่ ๗ หมู่ ๑๘
ตำบลคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๓๐
โทรศัพท์ ๐๒-๕๓๑-๘๐๓๐ โทรศัพท์มือถือ ๐๘๑-๙๑๕-๙๖๖๙
E-mail kasidit2525@gmail.com
๕. ประวัติการศึกษา
- ๕.๑ วิศวกรรมศาสตรบัณฑิต (วิศวกรรมการสื่อสาร หลักสูตรนานาชาติศึกษาเป็นภาษาอังกฤษ)
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พ.ศ. ๒๕๕๑
- ๕.๒ Master Science in Engineering Management
University of Northumbria at Newcastle. พ.ศ. ๒๕๕๓
- ๕.๓ Diploma Program in Teaching Profession
St. Theresa International College พ.ศ. ๒๕๖๑
- ๕.๔ ศีษศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษาและผู้นำการเปลี่ยนแปลง)
มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย พ.ศ. ๒๕๖๒